

АНДРИЋЕВ
ИНСТИТУТ

Одјељење за друштвене науке

Библиотека
НАУЧНЕ МОНОГРАФИЈЕ

Књига 5

Главни и одговорни уредник
Емир Кустурица

Уредник едиције
Проф. др Слободан Антонић

Рецензенти

Проф. др Чедомир Антић, редовни професор
Универзитет у Београду, Филозофски факултет
Др Мирослав Радивојевић, научни сарадник
Универзитет у Београду, Филозофски факултет
Др Данијел Радовић, научни сарадник
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Мићо Резничек

ИМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Андрићев институт
Андрићград – Вишеград, 2025.

С А Д Р Ж А Ј

1. Увод.....	7
2. Детерминанте супротстављености.....	11
2.1. Историјско наслеђе.....	11
2.2. Друштвено-политички оквир Босне и Херцеговине 1990. и 1991. године.....	18
2.3. Међународни чиниоци утицаја у Босни и Херцеговини 1991. године	25
3. Република.....	33
3.1. Српска	33
3.2. Плебисцит	36
3.3. Од Југославије до Српске.....	44
3.4. Ветрови рата.....	51
3.5. Поглед у огледало	63
4. Имагинарна Босна	73
4.1. Логика Босне.....	73
4.2. Ујка Сем те гледа.....	80
4.3. Босански гамбит	89
4.4. Право на име	104
4.5. Дејтон	114
4.6. Ентитет и(ли) држава.....	123
5. Две Србије.....	129
5.1. Име је знак	129

5.2. Поглед са Атлантика	132
5.3. Ветрови са истока.....	146
5.4. Реч штампе.....	158
6. Моја Република.....	165
6.1. После Дејтона	165
6.2. Питање српског језика и ћириличног писма.....	170
6.3. Моја Србија – Захвална Српска.....	179
7. Закључак.....	187
8. Извори и литература.....	193
9. Регистар имена.....	205

1. УВОД

Тема нашег истраживања је генеза имена Републике Српске. Предмет нашег истраживања јесу процеси, околности и догађаји који су довели до усвајања имена Републике Српске. Конотативном и денотативном анализом извора, истражили смо развој и значења имена Републике Српске у друштвено-историјском оквиру њеног настајања, са освртом на период пре 1992. године. Посебна пажња је посвећена дипломатским активностима Републике Српске на признању њеног имена и односу међународних чинилаца према имену Републике Српске.

Циљ истраживања био је да на основу доступних извора и литературе сагледамо и што свестраније објаснимо разлоге због којих је формирана Република Српска под овим називом. Такође, повезујући Бурдијеву (фр. Pierre Bourdieu) теорију односа језика и моћи¹ са борбама око именовања, признања и легитимитета Републике Српске, циљ нам је био да укажемо на важност коју име државе носи у геополитичкој равни. Дајући примере назива Републике Српске у институцијама културе и културним артефактима, један од циљева био је да укажемо и на сложеност двосмерног односа између назива државе и идентитета. Конкретно, након што је идентитет људи пројектован на неко место приликом његовог име-

1 P. Bourdieu, *Language and Symbolic power*, Oxford: Polity Press, 1991.

новања, топоним делује и у супротном смеру, као извор идентитета заједнице.²

Истраживање развоја имена открива нам дијахронијске промене у политичким ставовима, али и културним вредностима. Разумевање топонима може нам помоћи у анализи геополитичких односа, формирању и/или одржавању колективног идентитета и очувању културног наслеђа. Значај овог истраживања огледа се и у његовој новини, с обзиром на то да настанак имена Републике Српске у историографији није у потпуности истражен. Овом темом бавио се историчар Предраг Лозо у раду *Република Српска – име, догађаји и историјски процеси*.³ Питање имена, међутим, била је само један од предмета Лозиног ширег истраживања, те ова анализа није могла да обухвати све његове потенцијалне аспекте. Како је Лозо приметио, прве синтезе и обухватнији пројекти истраживања историје Републике Српске, настали из пера професионалних историчара, појавили су се након 2015. године.⁴ Историчар има обавезу да постојеће научне тезе изнова преиспитује. Утолико је потребно да се на неке чињенице значајне за развој, али и разумевање времена и контекста настанка Републике Српске критички осврне.

На основу необјављених и објављених извора, мемоара и дневника, штампе и стручне литературе приступили смо истраживању и детаљној анализи настанка имена Републике Српске. Хронолошки оквири рада су 1992. и 1995. година. Доња хронолошка граница је настанак Републике Српске (1992). Горња хронолошка граница је потписивање Дејтонског споразума (1995), чиме је Репу-

2 P. Woodman, „The interconnections between toponymy and identity”, *Review of Historical Geography and Toponomastics*, vol. 9, br. 17–18, 2014, стр. 17.

3 П. Лозо, „Република Српска – име, догађаји и историјски процеси”, у: *Српски историјски часопис*, бр. 3/4, 2021, стр. 164–193.

4 Исто, стр. 165.

блика Српска дефинитивно добила своје међународно признање. Од нарочитог значаја је чињеница да смо користили велики број историјских извора, међу којима се издвајају стенограми настали из рада Народне скупштине Републике Српске, докумената Уједињених нација и председничке библиотеке председника Сједињених Америчких Држава (САД) Вилијама Клинтона (1992–1996, 1996–2000). Поред документарних, користили смо и наративне историјске изворе, пре свега мемоаре државника и лица у дипломатској служби. Неизмеран допринос истраживању били су и видео материјали сведочанстава актера и учесника догађаја који су предмет нашег истраживања. У представљању историјског контекста теме рада користили смо општу литературу за период двадесетог века. Истраживање је извршено на основу извора српског и међународног порекла, штампе и литературе.

Књига се састоји од садржаја, увода, пет поглавља подељених у мања потпоглавља, закључка, те списка извора и литературе.

У уводном поглављу *Детерминанте сујеростављености* размотрили смо узроке грађанског рата у Босни и Херцеговини. Посебну пажњу посветили смо историјском контексту, друштвено-политичким процесима и утицају међународних фактора на грађански рат. Назив *Република* је назив друге тематске целине. У овом поглављу анализираћемо настанак Републике Српске у процесу рушења Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Наш фокус је био на настанку имена Републике Српске и разлозима због којих је српска држава са леве обале Дрине име мењала неколико пута. Трећа тематска целина *Имајинарна Босна* бави се процесом признања имена и саме Републике Српске. У овом контексту пажњу смо посветили мировним плановима (укупно шест) и указаћемо на фрагментацију Босне и Херцеговине пре и за време грађанског рата. У поглављу *Две Ср-*

дије анализирали смо навођење имена Републике Српске у документима Уједињених Нација, мемоарима дипломата и штампаним медијима. Од важности за ову тематску целину била су писма руководства Републике Српске међународним званичницима. У последњем поглављу *Моја Србија – Захвална Српска* осврнули смо се на проблеме са којима се суочава Република Српска после мировног споразума 1995. године. У овом делу указали смо на покушаје развлашћивања ингеренција Републике Српске, али и на покушај бошњачке елите да се укине и само име Републике Српске. Поглавље доноси и разматрање положаја српског језика и ћириличног писма у Босни и Херцеговини са историјским освртом. У последњем делу поглавља бавићемо се применом имена Републике Српске у називима научних, културних и политичких институција, као и у популарној култури. У закључку смо сумирали резултате истраживања и указали на даље друштвено-политичке тенденције у постдејтонској Босни и Херцеговини, позицији Републике Српске и питању њеног имена.

Приликом израде рада применили смо традиционалну методологију историјских истраживања, која се састоји у прикупљању извора, синтези тако добијених резултата и њиховом изношењу у форми писаног текста, уз коришћење постојеће, релевантне научне литературе.

Карактер предмета истраживања, односно тесна међусобна повезаност догађаја наметнуло је питање структуре рада. Без хронологије није могуће објаснити ниједно од постављених питања. Истовремено, чисто хронолошки приступ теми битно би умањио могућност осветљавања појединих, у теоријско и историјско-политичком смислу јасно издвојених проблема, попут промене имена Републике, однос других страна у рату према имену српске државе и поглед на име Републике Српске од стране међународне заједнице. Зато је изабран комбинован приступ, примарно хронолошки и секундарно проблемски.

2. ДЕТЕРМИНАНТЕ СУПРОТСТАВЉЕНОСТИ

2.1. Историјско наслеђе

Српски народ у Босни и Херцеговини (БиХ) је уочи процеса стварања нација у 19. веку имао снажан идентитет и протонационална осећања.⁵ Српски национални идентитет спада у етнички модел, што подразумева да га сачињавају вера, култура, језик, традиција, историја, национална свест и митови.⁶ Релативна већина српског становништва у БиХ која је установљена на првом попису у 19. веку потврђена је на првом попису после Другог светског рата 1948. године. Каснији пописи у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији (СФРЈ) сведоче о постепеној промени националне структуре на рачун српске већине. На ово је утицало више фактора, између осталих миграције и масовна колонизација Срба из БиХ у северни део Србије, односно Војводину.⁷

Са друге стране, комплексан однос између Срба, Муслимана⁸ и Хрвата у БиХ је био последица више еле-

5 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, Историја Републике Српске, Београд: Недељник, 2016, стр. 102.

6 Ј. Вукоичић, „Организовани покушаји промене националног идентитета Срба у БиХ у XIX и XX веку”, у: Политеиа, бр. 6, 2013, стр. 180.

7 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 225–226.

8 Амандманом XVIII на Устав БиХ из 1972. године дефинисана је конститутивност Муслимана као нације (R. Nešković, Nedovršena država – politički sistem Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Friedrich-Ebert-

мената, што је изазивало непријатељство дубоког карактера. Идентификација по религијској основи била је преовлађујућа на Балкану, па тако и у БиХ.⁹ Народи у БиХ ратовали су више пута у историји међусобно, што их је још више удалило. Утицај на односе између народа у БиХ имали су Османлије, али и аустроугарска политика вођена својим интересима. Посебно је Аустроугарска инсистирала на супротстављању народа у БиХ подстицајући њихове разлике. Са друге стране, кључна тачка политике Беча према БиХ била је разбијање српског националног корпуса. Покушај изоловања БиХ од било какве српске идеје огледао се, између осталог, у својеврсном националном инжењерингу, стварању такозване босанске нације, а ослонац је нашао у делу босанског беговата. Овај покушај је наишао на жесток отпор српског народа, али и дела муслиманског народа.¹⁰

Треба рећи да су трауматична искуства српског народа из два светска рата оставила дубоку трауму на националну свест.

Након атентата на Франца Фердинанда (Franz Ferdinand von Österreich-Este) над Србима у БиХ спроведена је кампања терора. Хиљаде Срба узето је за таоце, а обешено је на стотине људи. Аустроугарску власт су у БиХ, поред полиције и војске, одржавали такозвани шуцкори, нерегуларне трупе Муслимана и Хрвата. На хиљаде становника БиХ, већином Срба, послато је у логоре¹¹

Stiftung, 2013, стр. 92). На бошњачком конгресу 28. септембра 1993. усвојено је име Бошњак као име за муслиманску нацију. У раду ћемо користити оба имена.

9 М. Екмечић, Срби на историјском раскршћу, Београд: Српска књижевна задруга, 1999, стр. 230.

10 За више погледати Т. Краљачић, Калајев режим у Босни и Херцеговини (1882–1903), Београд: Catena Mundi, 2017.

11 За више о логорима в. В. Ћоровић, Црна књига: патње Срба Босне и Херцеговине за време Светског рата 1914–1918, Нови Сад: Прометеј, 2015.

широм Аустроугарске.¹² Српска имовина је уништавана у масовним размерама, а последица је била искључење Срба као друштвеног фактора у свим покрајинама Аустроугарске где су живели.¹³

По завршетку Првог светског рата 1918. године, од укупно 54 среза у БиХ, 42¹⁴ изјаснила су се за директно уједињење са Србијом. БиХ је ипак укључена у југословенску државу противно вољи српског народа¹⁵ одлуком његове елите, те тако није непосредно прикључена Србији.¹⁶ Међунационалне супротстављености, продубљене кроз Први светски рат, биле су превелике. Утолико се БиХ у процесу стварања нове државе није исказивала као битан и јединствен фактор. Југословенска држава је од свог конституисања (1918) садржавала два сукобљена приступа (српски и хрватски), што се негативно одража-

12 Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 150–151.

13 М. Екмечић, Ратни циљеви Србије 1914, Београд: Просвета, 1990, стр. 165.

14 Набројаћемо само неколико примера проглашења директног уједињења са Србијом, и то у: Бањој Луци, Бихаћу, Босанској Дубици, Босанској Крупи, Босанском Новом, Санском Мосту, Приједору, Зворнику, Прњавору, Тешњу, Клашницама, Бијељини, Кулен Вакуфу, Кључу, Грачаници, Гацку, Јајцу, Маглају, Теслићу, Босанском Шамцу, Вишеграду, Гламочу, Босанском Петровцу, Босанској Костајници, Јабланици, Житомилићу, Власеници и Фочи (Б. Милошевић, Босна и Херцеговина у вријеме настанка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918–1919, Андрићград, 2020, стр. 111).

15 Војвода Степа Степановић, командант Друге српске армије, известио је Врховну команду о расположењу народа у БиХ, тврдећи да је велики део народа желео уједињење са Србијом под династијом Карађорђевић (Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 156). Са друге стране, потпуковник Душан Симовић, као представник српске Врховне команде у Загребу, извештава: „Сви Срби без изузетка су за династију Карађорђевића” (М. Јагодић, Историја српског народа у Црној Гори, Хабзбуршкој монархији и Османском царству у 19. и почетком 20. века, Београд: Завод за уџбенике, 2022, стр. 399). Види и Б. Милошевић, нав. дело.

16 Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 284.

вало на међунационалне односе у БиХ између два светска рата.¹⁷

После окупације Краљевине Југославије од стране немачке, италијанске и мађарске војске 10. априла 1941. године успостављена је такозвана Независна држава Хрватска (НДХ). НДХ је обухватала територије Хрватске, Славоније, Јужне Далмације, Срема и БиХ. Показало се да хрватски усташки режим има плебисцитарну подршку хрватскога народа. Темељни закони у НДХ, као тоталитарној држави, били су расни, а донесени су већ у априлу 1941. године. Током маја и јуна 1941. године почела је кампања терора, који се убрзо претворио у геноцид¹⁸ над Србима, Јеврејима и Ромима.¹⁹ Од важности је истаћи да је НДХ геноцид спроводила на целој својој територији.

Хрватски усташки режим имао је политику и добро развијену праксу геноцида над Србима, Јеврејима и Ромима, завршно са концентрационим логорима²⁰ и маса-

17 R. Nešković, нав. дело, стр. 83.

18 За више о геноциду в. Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 195–209.

19 Исто, 195.

20 Први логор који је формиран у НДХ био је логор Даница (код Копривнице) 15. априла 1941. године. Неколико дана касније 19. априла 1941. године хрватске власти основале су логор Керестинац код Загреба. Ширење логорског система интензивирало је у лето 1941. године, а први логор који је био предвиђен за масовно уништење био је комплекс логора Госпић–Јадовно–Паг. Током 1941. и 1942. године формирано је тридесетак логора широм НДХ који су били у пуном смислу логори смрти. По масовности злочина и дужини трајања најгори логор у НДХ био је Јасеновац који представља синоним за страдање српског народа у НДХ. Јасеновац карактеришу бруталност у сатирању логораша и садистичке методе безобзирног убијања људи, а сам логор је примарно био намењен за Србе, Јевреје и Роме. Додајмо да је НДХ имала и логоре за децу као што су Лобор, Млака, Јабланац, Бросице, Устици, Сисак и Јастребарско. За више в. М. Гулић, Југословенска држава (1918–2006): од Прводецембарског акта до

крима.²¹ Насилно превођење Срба у католичку веру, терор над Србима, упућивање у концентрационе логоре, злочине над српским становништвом, свесрдно је подржавала Католичка црква. Део клера Католичке цркве учествовао је директно у овим злочинима.²² У БиХ је целокупна муслиманска политичка елита прихватила НДХ. Остаје чињеница да су припадници муслиманског народа чинили значајан део усташких формација.²³ Треба споменути и Ханџар СС дивизију²⁴ састављену у већини од босанских Муслимана познату по бројним злочинима над Србима.

Како тврди Џон Шиндлер (енг. John R. Schindler),²⁵ у БиХ и Хрватској партизански антифашистички покрет средином Другог светског рата чинило је 70% Срба, неколико процената Хрвата и мали број Муслимана, док је други антифашистички монархистички покрет под вођством пуковника, а потом генерала Драгољуба Михаиловића у потпуности био српска појава.²⁶ Политички комесар Комунистичке партије задужен за БиХ, Родољуб Чолаковић, на заседању Земаљског антифашистичког

Мајског референдума, Београд: Институт за савремену историју, 2023, стр. 309–319.

21 R. Hayden, *From Yugoslavia to the western Balkans: studies of a European disunion, 1991–2011*, Leiden, Boston: Brill, 2013, str. 37.

22 За више в. J. Horvat, Z. Štambuk, *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, Београд: Чигоја штампа, 2015.

23 Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 206.

24 Прва негерманска Вафен СС дивизија. Добила је име по ханџару, двосеклом ножу који су носили јањичари за време османске владавине.

25 Џон Шиндлер је професор националне безбедности на Америчком морнаричком војном колеџу (енг. U.S. Naval War College) и виши сарадник Међународног историјског института (енг. International History Institute) на Универзитету у Бостону.

26 J. R. Schindler, *Unholy terror: Bosnia, al-Qa'ida, and the rise of global jihad*, Saint Paul: Zenith press, 2007, str. 34–35.

вијећа народа БиХ (ЗАВНОБиХ)²⁷ 1943. године истакао је да прилажење босанских Муслимана и Хрвата на позицију активне борбе против фашистичког окупатора иде споро.²⁸ Управо је геноцидни програм НДХ – једну трећину Срба побити, једну трећину Срба протерати, једну трећину Срба превести на католичку веру – био разлог зашто су се Срби у Хрватској и БиХ пре и више од осталих дигли на антифашистички устанак.²⁹ Други светски рат је завршен победом Народноослободилачке војске, односно партизана. Нова комунистичка власт није била одраз српског националног програма, нити је њена успостава укључивала одмазду над другим народима.³⁰ Муслимани, Срби и Хрвати су први пут дефинисани као државотворни субјект у БиХ, односно да равноправно одлучују о свим аспектима статуса и уређења БиХ на већ споменутом заседању ЗАВНОБих-а.

Установљена вољом Комунистичке партије БиХ ипак није била резултат изјашњавања њених народа.³¹

БиХ је статус федералне јединице добила 1945. године. Део комунистичког вођства је сматрао да због српске већине БиХ треба да буде покрајина унутар Републике Србије. Ову идеју посебно је заступао Моше Пијаде који није био ни Муслиман, ни Србин, ни Хрват. Превладали су ипак тактичко-политички елементи над етничким.

27 Одлукама Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Босне и Херцеговине (ЗАВНОБиХ) од 25. новембра 1943. године у Мркоњић Граду и Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ) 29. новембра 1943. године у Јајцу, БиХ је постала федеративна јединица нове државе са равноправношћу и конститутивности Муслимана, Срба и Хрвата.

28 „Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a”, u: Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Knj. 1, Dokumenti 1943–1944. prir. H. Čemerlić, Sarajevo: Veselin Masleša, 1968, стр. 42.

29 Ч. Антић, Н. Кеџмановић нав. дело, стр. 228.

30 Исто, стр. 206–207.

31 R. Nešković, нав. дело, стр. 88.

Сматрало се да би Хрватска могла претендовати на делове БиХ на основу мањих територијално-етничких концентрација.³² Уставом из 1946. године једнаким и равноправним проглашено је шест република (Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Словенија, Македонија и Црна Гора) и пет нација (Срби, Хрвати, Словенци, Македонци и Црногорци).³³

Специфичност БиХ у односу на остале републике био је тај што ниједан од три конститутивна народа није имао натполовичну већину. Једино је име БиХ у односу на остале републике било изведено из географских појмова, без било какве националне одреднице.³⁴ Због своје централне позиције, што због мешавине три конфесије нова народна република БиХ називана је „Југославија у малом”.³⁵

Значајно је истаћи да су комунисти своју конфедералну организацију партије,³⁶ у уставним променама 1974. године, трансформисали у конфедералну организацију државе.³⁷ Устав из 1974. године је онемогућио функционисање савезних органа и помогао дезинтеграционе процесе. Својим двосмисленим формулацијама омогућио је да се сепаратистичке снаге позивају на његове одредбе, посебно на оне о самоодређењу народа и државности, односно суверености република.³⁸ Након усвајања Устава из 1974. године у СФРЈ настао је сукоб

32 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 211–212.

33 D. Bogetić, „Nacionalno pitanje i Jugoslavija 1945–1989, Istorija 20. veka, br. 1–2, 1999, стр. 42.

34 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 223–224.

35 Исто, стр. 212.

36 Комунистичка партија је пре Другог светског рата била организована конфедерално. Организација партије везивала се за територију (Комунистичка партија Словеније, Комунистичка партија Хрватске итд).

37 R. Nešković, нав. дело, стр. 95.

38 D. Jović, Uvod u Jugoslaviju, Novi Sad: Akademska knjiga, 2024, стр. 412.

два основна концепта: један етничко-државни, који је заступао подржављење етничких нација на нивоу република (Словенија и Хрватска) и другог социјалистичко-грађанског, који је тежио да очува југословенско социјалистичко-грађанско друштво (Србија). Временом ово ће се претворити у сукоб Словеније и Хрватске са једне, и Србије са друге стране. БиХ је, међутим, обједињавала оба концепта и није имала усаглашену политику у процесу дисолуције СФРЈ.³⁹ Са друге стране, економска криза која је почела у другој половини седамдесетих година била је озбиљан изазов за очување СФРЈ.⁴⁰ БиХ је била једна од неразвијенијих република СФРЈ и била је зависна од савезног буџета. Овој југословенској републици није одговарало слабљење државе и економско осамостаљење република.⁴¹ Падом Берлинског зида и колапсом комунизма и мултиетничких држава отворен је простор за оживљавање старих историјских, етничких, националних и верских идентитета.⁴²

2.2. Друштвено-политички оквир

Босне и Херцеговине 1990. и 1991. године

Комунистички системи су полако силазили са сцене у државама Европе, у којима су суверено владали више деценија, што је био процес који је захватио СФРЈ и њене републике. Укидањем Закона о удруживању грађана БиХ, којим се забрањивало организовање националних странака, отворен је пут вишестранајју и политич-

39 R. Nešković, нав. дело, стр. 95.

40 D. Jović, *Jugoslavija, država koja je odumrla: uspon, kriza i pad Kardeljeve Jugoslavije (1974–1990)*, Zagreb: Prometej, 2003, стр. 207.

41 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 244–245.

42 М. Šolaja, „Međunarodni subjektivitet Republike Srpske”, u: *Argumenti: Časopis za društvena/politička pitanja*, god. 15, br. 44, 2021, стр. 72.

ком самоорганизовању.⁴³ Треба рећи да је национализам био тренд у свим посткомунистичким државама у овом периоду. Подршку је добио од западних држава⁴⁴ као брана рестаурацији комунизма.⁴⁵ Након избора у Словенији (март) и Хрватској (април), избори у БиХ су одржани 18. новембра 1990. године, а грађани су бирали чланове републичког парламента и чланове Председништва БиХ.⁴⁶ Победу на изборима⁴⁷ однеле су такозване националне странке: Странка демократске акције (СДА) као најјача муслиманска странка, освојила је 86 од укупно 240 места у Скупштини (35,8%), Српска демократска странка (СДС) освојила је 72 места (30%) и Хрватска демократска заједница (ХДЗ)⁴⁸ освојила је 44 места (18,35%). Како је приметио антрополог права и политике Роберт М. Хејден (енг. Robert M. Hayden) избори су били уствари етнички попис, јер су становници БиХ у већини гласали као Муслимани, Срби и Хрвати.⁴⁹

43 За више о формирању странака у БиХ в. R. Nešković, нав. дело, стр. 122–125.

44 Под термином западне државе подразумевамо државе НАТО и Европске економске заједнице.

45 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 263.

46 Т. Šimić, „Dokumenti predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991–1994.”, u: National security and the future, vol. 7, br. 3, 2006, str. 31.

47 Председник СДА Алија Изетбеговић изабран је за првог председника Председништва БиХ, Момчило Крајишник из СДС-а за председника Скупштине и Јуре Пеливан из ХДЗ-а за премијера БиХ.

48 Амерички историчар Роберт Џ. Донија (Robert J. Donia) истиче да је ХДЗ БиХ представљала ћерку истоимене странке из Хрватске која је замишљена као организација свих Хрвата где год да живе. Утолико је ХДЗ БиХ пратио политику ХДЗ-а из Хрватске (R. Donia, Sarajevo: biografija grada, Sarajevo: Institut za istoriju, 2006, стр. 287–288).

49 R. Hejden, Skice za podeljenu kuću: Ustavna logika jugoslovenskih sukoba, Beograd: Samizdat B92, 2003, стр. 122. Хејден наводи да се према попису из 1991. године 43,7% становништва БиХ изјаснило као Муслимани, 31,3% као Срби, а 17,5% као Хрвати.

Момчило Крајишник⁵⁰ је у својим сећањима писао да то није била коалиција три странке, већ специфичност тронационалне БиХ која је почивала на три стуба (српски, муслимански, хрватски). Измицањем једног од три стуба, БиХ би се срушила, истиче Крајишник.⁵¹ Ново руководство БиХ суочавало се са економском стагнацијом.⁵² Телевизија Сарајево (ТВСА) пренела је 18. августа 1990. године да је у првих седам месеци исте године забележен константан пад индустријске производње у БиХ.⁵³ Не треба занемарити чињеницу да је у Фочи дошло до масовног српско-муслиманског сукоба већ 11. септембра 1990. године, односно пре избора.⁵⁴ Поларизација друштва и политике у БиХ видно се убрзавала после 1990. године.⁵⁵

Изменама Устава Социјалистичке Републике Хрватске (СР Хрватска) 22. децембра 1990. године укинута је конститутивност српског народа, чиме је српски народ сведен на статус националне мањине. Следеће 1991. године, дана 22. фебруара, Сабор СР Хрватске донео је одлуку да ова република преузима контролу над пословима економије и одбране на својој територији, чиме је поништен интегритет савезне државе.⁵⁶ Догађаји који

50 Момчило Крајишник (1945–2020) био је српски политичар из БиХ и један од руководећих људи СДС-а.

51 М. Крајишник, *Како се рађала Република Српска*, Бања Лука: Бесједа, 2016, стр. 140.

52 R. Donia, *Sarajevo: biografija grada*, Sarajevo: Institut za istoriju, 2006, str. 290.

53 ArhiVid (24. 02. 2012) „JRT TV Sarajevo 1 – Vijesti, 18. avgust 1990”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=NhNpDa51hjk>> (приступљено 26. 04. 2024).

54 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, *нав. дело*, стр. 267.

55 S. Burg, P. Shoup, *The War in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention*, Armonk, N. Y.: M. E. Sharpe, 1999, p. 69.

56 R. Nešković, *нав. дело*, стр. 102.

су уследили у Словенији и Хрватској⁵⁷ изазвали су велику забринутост код српског народа у БиХ. Треба рећи да је Фрањо Туђман⁵⁸ 24. фебруара 1990. године на 1. сабору ХДЗ у Загребу изјавио да је НДХ била не само пука квинслишка творевина, већ и израз историјских тежњи хрватског народа за својом државом.⁵⁹ Муслимани, као релативно најбројнији народ, БиХ су видели као своју државу. Утолико више што је овај период протичао у знаку национализације осталих република СФРЈ.⁶⁰ Историчар Милорад Екмечић примећује да је Алија Изетбеговић⁶¹ био под утицајем исламских мислилаца и модерног исламског фундаментализма и његовог

57 Хрватске јединице Министарства унутрашњих послова (МУП) су се 2. маја 1991. године сукобиле са Територијалном одбраном у Борову Селу. Истог дана су у Задру од гомиле хрватских националиста нападути грађани српске националности и њихова имовина. Први оружани напад на Југословенску народну армију (ЈНА) догодио се 6. маја 1991. године у Сплиту. У данима који су уследили отпочели су свакодневни масовни напади на Србе, које су предводили припадници хрватске паравојне формације Збор народне гарде (ЗНГ). Сабор СР Хрватске је 25. јуна 1991. године прогласио независност Хрватске без сагласности српског народа. Словенија је истог дана прогласила независност након чега је почео такозвани Десетодневни рат између ЈНА и Територијалне одбране Словеније, који се завршио повлачењем ЈНА из Словеније (за више в. Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 277 и Д. Ковачевић, Како је почео рат у Босни и Херцеговини 1992, Београд: Свет књиге, 2022, стр. 87).

58 Фрањо Туђман (1922–1999) био је председник Хрватске у периоду 1990. до 1999. године. У својој књизи Беспућа повијесне збиљности негирао је и умањивао хрватске злочине током Другог светског рата који су починиле усташе.

59 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 1, „Сви Срби у једној држави”, Београд: Службени Гласник, 2019, стр. 169.

60 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 266.

61 Алија Изетбеговић (1925–2003) био је оснивач и први председник СДА. У својој књизи Исламска декларација залагао се за државни систем утемељен на принципима сунитског ислама, а друштвени поредак на бази шеријатског права.

идеолога Саида Кутба⁶² (енг. Sayyid Qutb, арап. قطب سيد).⁶³ Политику А. Изетбеговића можемо пратити на неколико нивоа. Адил Зулфикарпашић⁶⁴ говорећи о напуштању СДА и оснивању Муслиманске бошњачке организације (МБО),⁶⁵ тврди да је радикално исламско крило СДА на челу са А. Изетбеговићем преузело странку. Преузимање Председништва и његова контрола био је други корак.⁶⁶ Одабиром Ејупа Ганића⁶⁷ у Председништво из реда националних мањина⁶⁸ Муслимани су остварили премоћ у том телу, у коме је требало да влада паритет, чиме је нарушен баланс на којем је БиХ почивала. На ред је дошло преузимање Скупштине БиХ. Према писању Крајишника, на Првој конститутивној седници Већа грађана хрватски посланици тражили су да се из текста заклетве избаци помињање СФРЈ, што су муслимански послани-

62 Саид Кутб (9. октобар 1906 – 29. август 1966) био је један од вођа исламске организације Муслиманска браћа. Године 1966. проглашен је кривим за планирање убиства египатског председника Гамала Абдела Насера. Погубљен је исте године.

63 М. Екмечић, Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у Новом Веку (1492–1992), Београд: Завод за уџбенике, 2008, стр. 551.

64 Адил Зулфикарпашић (1921–2008), заједно са А. Изетбеговићем, основао је СДА, чији је био потпредседник. Разишао се са СДА у септембру 1990. године и основао Муслиманску бошњачку организацију.

65 За више о оснивању МБО в. М. Ђилас, N. Гаџе, Bošnjak Adil Zulfikarpašić, Zürich: Bošnjački Institut, 1995, str. 163–165.

66 За више в. Т. Шимић, нав. дело, стр. 31–35.

67 Ејуп Ганић (рођен 1946. године, Себечево, Нови Пазар) је у току грађанског рата у БиХ био ратни члан Председништва у Сарајеву, а потом и Председник и потпредседник Федерације БиХ.

68 На изборима у БиХ 1990. године у Председништво се бирало седам чланова: два Муслимана, два Србина, два Хрвата и један из реда осталих. СДС је предлагао на место члана Председништва из реда осталих припадника јеврејске заједнице. Овај предлог није усвојен, јер је СДА предложила Ејупа Ганића за то место прогласивши га Југословеном.

ци отворено подржали.⁶⁹ Прве супротстављености у погледу положаја БиХ у Скупштини ове републике исказале су се већ крајем јануара 1991. године. На седници 30. и 31. јануара муслимански посланици затражили су да се у дневни ред уврсти Декларација о државној суверености и недељивости БиХ. Посланици СДС-а овај предлог су одбили. Ово се поновило на седници 27. фебруара, када је А. Изетбеговић два пута изјавио да је за суверену БиХ спреман да жртвује мир.⁷⁰ Посланици СДС-а активирали су Савјет за националну равноправност, односно један вид Вијећа народа те скинули тему са дневног реда.⁷¹ Приметно је да став СДА и њеног председника А. Изетбеговића иде упоредо са догађајима који су се дешавали у Хрватској. Истовремено, 31. марта 1991. године у близини Сарајева основана је паравојна организација под именом Патриотска лига. Основана од стране СДА, била је њено војно крило, чинили су је представници те странке, а касније је одобрено и укључивање припадника Југословенске народне армије (ЈНА) из реда муслиманског народа.⁷² У јуну 1991. године основана је још једна паравојна муслиманска организација под именом Зелене беретке.⁷³ Чинило се да су се политички циљеви А. Изет-

69 М. Крајишник, нав. дело, стр. 169.

70 К. Nikolić, *Bosna i Hercegovina u vreme raspada SFRJ 1990–1992: tematska zbirka dokumenata*, Београд: Институт за савремену историју, Фонд за хуманитарно право, 2011, стр. 14–15.

71 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 278.

72 Патриотска лига била је муслиманска паравојна организација у коју су између осталих приступили многи криминални елементи, а за своје циљеве прогласили су тобожње очување суверенитета БиХ (Б. Димитријевић, Генерал Младић и Војска Републике Српске, Београд: Catena mundi, Институт за савремену историју, 2019, стр. 65–66).

73 Hayat Media BIH (08. 08. 2023), „SEDAM PLUS SMO POSVETILI ALIJI IZETBEGOVIĆU: BOSNOM NIKAD NIKO NIJE USPJO DA VLADA”, Youtube, <<https://www.youtube.com/>

беговића мењали и по садржају били супротстављени када је у питању положај БиХ.⁷⁴ Године 1993. у септембру А. Изетбеговић објашњава ове недоследности. Због страха од могућег хапшења говорио је о миру, док су се Муслимани наоружавали, а међународној заједници требало је показати друго лице.⁷⁵ У прилог овоме је изјава А. Изетбеговића у интервјуу из 2001. године у којој наводи да Муслимани не би могли *одбрани*ти БиХ да припреме за рат нису биле извршене.⁷⁶ Са друге стране, централизација власти на нивоу БиХ, за шта се залагао А. Изетбеговић, доживљавана је од стране српског народа као стварање унитарне БиХ у којој ће доминицију имати Муслимани. Неповољно се гледало и на посете А. Изетбеговића муслиманским земљама.⁷⁷ Догађаји који су довели до слома уставног уређења БиХ почели су 14. октобра 1991. године, када је СДА предложила *Меморандум о суверености БиХ* уз подршку хрватске стране. Према *Меморандуму о суверености* Муслимани и Хрвати чинили су државотворан народ, јер су могли без Срба доносити државне акте. Са друге стране, прецизирањем појединих права мањини, односно Србима (као што су кул-

watch?v=y67hNoSebLc>, (приступљено 12. 08. 2024). Зелене беретке уз Патриотску лигу били су језгро будуће Армије БиХ. У својим редовима имали су осуђене криминалце. За више о Зеленим береткама в. Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 303.

74 За више о изјавама А. Изетбеговића погледати Исто, стр. 277–278.

75 RTRS vijesti (06. 01. 2024) „Iznuđeno nastala u miru, preživjela rat i sve izazove – Srpska spremna za proslavu 9. januara”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=bg9RRUKdEFk>> (приступљено 15. 04. 2024).

76 Sanela Prašović Gadžo (23. 01. 2017), „iz archive - BH TEME urednica Sanela Prašović Gadžo 05.07.2001.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=jKaMumujUIs>> (pristupljeno 14. 12. 2023).

77 K. Nikolić, Bosna i Hercegovina u vreme raspada SFRJ 1990–1992: tematska zbirka dokumenata, стр. 16.

турна, економска, социјална питања итд.) покушано је да се ентитичка нација (Срби) сведу у оквиру културолошке етничке групе.⁷⁸ СДС је затражио да се меморандум проследи Савету за националну равноправност БиХ, што је било предвиђено Уставом БиХ. Муслимански и хрватски представници са 142 од укупно 240 гласова усвојили су меморандум, чиме су српски представници прегласани, а Савет заобиђен.⁷⁹ Усвајањем Меморандума поништена је сувереност и конститутивност народа утврђена актима ЗАВНОБиХ-а.⁸⁰ Заобилажењем Устава и Савета за националну равноправност, СДА и ХДЗ извршили су државни удар⁸¹ и покушали да изолују српске представнике. Утолико је прегласавање српских легитимних представника био покушај да се полуге политичке моћи пребаце на Председништво и Владу БиХ у којима су СДА и ХДЗ имали већину. То је значило да српски народ и његови представници не би учествовали у даљем одлучивању и да би се по рецепту из Хрватске српски народ свео на статус националне мањине. На одговор српске стране се није требало чекати дуго.

2.3. Међународни чиниоци утицаја у Босни и Херцеговини 1991. године

Међународни светски поредак који је формиран после 1945. године срушио се крајем 80-их и почетком 90-их година 20. века. Рушење двополарног света значило

78 R. Nešković, нав. дело, стр. 138–139.

79 R. Hejden, нав. дело, стр. 113–114.

80 R. Nešković, нав. дело, стр. 138.

81 Државни удар означава акт изненадне промене (или покушаја промене) успостављених власти, извршен од оних који већ имају извесну политичку или војну функцију у том систему власти (М. Ljepojević, *Udari na Srpsku*, Banja Luka: Besjeda, 2013).

је слабење онога што се називало Источна Европа,⁸² уједињење две Немачке, кризно стање у Русији и јачање САД.⁸³ Треба рећи да су САД на почетку југословенске кризе прихватиле став Европске економске заједнице (ЕЕЗ) да је питање кризе у СФРЈ искључиво европски проблем. Не треба занемарити чињеницу да су се приближавали избори у САД и да администрација у Вашингтону није хтела да преузме обавезе које би јој могле штетити на изборима.⁸⁴ Са друге стране САД, након рата у Ираку 1991. године, нису биле вољне да се укључе у још једну локалну кризу.⁸⁵ Овоме треба додати да је пажња САД била усмерена на распад Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР). Доласком нове администрације у Вашингтон (20. јануар 1993. године), САД ће се укључити у решавање југословенске кризе као одлучујући фактор. СФРЈ је након Хладног рата изгубила стратешку важност. Опхрвана националним сукобљавањима и без јаче подршке неке од великих сила, била је лака мета за показивање немачке моћи.⁸⁶ Уједињена Немачка је тежила што јачој глобалној улози. САД су још 80-их година 20. века давале предност Немачкој у Европи и могућност остварења њених стратешких интереса. Специфичну тежину Немачке у међународним односима повећали су позитивни економски

82 Под термином Источна Европа подразумевамо државе бившег Варшавског пакта: СССР, Пољску, Чехословачку, Мађарску, Румунију, Бугарску и Демократску Републику Немачку, која се ујединила са Савезном Републиком Немачком 3. октобра 1990. године.

83 Ј. Гускова, Балкански путеви и сумануто беспуђе: Мишљење руског историчара, Београд: Catena Mundi, 2013, стр. 61.

84 N. Malcolm, Bosna: kratka povijest, Sarajevo: Buybook, 2011, стр. 407.

85 B. Clinton, Moj život, Zagreb: Naklada Ljevak, 2004, стр. 490.

86 Ј. Бакић, Jugoslavija: razaranje i njegovi tumači, Београд: Službeni glasnik, 2011, стр. 95.

параметри.⁸⁷ Како оцењује историчарка Јелена Гускова, стратешки интерес Немачке на Балкану било је укључивање Словеније и Хрватске у зону немачких економских интереса ради овладавања међународним раскрсницама путева и непосредним излазом на Јадранско и Средоземно море.⁸⁸ Треба рећи да је министар спољних послова Немачке Геншер⁸⁹ већ у мају 1990. године подржао независност Хрватске.⁹⁰ Немачка дипломатска активност наступила је после слома пуча у СССР (21. август 1991. године), што је условило промену француске позиције⁹¹ према СФРЈ. Париз је од тада више био заинтересован за јединство Европе, него за јединство СФРЈ.⁹²

Немачка је подршком сецесији добила послушне клијенте, а преко улоге предводника интегрисане Европе тежила да буде глобална сила.⁹³ Према документима које је објавио Вудро Вилсон центар, а тичу се позиције Немачке и распада СФРЈ, можемо да закључимо да је Немачка имала широку дипломатску активност на придобијању појединих држава у циљу подршке сецесионистичким елементима у СФРЈ.⁹⁴ Позицију Немачке у овом периоду најбоље илуструје изјава Геншера 7. новембра 1991. године на самиту НАТО да Југославија не постоји

87 D. Petrović, *Politika Francuske Republike u jugoslovenskoj krizi 1990–2001*, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2023, стр. 96.

88 J. Гускова, нав. дело, стр. 272.

89 Ханс Дитрих Геншер (Hans-Dietrich Genscher, 1927–2016) био је министар иностраних послова и вицеканцелар Савезне Републике Немачке у периоду 1974–1992. По повратку из Ватикана 19. децембра 1991. године објавио је да ће Немачка признати Хрватску и Словенију.

90 М. Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у Новом Веку (1492–1992)*, стр. 557.

91 За више о политици Француске в. D. Petrović, нав. дело.

92 К. Николић, *Југославија, последњи дани: 1989–1992*. Књ. 3, *Разарање државе, стварање држава*, стр. 12.

93 J. Bakić, нав. дело, стр. 91–93.

94 Wilson Center Digital Archive, <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org>>.

више као држава и да се границе република не могу мењати.⁹⁵ Канцелар Немачке Кол (Helmut Kohl) је објавио 8. децембра да ће Немачка признати Словенију и Хрватску до Божића (25. децембар).⁹⁶ Прејудуцирање статуса република СФРЈ је био својеврстан притисак Немачке на чланице НАТО и ЕЕЗ да је дисолуција СФРЈ неизбежна.

Став о непроменљивости републичких граница СФРЈ заузеле су све чланице ЕЕЗ и њихови савезници.

Са друге стране, за исламски свет положај Муслимана у БиХ био је од изузетне важности.⁹⁷ Почетком маја 1991. године А. Изетбеговић је посетио Иран који је обећао финансијску помоћ Изетбеговићу.⁹⁸ У интервјуу сарајевској телевизији Фејс Харис Силајџић⁹⁹ сведочи да је Пакистан слао много пошиљки оружја Муслиманима у БиХ. „Добили смо кредит од 20 милиона долара, које је Пакистан касније отписао”, изјавио је Силајџић.¹⁰⁰ Ова изјава још више добија на значају ако се зна да је Савет безбедности Уједињених Нација (СБУН) резолуцијом 713. од 25. септембра 1991. годи-

95 „The Chancellor's [Helmut Kohl's] Meeting with President Bush on 7 November 1991 at the NATO Summit in Rome“, November 9, 1991, Wilson Center Digital Archive, BArch, B 136/59747, 7-11. Contributed, transcribed, and translated by Stephan Kieninger. <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/300150>> (приступљено 16. 04. 2024).

96 S. Burg, P. Shoup, нав. дело, стр. 93.

97 K. Nikolić, „Mudžahedini u armiji Bosne i Hercegovine 1992–1995.“, u: Istorija 20. veka, god. 41, 2/2023, str. 455.

98 J. Гускова, нав. дело, стр. 330.

99 Харис Силајџић рођен је 1945. године. Био је министар иностраних послова СР БиХ, а од 1993. године и премијер муслиманског дела БиХ.

100 FACE HD TV (08. 04. 2022), „Silajdžić šokantno: Uskoro neće biti BiH! Ako rasparčaju državnu imovinu, Velika Srbija će se ostvariti“, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=YOM-EX0UhEs>> (приступљено 15. 03. 2024).

не увео ембарго на испоруке оружја у Југославију.¹⁰¹ Ова резолуција била је на снази током трајања сукоба у БиХ (1992–1995).

У жељи да се наметне као чинилац глобалне политике, ЕЕЗ, у којој је Немачка тежила ка водећој улози, организовала је Конференцију о Југославији¹⁰² 3. септембра 1991. године са циљем решавања кризе у СФРЈ. На овој конференцији установљен је принцип права република, а не суверених права народа, чиме су границе република постале непроменљиве.¹⁰³ У овом контексту од важности је поменути Бадинтерову комисију¹⁰⁴ основану 27. октобра 1991. од стране Савета министара ЕЕЗ. Комисија је била састављена од правних експерата из области Уставног права, а за циљ је имала да оцени да ли поједине републике СФРЈ које желе међународно признање испуњавају критеријуме Општег плана за решавање југословенске кризе. Извештај од стране Комисије требало је да буде поднет до средине јануара 1992. године. У свом мишљењу у 10 тачака, Комисија је само констатовала да се СФРЈ распала и, на инсистирање Немачке, ЕЕЗ је то покушала и да озваничи.¹⁰⁵ Ватикан је признао Словенију и Хрватску 13.

101 UN Security Council (46th year : 1991), Resolution 713 (1991) / adopted by the Security Council at its 3009th meeting, on 25 September 1991, S/RES/713(1991), <<https://digitallibrary.un.org/record/126827?v=pdf#files>>, (приступљено 15. 04. 2024).

102 За више о конференцији в. R. Nešković, нав. дело.

103 Исто, стр. 156–157.

104 Арбитражна комисија Мировне конференције о Југославији (енг. Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia), на челу са Робером Бадинтером (Robert Badinter), по чему је позната и као Бадинтерова комисија, организована је од стране ЕЕЗ 1991. године са циљем мирног решавања кризе у Југославији. Одлучено је да границе између бивших федералних јединица буду државне границе и да се не могу мењати силом.

105 R. Nešković, нав. дело, стр. 157.

јануара 1992. године, не чекајући друге.¹⁰⁶ Државни секретаријат Ватикана (одељење за односе са државама) је већ 20. децембра 1991. године потврдио да је Ватикан склон признању Хрватске.¹⁰⁷

ЕЕЗ је игнорисала одређене резерве које је имала и закључила да Словенија и Хрватска без посебних услова треба да добију независност. Одлуке ЕЕЗ саопштене су 15. јануара 1992. године, а потом је уследио талас признања ове две југословенске републике.¹⁰⁸ После признања Словеније и Хрватске, на ред је дошло питање БиХ.

Упада у очи да Бадинтерова комисија није безрезервно подржала независност БиХ. Уочи референдума Комисија је заузела став да се не може сматрати да је изражена воља народа БиХ да се БиХ конституше као независна држава у потпуности била установљена. Споменуто је како би референдум свих грађана могао бити начин како би се могла установити воља народа БиХ. Међутим, када је независност била проглашена, а рат био у току, новим мишљењем референдум је прихваћен.¹⁰⁹ Из перспективе европских престоница и Вашингтона подела БиХ створила би малу муслиманску државу између проширене Србије и проширене Хрватске која би била база екстремизма.¹¹⁰ Вилијам Клинтон (енг. *William Jefferson Clinton*)¹¹¹ пише да је страх од муслиманске државе у срцу Европе у неким европским Владама био присутан.¹¹² У овом кон-

106 „Priznanje nezavisnosti”, Glas, 14. 01. 1992. стр. 1 <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/1992/01/GlasSrpske19920114.pdf>>, (приступљено 16. 04. 2024).

107 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 174.

108 Исто, стр. 173–174.

109 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 301–302.

110 Ј. Бакић, нав. дело, стр. 91–93.

111 Вилијам Џеферсон Клинтон рођен је 1946. године. Био је 42. председник САД у два мандата (1992–1996 и 1996–2000).

112 В. Clinton, нав. дело, стр. 490.

тексту не треба занемарити чињеницу да је могуће присуство Немачке на Јадранској обали условљавало стварање *иријателској* залеђа у којем БиХ има централну улогу. Са друге стране, из перспективе исламских држава, БиХ се подразумевала као будућа исламска држава. Утолико је признање БиХ створило једну необичну *коалицију не-иомирљивих* која је укључивала државе као што су САД, Немачка, Иран, Пакистан, Ватикан и Саудијска Арабија.

Признањем република као независних држава прекршене су све повеље Уједињених Нација (УН), као и акти УН о неповредивости граница. Занемарене су признате границе СФРЈ, као и нарочитости република, посебно БиХ, која је почивала на конститутивности и договору три народа.

3. РЕПУБЛИКА

3.1. Српска

*Murat Srbsku, a Bajazit Bosnu.*¹¹³

За нашу тему од изузетне је важности да појаснимо термин „Српска”.

Именица Србија у средњем веку код српског народа ванредно је ретко посведочена, односно њу народни језик није познавао. Прве потврде имена Србија можемо приметити у страној књижевности средњег века; Σερβλία код ромејског цара Константина Порфирогенита и много касније у *Дјелима словенских краљева* (*Surbia*, па и *Sumbra*).¹¹⁴

Све ране домаће потврде имена Србија долазе са истока и само се у Ромејском царству држава Немањића и њихових претходника доследно називала овим именом.¹¹⁵ На западу је од краја 12. века много чешће кориштено име *Rassia*, односно Рашка.¹¹⁶ У изворима српског порекла пре краја

113 P. Petrović-Njegoš, *Gorski Vjenac: Istorijски događaj pri svršetku XVII. vieka*, Novi Sad: Braća M. Popović, 1889, стр. 13.

114 В. Савић, „(Псеудо)класични и стари називи српских земаља у старим српским изворима”, у: *Српско језичко и књижевно наслеђе на простору данашње Црне Горе : Српски језик и књижевност данас*, 2019, стр. 108.

115 Исто, стр. 109.

116 У троуглу српских земаља Босна–Рашка–Дубровник водило се рачуна о делимичној власти династије Немањић над

15. века, именица Србија употребљена је свега неколико пута. Српска држава од стране Срба називана је у средњем веку Српском земљом.¹¹⁷ Утолико су се српски средњовековни владари, архиепископи и патријарси титулисали као краљеви, архиепископи и патријарси Српске земље и Поморја.¹¹⁸ Ова формална двострукост у титули из времена краљевства не говори о стварној политичкој дихотомији, већ је израз вишеслојног обједињавања.¹¹⁹ Филолог Виктор Савић истиче да је у повељи српског великог жупана Стефана Немање (владао од 1166. до 1196. године) манастиру Хиландару Српска земља детерминисана показном заменицом за близину (сѣ, си, се, *prop. dem.* – овај, ова, ово). Његов син Стефан Немањић (владао од 1199. до 1217, са прекидом од 1202. до 1204. године) у очевом житију је на исти начин свео назив државе, одређујући га истом заменицом. Савић закључује да су Стефан Немања и Стефан Немањић били свесни да њихова област није једина српска земља.¹²⁰ Са друге стране, у српским земљама територијално називање по рекама било је уобичајено; Босна, Неретва, Зета, Рама... Од свих српских хорони-ма у средњем веку управо се Босна задржала и данас.¹²¹

српским земљама, па се дуже задржао ктетик рашки. За владара Босне Стефана II Котроманића српски цар Душан био је рашки цар (В. Савић, нав. дело, стр. 112–113).

117 Како је приметио историчар Урош Шешум, именица Земља, са претходном етничком одредницом (српска, грчка, руска) до почетка 18. века у схватању Срба била је етничка, понекад политичка, али никада географска одредница. (У. Шешум, Србија и Стара Србија (1804–1939) (докторска дисертација), Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2016, стр. 79).

118 У. Шешум, нав. дело, стр. 74.

119 В. Савић, нав. дело, стр. 117.

120 Исто, стр. 113. Савић цитира следеће реченице Стефана Немање и Стефана Немањића (подвлачење аутора): „вбладати сиюъ земловъ сръбьскоу”; „в[а]д[ы]чствоуиоу. тогда сѣю землею сръпскоу”.

121 Исто, стр. 116.

У дипломатским документима српских средњовековних владара које је анализирао историчар Жарко Вујошевић у својој докторској дисертацији, можемо видети да се у документима писаним на латинском користе термином Србија (нпр. *Servye*, *Servie*, *Seruię* (ген. једн.); *Servia* (абл. једн.), итд.) док се у документима на (старо)српском језику доследно користи термин Српске земље (нпр. Србскіе земле, Србьбске земле, Срббскиѣ земле, итд.).¹²²

У српским изворима из периода средњег века, поред термина *Српска земља* можемо пронаћи и термин *Српска сѣрана*,¹²³ али увек у синтагматском споју.¹²⁴ Додајмо да неки извори сведоче термину *Земља Српска*. Зачетник критичке школе у српској историографији Иларион Руварац исписао је у Пољској запис из 1561. године у коме се каже да је књигу Псалтир писао *іосіодин Никола Србин из земље српске у манасѣиру Паїраћи*.¹²⁵

Губитком државности у 15. веку, назив Српска земља престаје да означава одређену територију и добија етничко значење. Најкасније до почетка 17. века Српска земља означава територију мање или више компактно насељену Србима.¹²⁶ Назив конструисан из придевске именице (по узору на Француску, Немачку...) у српској историји

122 Ж. Вујошевић, Српска владарска канцеларија у Средњем веку. Студија из упоредне дипломатике (докторска дисертација), Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2015, стр. 219–251.

123 Под појмом страна се подразумевала одређена област, крај или заокружена територија.

124 В. Савић, нав. дело, стр. 111.

125 В. Богичевић, Писменост у Босни и Херцеговини: од појаве словенске писмености у IX в. до краја аустроугарске владавине у Босни и Херцеговини 1918. године, Сарајево: Веселин Маслеша, 1975, стр. 145. Манастир Папраћа је основан у 11. веку и налази се данас на територији Републике Српске у истоименом селу на путу Зворник–Шековићи (прим. аут).

126 У. Шешум, нав. дело, стр. 75.

добила је самопрокламована круновина српског народа, створена на просторима историјских покрајина Срема, Баната, Бачке и Барање, Српска Војводина, позната и као Војводина Србија.¹²⁷ Именица Србија се у време аустро-турских ратова¹²⁸ усталила међу Србима који су живели у Аустрији, а они су га пренели у устаничку Србију. Са Другим српским устанком (1815) и стицањем државности долази до стабилизације овог имена.¹²⁹ Треба приметити да у првом речнику Вука Стефановића Караџића (1818) упоредо постоје Србија и Српска.¹³⁰ Уставом Србије из 1838. године успостављено је име Кнежевина Србија. Међутим, термин Српска Кнежевина је истовремено коришћен у званичној употреби. Године 1841. Државни Савет Србије потврдио је да називи Србија и Српска остају у паралелној употреби. Чланови Савета су закључили да нема суштинске разлике између ова два имена јер су у духу српског језика.¹³¹ Из свега наведеног можемо приметити да је најкасније до 19. века дошло до изједначавања појма Србија и Српска, те да су ове именице од 19. века означаваале земљу где живе Срби, односно српску државу.

3.2. Плебисцит

Прегласавање српских легитимних представника и наметање одлуке о будућности БиХ од стране СДА и

127 За више в. М. Јагодић, Историја српског народа у Црној Гори, Хабзбуршкој монархији и Османском царству у 19. и почетком 20. века, стр. 191–213.

128 Под аустро-турским ратовима подразумевамо аустро-турске ратове из 18. века (1716–1718; 1735–1739; 1787–1791).

129 В. Савић, нав. дело, стр. 108.

130 Исто, стр. 109.

131 М. Jagodić, „Citizenship Of Autonomous Principality Of Serbia“, у: А. Aköz, S. Ilić, D. Yörük, D. Leovac (ur.), *Osmanli İdaresinde Balkanlar*, стр. 348–349.

ХДЗ усложнило је ситуацију у овој југословенској републици. СДС је тражио од СДА и ХДЗ, као партнера у власти, да се врате у уставне оквире деловања.¹³² Биљана Плавшић¹³³ у својим сећањима пише како су СДА и ХДЗ били недоступни за било какве аргументе.¹³⁴ Статус националне мањине који је предвиђао *Меморандум* био је неприхватљив за српски народ, који је био конститутивни народ у БиХ.¹³⁵ СДС, странка која је добила скоро плебисцитарну подршку српског народа на изборима 1990. године, сазвала је Савет странке са циљем изналажења решења за новонасталу кризу. Плавшић у својим сећањима преноси атмосферу забринутости учесника састанка. Закључак састанка био је да се приступи што бржем формирању Српске скупштине БиХ.¹³⁶ Како истиче Крајишник, одлука о формирању Скупштине била је одложена за седам дана да би се још једном покушало пронаћи компромисно решење са СДА и ХДЗ, али они нису хтели изаћи било каквим српским захтевима у сусрет.¹³⁷ Српски посланици издвојили су се 24. октобра 1991. године и формирали Скупштину српског народа у БиХ, са седиштем у Сарајеву.¹³⁸ Крајишник у својим ме-

132 М. Крајишник, нав. дело, стр. 271.

133 Биљана Плавшић рођена је 1930. године у Тузли. Била је потпредседник СДС-а. На изборима из новембра 1990. године, заједно са Николом Кољевићем, изабрана је за члана Председништва БиХ испред српског народа, а оставку због неслагања са политиком А. Изетбеговића поднела је заједно са Кољевићем у априлу 1992. године. Потпредседница Републике Српске била је током рата у БиХ. Као Председница Републике Српске била је у мандату 1996–1998. године.

134 Б. Плавшић, Сведочим: књига писана у затвору, Бања Лука: Триопринт, 2005, стр. 40.

135 D. Jović, Uvod u Jugoslaviju, стр. 465.

136 Б. Плавшић, нав. дело, стр. 42.

137 М. Крајишник, нав. дело, стр. 271–272.

138 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 285.

моарима наглашава да су се Скупштини српског народа у БиХ поред посланика СДС придружили и српски посланици других странака, као што су Савез реформских снага (СРСЈ) и Српски покрет обнове (СПО).¹³⁹ Скупштина српског народа у БиХ је овим добила карактер вишестраначке скупштине.

Прва конститутивна седница Скупштине одржана је 24. 10. 1991. године у Плавој сали Скупштине БиХ.¹⁴⁰ Увидом у стенограмске белешке Скупштине видимо да Скупштина српског народа у БиХ признаје акте Скупштине БиХ, који нису у супротности са интересима српског народа. Скупштина српског народа оснива се као највиши представнички и законодавни орган српског народа у БиХ,¹⁴¹ а посланицима постају и други посланици Скупштине БиХ српске националности потписивањем изјаве о приступању.¹⁴² Из наведеног треба приметити да је Скупштина српског народа формирана као одговор на неуставне одлуке СДА и ХДЗ, односно да артикулише интересе српског народа. Према речима Крајишника, Скупштина је требало да има привремен карактер, док се СДА и ХДЗ не врате на пут поштовања Устава БиХ.¹⁴³ Тадашњи посланик СРСЈ Милорад Додик,¹⁴⁴ присећајући се тих догађаја, истиче да је српски

139 М. Крајишник, нав. дело, стр. 273.

140 Исто, стр. 272–273.

141 „Magnetofonski snimak sa sjednice Srpska demokratska stranka, održane 24.10.1991. g. – u Skupštini SR BiH, s početkom u 17 sati”, стенограм, 24. 10. 1991, Транскрипти генocide, Меморијални центар Сребреница-Потоцари Спомен обилежје и меzarје за жртве генocide из 1995. године, трака 3, стр. 4 (01034806), <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/1.%20sjednica.pdf>> (приступљено 07. 05. 2024).

142 Исто, трака 4, стр. 1 (01034807).

143 М. Крајишник, нав. дело, стр. 272.

144 Милорад Додик (рођен 12. марта 1959. године, Бањалука) је после грађанског рата у БиХ обављао више важних функција: Председник Владе Републике Српске (1998–2001, 2006–2010), Пред-

народ хтео дијалог.¹⁴⁵ У прилог овоме је чињеница да српски посланици оснивањем Скупштине српског народа, нису напустили Скупштину БиХ.¹⁴⁶ Скупштина је једногласно усвојила овлашћења појединцима за представљање и заштиту интереса српског народа у органима БиХ, нивоу СФРЈ, као и са другим државама и међународним организацијама.¹⁴⁷ Ово је била тежња да српски народ у БиХ постане субјекат у преговорима око судбине СФРЈ, односно да интересе српског народа у БиХ заступају његови легитимни представници.

Витални циљ Срба у БиХ током 1991. године био је сачувати интегритет СФРЈ. У том правцу Скупштина је донела одлуку о остајању српског народа у СФРЈ.

Да би се одлука потврдила, Скупштина српског народа у БиХ, а на основу права на самоопредељење, укључујући право на отцепљење донела је одлуку о расписивању и спровођењу плебисцита српског народа у БиХ

седник Републике Српске (2010–2014, 2014–2018 и 2022–), Српски члан Председништва БиХ (2018–2022).

145 RTRSvijesti(08.01.2024), „Intervju: Milorad Dodik///08.01.2024.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=C5hkgrr0VKU>> (приступљено 15. 04. 2024).

146 Крајишник пише да су српски представници муслиманско-хрватским партнерима дали до знања да су заледили свој рад у Скупштини БиХ до поништења неуставних одлука (М. Крајишник, нав. дело, стр. 271).

147 За Председника Скупштине српског народа у БиХ изабран је Момчило Крајишник. Овлашћења за представљање српског народа у БиХ су добили: Биљана Плавшић за контакте са представницима других држава, међународних организација и институција, Никола Кољевић за учешће у раду Мировне конференције о Југославији, Милутин Најдановић за Скупштину СФРЈ, Радован Караџић за Председништво СФРЈ и Миодраг Симовић за Савезно извршно веће (СИБ) („Magnetofonski snimak sa sjednice Srpska demokratska stranka, održane 24.10.1991. g. – u Skupštini SRBiH, s početkom u 17 sati”, трака 6, стр. 2–3).

са питањем: Да ли сте сагласни са одлуком Скупштине српског народа у БиХ од 24. октобра 1991. године да српски народ остане у заједничкој држави Југославији са Србијом, Црном Гором, САО Крајином, САО Славонијом, Барањом и Западним Сремом,¹⁴⁸ те другима који се за то изјасне. Одлучено је да се плебисцит спроведе 10. новембра 1991. године. Изабрана је Комисија¹⁴⁹ за спровођење плебисцита.¹⁵⁰ Треба рећи да плебисцит представља демократски облик изражавања народа те у том смислу не може бити споран.¹⁵¹ Чинило се да ће самовољом СДА и ХДЗ, БиХ кренути путем Словеније и Хрватске. Утолико је демократски одговор српског народа историјски значајан, јер по први пут у историји Срби у БиХ одлучују у којој држави желе да живе.

На плебисциту је узело учешћа 1.350.000 бирача од којих се 96,4 одсто изјаснило за самосталну српску државу која може да буде у саставу СФРЈ. Скупштина српског народа је 21. новембра 1991. године, прокламовала принцип да месне заједнице и општине у којима је већина становништва гласала заостанак у СФРЈ треба да постану део неке од српских аутономних области.¹⁵² Ова одлука је била

148 У међувремену, српски народ у Хрватској се самоорганизовао у три области: САО Крајина је обухватала области са српском већином на подручју Северне Далмације, Лике, Крбаве, Кордуна и Баније, САО Западна Славонија састављене од 4 општине: Пакрац, Окучани, Дарувар и Грубишино Поље, и САО Источна Славонија, Западни Срем и Барања. Од ове три области 19. децембра 1991. године формираће се Република Српска Крајина (М. Гулић, нав. дело, стр. 754–760).

149 Уставну Комисију за спровођење плебисцита чинили су: Петко Чанчар, Милош Савић, Рајко Касагић, Љубо Босиљчић, Горан Зекић, Видоје Ијачић и секретар Стојан Драговић.

150 „Magnetofonski snimak sa sjednice Srpska demokratska stranka, održane 24.10.1991. g. – u Skupštini SRBiH, s početkom u 17 sati”, трака 7, стр. 1–3.

151 R. Nešković, нав. дело, стр. 144.

152 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 285.

у складу са важећим законима. Уставна могућност да више општина својим одлукама могу стварати међуопштинске заједнице била је предвиђена Уставима СФРЈ и БиХ.¹⁵³

Скупштина српског народа је на 2. заседању 21. новембра 1991. године верификовала српске аутономне области у БиХ: Аутономна регија Крајина,¹⁵⁴ САО Херцеговина,¹⁵⁵ САО Романијско-бирчанска,¹⁵⁶ САО Семберија¹⁵⁷ и САО Северна Босна.^{158 159} Истовремено, према обавештајним подацима Сарајевског корпуса ЈНА, СДА

153 За више в. R. Nešković, нав. дело, стр. 135.

154 Према одлуци Скупштине српског народа у БиХ сачињавали су је општине Бањалука, Босанска Дубица, Босанска Градишка, Босанско Грахово, Босански Нови, Босански Петровац, Челинац, Гламоч, Кључ, Котор Варош, Купрес, Лакташи, Мркоњић Град, Приједор, Прњавор, Сански Мост, Скендер Вакуф, Србац, Шипово и Титов Дрвар, као и делови других општина са ове регије са већинским српским народом са седиштем у Бањалуци.

155 Према одлуци Скупштине српског народа у БиХ сачињавали су је општине Билећа, Чајниче, Гацко, Калиновик, Љубиње, Невесиње, Рудо и Требиње као и делови других општина са ове регије са већинским српским народом са седиштем у Требињу.

156 Према одлуци Скупштине српског народа у БиХ сачињавали су је општине Хан Пијесак, Пале, Соколац, Власеница и Шековићи као и делови других општина са ове регије са већинским српским народом са седиштем у Сарајеву.

157 Према одлуци Скупштине српског народа у БиХ сачињавали су је општине Бијељина, Лопаре и Угљевик као и делови општина са ове регије са већинским српским народом са седиштем у Бијељини.

158 Према одлуци Скупштине српског народа са седиштем у Добоју сачињавали су је делови општина са већинским српским народом и то Теслић, Добој, Тешањ, Дервента, Босански Брод, Оџак, Босански Шамац, Модрича, Градачац, Грачаница, Лукавац, Сребреник, Живинице, Бановићи, Завидовићи, Маглај и Орашје.

159 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke druge sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, стенограм, 21. 11. 1991, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 31–39, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/2.%20sjednica.pdf>> (приступљено 07. 05. 2024).

и Муслимански омладински савез убрзано су радили на формирању паравојних јединица, од којих је само она у Фочи бројала 2.000 људи.¹⁶⁰ Због тога је на 3. седници Скупштине српског народа одржаној 11. децембра 1991. године затражено да оружане снаге (ЈНА), у случају угрожености српског народа и осталих народа, пружи заштиту. На седници је такође било речи о покушају стварања муслиманске општине у Бијељини, што је, како је речено, покушано и у Бањалуци.¹⁶¹

Процедура за стицање независности БиХ покренута је на седници Председништва БиХ 20. децембра 1991. године упркос покушају чланова Председништва испред српског народа да ставе вето¹⁶² на ту одлуку. На истој седници А. Изетбеговић је реизабран на функцију Председника Председништва БиХ уз противљење српских чланова Председништва.¹⁶³ Још једном су СДА и ХДЗ погазили Устав и мајоризацијом српских представника одлучивали о питању од виталног значаја за српски народ. Председништво БиХ, уз противљење српских чланова је поднело 21. децембра 1991. године захтев ЕЕЗ за признање независности.¹⁶⁴ Исти дан се састала Скупштина српског

160 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 283–284.

161 „Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Stenografske bilješke sa III sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH”, стенограм, 11. 12. 1991, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 18, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/3.%20sjednica.pdf>> (приступљено 07. 05. 2024).

162 Вето долази из латинског језика и у дословном преводу значи забрањујем. Право Вета уведено је како би се спречило да се одлуке доносе прегласавањем. По пословнику о раду Председништва за најважнија питања националне равноправности потребан је консензус свих чланова Председништва.

163 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 286–287.

164 Исто, стр. 288.

народа. Алекса Буха, посланик СДС, рекао је да ако Хрвати и Муслимани желе да оду из Југославије, услов је да се поштују одлуке српског народа изражене на плебисциту, односно да на територијама које му припадају остане у Југославији. Буха је додао да је неодрживо унитарно уређење БиХ из националних и економских разлога. Посланик Јово Мискин изнео је став да, ако се мења карактер државе, онда се мора мењати карактер њених граница, на шта је Радован Караџић¹⁶⁵ додао да су АВНОЈ¹⁶⁶ и ЗАВНОБиХ суспендовани од стране СДА и ХДЗ.¹⁶⁷ Треба приметити да Караџић користи термин *суспендован* када говори о АВНОЈ-у и ЗАВНОБиХ-у а не укинут, чиме оставља простор да се он поново активира. Предуслов је био да се СДА и ХДЗ врате у оквире Устава. Кршењем Устава у неколико наврата, покушајем да се српски народ сведе на статус националне мањине, неспремношћу на компромис и занемаривањем воље српског народа изказаног на плебисциту, СДА и ХДЗ нису оставили много могућности српској страни. На 4. седници Скупштине српског народа у БиХ 21. децембра 1991. године донета је одлука о приступању формирања Републике Српска Босна и Херцеговина. Треба рећи да је ова одлука усвојена једногласно. Речено је да ће формирање Републике Српска БиХ спровести Скупштина српског народа, а формираће се и Министарски савет Скупштине српског

165 Радован Караџић (19. јун 1945, Петњица) један је од оснивача СДС-а и први председник СДС-а. Функцију Председника Републике Српске обављао је од 7. априла 1992. године до 19. јула 1996. године.

166 Антифашистичко вијеће народног ослобођења Југославије.

167 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 4. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, стенограм, 21. 12. 1991, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, срп. 41–42, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/4.%20sjednica.pdf>> (приступљено 07. 05. 2024).

народа на челу са Миодрагом Симовићем, који је требало да представља извршно тело Скупштине. Република је требало да буде федерална јединица у саставу Југославије, а у складу са резултатима плебисцита формираће се најкасније до, како је речено, Српске Нове године (13. јануар) 1992. године.¹⁶⁸ Одлагање формирања до овог датума имало је два разлога: први је да се пружи нова прилика СДА и ХДЗ да се врате у уставне оквире, а други, ако СДА и ХДЗ наставе са самовољом, да се ураде све припремне радње на проглашењу српске државе у БиХ. Стварањем државе и њених институција српски народ је тежио да очува своје присуство у БиХ, поучен искуством прогона и геноцида у два светска рата. Са друге стране, на политичко насиље СДА и ХДЗ, српски народ је одговорио плебисцитом и показао вољу да остане у Југославији.

3.3. Од Југославије до Српске

Национална мајоризација била је модел политичког понашања муслиманског и хрватског вођства у односу на српски народ. Чинило се да ће убудуће сва спорна питања бити решавана на штету Срба у БиХ. Како би предупредила најављени хрватско-муслимански референдум о независности БиХ, Скупштина српског народа је на основу плебисцита из новембра 1991. године припремила проглашење своје Републике. Скупштина је хтела да поручи да један од три конститутивна народа не жели да мења уставни статус.¹⁶⁹ На 5. седници Скупштине српског народа у БиХ, одржаној у Сарајеву 9. јануара 1992. године, председник Скупштине Момчило Крајишник, након једногласног усвајања дневног реда, дао је уводну реч. Крајишник је истакао да према одлуци Скупштине од 21. децембра

¹⁶⁸ Исто, стр. 28–58, 71–76.

¹⁶⁹ Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 281.

1991. године треба да се приступи формирању Републике Српска БиХ. Одлука је била, како је рекао, условљена тиме да део Председништва и део Владе БиХ, који су изгласали захтев за независност БиХ, повуче тај захтев. Како се то није десило, Скупштина српског народа у БиХ била је у обавези да усвоји декларацију о формирању Републике Српска Босна и Херцеговина, чиме ће се реализовати воља српског народа изражена на плебисциту, додао је Крајишник.¹⁷⁰ Треба приметити да Крајишник у своме уводном говору два пута користи термин Република Српска БиХ као име Републике, чиме се позива на одлуке са 4. седнице Скупштине српског народа. Са друге стране, рад 5. седнице Скупштине био је само са једном тачком дневног реда: реализација одлуке Скупштине српског народа у БиХ о проглашењу Републике српског народа у Босни и Херцеговини. Декларацију о оснивању српске државе у БиХ прочитао је посланик СДС-а Војислав Максимовић. У Декларацији се између осталог каже да се формира Република српског народа у БиХ као федерална јединица савезне државе Југославије.¹⁷¹ Како би разумели одлуку о имену, на првом месту потребно се осврнути на значење имена Република српског народа у БиХ.

Као пример наводимо немачки Устав. У преамбули немачког Устава оснивач немачке државе је немачки народ, као носилац суверенитета. Из тога следи да је Република немачког народа (који ју је основао) Република Не-

170 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 5. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, održana u Hotelu „Holiday inn“ u Sarajevu 9.I.1992. g.”, стенограм, 09. 01. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 4–5, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/5.%20sjednica.pdf>>(приступљено 10. 05. 2024).

171 Исто, стр. 9.

мачка.¹⁷² У овом примеру, као и код имена неких других земаља (уп. са Француска, Финска, Мађарска), од етника, дакле, од именице која означава припадника народа (Немац), изведен је ктетик (присвојни придев немачки, -а, -о). Супстантивизацијом (поименичавањем) придева настаје именица женског рода „Немачка“, која се увек деклинира по придевској промени. Аналогно овом примеру, република коју оснива српски народ, односно Република српског народа, у српском језику имала би исто значење што и Република Српска (од етника „Србин“ изводи се ктетик „српски, -а, -о“, чијом супстантивизацијом добијамо именицу „Српска“).

Наглашавање српског народа у имену Републике треба разумети у контексту тренутка када је одлука донесена. Не треба занемарити чињеницу да се чекала одлука ЕЕЗ и Бадинтерове комисије о судбини СФРЈ (о чему смо писали у претходном поглављу). У тачки 10. Декларације наглашава се да декларација ступа на снагу даном доношења, а да ће се увести у живот даном евентуалног признања независности БиХ. Декларација ће се, како је речено у истој тачки, одложити на неодређено време под условом да захтев за признање независности БиХ његови подносиоци повуку до 15. јануара 1992. године.¹⁷³ Одлучено је да Декларација буде упућена генералном секретару Уједињених Нација (УН) Бутросу Бутросу-Галију (арап. بطرس بطرس غالى) и свим

172 „Präambel“, in: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 82) vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2478), <<https://www.bundestag.de/gg>> (приступљено 10. 05. 2024). Означавање народа као носиоца суверенитета присутно је и у уставима, Шпаније, Француске, Италије, Португалије, Грчке итд.

173 „25. Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini: Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine (Sarajevo. 9. 1. 1992)“, u: M. Tuđman, I. Bilić (ur.), Planovi, sporazumi, izjave o ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine 1991. – 1995, Zagreb: Udruga Svetog Jurja, 2005.

учесницима састанка Конференције о СФРЈ, укључујући председнике југословенских република и Председништву СФРЈ.¹⁷⁴ Из наведеног произилази да је одлука о имену Република српског народа уско везана са питањем будућности СФРЈ. Скупштина српског народа била је против намећања решења и тежила да српски народ у БиХ буде страна у преговорима и да се његови легитимни интереси изражени на плебисциту уваже. Утолико је одабир имена Република српског народа БиХ имало за циљ да се име српског народа истакне како би се у називу државе нагласила његова сувереност. Речју, у име српског народа у БиХ могу да преговарају само његови легитимни представници. Скупштина српског народа је у телеграму који је послала обавестила лорда Карингтона, председавајућег Конференције, да А. Изетбеговић не може да представља српски народ на конференцији, као ни да одлучује у име српског народа у било каквим пословима који се тичу правног статуса у БиХ. У телеграму је лорд Карингтон¹⁷⁵ упознат са чињеницом да српски представници у Председништву БиХ нису дали сагласност за реизбор А. Изетбеговића на место Председавајућег Председништва БиХ.¹⁷⁶

Са друге стране, име Република српског народа било је привременог карактера. Скупштина српског народа оставила је простор да се захтев за признањем БиХ повуче, чиме би се приступило директним преговорима страна у БиХ. Карацић је на 5. седници Скупштине на-

174 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 5. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, održana u Hotelu „Holiday inn“ u Sarajevu 9.I.1992. g.,” стр. 62–63.

175 Лорд Карингтон (6. јун 1919 – 9. јул 2018) био је британски политичар. Између осталих функција које је обављао био је начелник НАТО (1984–1988), а 1991. године председавао је дипломатским разговорима о будућности Југославије.

176 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 5. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, održana u Hotelu „Holiday inn“ u Sarajevu 9.I.1992. g.,” стр. 62.

гласио да се политички врх српског народа у БиХ залаже да се сва решења у вези БиХ донесу мирним путем и договором.¹⁷⁷ Датум 15. јануар 1992. године за повлачење захтева за независност БиХ није случајно одабран од стране Скупштине. То је био крајњи рок када је ЕЕЗ и Бадинтерова комисија најавила одлуку о судбини СФРЈ. Треба рећи да српско руководство у БиХ није имало поверења у ЕЕЗ, те је инсистирало да се о судбини БиХ одлучује у БиХ.¹⁷⁸ У Декларацији је истакнуто да се Република српског народа у БиХ формира на подручјима српских аутономних регија и области других српских етничких целина у БиХ укључујући и подручја на којима је српски народ остао у мањини због геноцида који је над њим извршен у Другом светском рату, а на основу плебисцита одржаног 9. и 10. новембра 1991. године, на коме се српски народ изјаснио за останак у заједничкој држави Југославији. Декларација је усвојена једногласно.¹⁷⁹ Како захтев за независност БиХ није повучен до 15. јануара 1992. године, Скупштина српског народа састала се 26. јануара 1992. године да донесе одлуку о наредним корацима. Констатовано је да је ЕЕЗ својим мишљењем¹⁸⁰ срушила Устав БиХ и СФРЈ.¹⁸¹ Формирање државе зах-

177 Исто, стр. 10.

178 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 283–284.

179 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 5. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, održana u Hotelu „Holiday inn“ u Sarajevu 9.I.1992. g.”, стр. 9, 60.

180 Мисли се на мишљење Бадинтерове комисије која је констатовала да СФРЈ више не постоји.

181 „Magnetofonski snimak sa 6. sjednice Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine, održane 26. januara 1992. godine”, стенограм, 26. 01. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, трака 1, стр. 3 (5235) <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/6.%20sjednica.pdf>> (приступљено 10. 05. 2024).

тевало је доношење највишег правног акта. Најважнији закључак 6. седнице Скупштине српског народа је да се приступи припреми на доношењу Устава српске државе у БиХ. За рад на Уставу био је задужен Министарски савет, као и Комисија која је имала задатак да припреми нацрт Устава.¹⁸² На 7. седници Скупштине српског народа 15. фебруара 1992. године представљен је нацрт Устава. Српска држава у БиХ је овим Уставом требало да буде парламентарна држава председничког типа, а поред Скупштине и Председника, Република има Владу, Уставни суд и систем редовног судства. Како је речено, Република има своје симболе, грб, химну и заставу, што ће бити одређено посебним законом. У члану 27. нацрта Устава гарантује се слобода штампе и средстава јавног информисања.¹⁸³ Треба рећи да је ово први српски Устав у историји на подручју БиХ. Утолико је ова одлука од велике важности. Устав је усвојен на 9. седници Скупштине српског народа у БиХ, која је одржана 28. фебруара 1992. године.¹⁸⁴ На истој седници се расправљало о имену српске државе у БиХ. Посланик Драгомир Керовић је предложио да остане „Република српског народа Босне и Херцеговине”, јер, како је истакао, то је мање одређен појам него „Српска БиХ” и пружа могућност *федерирања*

182 Исто, трака 6, стр. 3 (5270).

183 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke sedme sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, стенограм, 15. 02. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 15, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/7.%20sjednica.pdf>>(приступљено 10. 05. 2024).

184 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 9. Sjednice Skupštine”, стенограм, 28. 02. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/9.%20sjednica.pdf>>(приступљено 10. 05. 2024).

у преговорима.¹⁸⁵ Из Керовићевог излагања добијамо потврду да је Република српског народа у БиХ, као име за српску државу било искључиво везано за преговоре, односно за федерирање у истим како је Керовић изнео и да је било привременог карактера. Посланик Петко Чанчар је у име Комисије за уставна питања, после разматрања свих предложених амандмана, изјавио да је прихваћен предлог да се српска држава у БиХ назове Српска Република Босна и Херцеговина.¹⁸⁶ За разумевање имена Српска Република БиХ, као у случају назива Република српског народа потребно је догађаје ставити у контекст. Преговори које Керовић спомиње су истовремено, под покровитељством ЕЕЗ у Лисабону текли између три стране које је водио Жозе Кутилеиро,¹⁸⁷ у име домаћина Португалије. Лорд Карингтон је доцније изјавио да је покушао да спречи катастрофу па је покушај Кутилеира ишао у правцу да се пронађе заједнички језик између три стране пре проглашења независности.¹⁸⁸ На Кутилеиров план ћемо се више осврнути у наредном поглављу. За нашу тему је на овом месту важно истаћи следеће; Кутилеиро је 21. фебруара 1992. године саопштио текст *Изјаве о начелима новој устројстви Босне и Херцеговине*. Преговори су ишли у правцу независне БиХ која би била подељена на три државе – муслиманску, српску и хрватску. Речено је да ће се извршити темељна децентрализација тако што би се основале националне јединице које ће

185 Исто, стр. 15.

186 Исто, стр. 17.

187 Жозе Кутилеиро (погрешно транскрибовано „Кутиљеро”, José Cutileiro, 1934–2020) био је португалски дипломата и писац. Током дипломатске каријере обављао је различите функције, укључујући представника при Савету Европе и представник Комисије за људска права УН у Босни и Херцеговини.

188 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 340.

имати одређену самоуправу.¹⁸⁹ На 8. седници Скупштине 25. фебруара 1992. године Радован Караџић поднео је извештај Скупштини са разговора у Лисабону 21. и 22. фебруара 1992. године. Рекао је да је био понуђен папир, као радни како је рекао, који је предвиђао да БиХ након независности буде федерална држава састављена од 3 државе.¹⁹⁰

У овом светлу треба посматрати одлуку о имену Српска Република БиХ. Речју, Република је БиХ, а придев Српска је оно што је дефинише. Треба рећи да у расправи око имена на 9. седници Скупштине нису сви имали исто мишљење о називу Републике. Радован Караџић је предложио име Српска БиХ, а да Република како је рекао буде ознака за политичко уређење. Треба приметити да посланици Касагић и Скоко користе истоветни термин у расправи о имену – Српска БиХ.¹⁹¹ Догађаји су међутим кренули у нежељеном смеру, а млада српска држава у БиХ ће поново променити име.

3.4. Ветрови рата

Република Српска је формирана 9. јануара 1992. године као Република српског народа у БиХ. Од важности је истаћи да је Република Српска успостављена пре почетка избијања ратних операција. Референдум о независности БиХ спроведен је 29. фебруара и 1. марта 1992. године.

189 Исто, стр. 340–341.

190 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 8. sjednice Skupštine”, стенограм, 25. 02. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 5, <<https://srebrenica-memorial.org/app/tg/assets/pdf/s/8.%20sjednica.pdf>> (приступљено 14. 05. 2024).

191 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 9. Sjednice Skupštine”.

Срби су овај референдум бојкотовали.¹⁹² Напетост која је доминирала током одржавања референдума свој врхунац доживела је 1. марта, када су припадници Зелених беретки, током свадбене церемоније испред старе српске цркве на Башчаршији, убили младожењиног оца Николу Гардовића и ранили свештеника Раденка Мирковића.¹⁹³ Дан после убиства на Башчаршији ТВСА известила је да се код зграде Парламента БиХ налазе неуниформисана лица која усмеравају саобраћај. У истом прилогу се наводи како су телефонске везе очајне у Сарајеву и указује на прекид саобраћајних комуникација у самом граду, а камера ТВСА сведочи о подизању барикада.¹⁹⁴ Тензије су биле доведене до усијања. Два дана после убиства на Башчаршији директним телефонским укључењем у информативни програм Јутел телевизије говорили су Караџић и А. Изетбеговић. Караџић је позвао на смиривање тензија да не би дошло, како је рекао, до грађанског рата. Додао је да има пуцања по Сарајеву и да неко прави барикаде око Кошева, а то нису Срби. Караџић је изнео податак да су Зелене беретке заузеле Видиковац код Сарајева и још неке локације. А. Изетбеговић у истој емисији, на вест да постоји могућност да ће Срби из околине Сарајева доћи да помогну Србима у граду, изјавио: „имали смо их на нишану, али нисмо пуцали”.¹⁹⁵ Из изјаве А.Изетбеговића добијамо потврду да

192 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 324. Коста Николић износи податак да је на референдум изашло 63,04 посто бирача са правом гласа од којих је 62,68 посто гласало за независну БиХ.

193 Исто, стр. 326.

194 VideoArhiv (02. 03. 2023), „SA3: Barikade i kontrabarikade u noći između 1. i 2. marta 1992.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=hikW1GI6-c0>> (приступљено 09. 05. 2024).

195 Miroslav Divčić (18. 04. 2023), „Radovan Karadžić i Alija Izetbegović u emisiji Yutel – mart 1992.”, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=VrKC_IajAOs> (приступљено 09. 05. 2024).

су Муслимани били наоружани још пре отпочињања ратних операција у БиХ. Истовремено су почеле борбе у разним крајевима БиХ. У Сарајеву специјалне јединице Драгана Викића, Зелене беретке и Патриотска лига почињу да врше терор над Србима у већински муслиманским и хрватским деловима града. Хрватска војска је заузела стратешки важан Купрес. Ситуација се још више закомпликовала када је ЕЕЗ одлучила да 6. априла безусловно призна независност БиХ.¹⁹⁶ До краја марта грађански рат у БиХ је узео пуни замах. У ноћи између 26. и 27. марта 1992. године припадници хрватске војске¹⁹⁷ прешли су реку Саву код Босанског Брода и уз садејство хрватских и муслиманских паравојних формација напали српска села између Босанског Брода и Дрвенте. Команда 2. Војне области ЈНА саопштила је да је у селу Сијековац извршен масакр над српским становништвом и запаљено 50 кућа.¹⁹⁸ Треба рећи да је *Глас* још 13. јануара 1992. године пренео процену Министарства унутрашњих послова БиХ (МУП БиХ) да је на подручју општина Босански Брод и Дрвента под оружјем 1.500 Хрвата.¹⁹⁹ ЈНА је почетком априла 1992. године под командом тада пуковника Славка Лисице²⁰⁰

196 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 305.

197 Коста Николић наводи да је у овој акцији на страни хрватске војске учесовало два батаљона, око 1.200 људи из 108. бригаде Збора народне гарде, ојачана са по 15 тенкова и оклопних транспортера (К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 357).

198 Исто, стр. 357–358.

199 „Pod oružjem hiljadu i po Hrvata”, *Glas*, 13. 01. 1992. стр. 6, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/1992/01/GlasSrpske19920113.pdf>>, (приступљено 10. 05. 2024).

200 Славко Лисица је рођен у Ламинци Брезици код Градишке 18. фебруара 1944. године, а преминуо у Београду 28. јуна 2013. Био је генерал-мајор Војске Републике Српске, комадант Друге оклопне бригаде Војске Републике Српске и оснивач Центра војних школа

ослободила Купрес а потом деблокирала комуникацију Бугојно–Купрес што је било од изузетне стратешке важности. Наведено је да су 10. априла разбијене две бригаде Збора народне гарде (ЗНГ).²⁰¹ Генерал Славко Лисица у својим сећањима пише о злочинима које су хрватске јединице чиниле на подручју Купреса и у самом граду над српским становништвом. Лисица износи и податке о заробљеним војницима хрватске војске приликом ослобађања Купреса.²⁰²

У условима распламсавања сукоба и најављеног признања БиХ од ЕЕЗ, Скупштина Српске Републике БиХ је 7. априла на 15. Седници одржаној у Бањалуци прогласила одвајање од БиХ иостанак у Југославији.²⁰³ Крајишник у својим мемоарима наводи како је 15. седница Скупштине сазвана због, како каже, поуздане информације да ће ЕЕЗ признати независност БиХ. „Одлучили смо”, истиче Крајишник, „да донесемо одлуку која би била адекватан политички одговор”.²⁰⁴ Крајишник додаје да је постојала опасност да после признања БиХ као независне државе српску страну међународна заједница не прихвати као страну у преговорима.²⁰⁵ Другим речима, ЕЕЗ је поново изиграла српску страну и једнострано доносила одлуке, без уважавања легитимних интереса српског народа и специфичности на којима је почивала БиХ. Како су се сукоби после

Војске Републике Српске. Током операције „Коридор 92” био је командант оперативне групе Добој.

201 Б. Димитријевић, нав. дело, стр. 53–55.

202 С. Лисица, Командант по потреби, Сомбор: Информативни центар, 1995, стр. 99–102.

203 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 375.

204 М. Крајишник, нав. дело, стр. 505.

205 Исто, стр. 562.

одлуке ЕЕЗ још више разбуктали, јасно је било да одлука ЕЕЗ није допринела стабилизацији прилика у БиХ. Приликом мирног повлачења ЈНА из Сарајева 3. маја 1992. године, што је било договорено између страна у сукобу, а посредством снага Уједињених Нација (Унпрофор),²⁰⁶ на путу из града у Добровољачкој улици, муслиманске снаге по наређењу члана Председништва БиХ Ејупа Ганића напале су војнике ЈНА. У *Историји Републике Српске* налазимо податак да је убијено 42 војника ЈНА, 71 је рањено а 207 заробљено.²⁰⁷ У својим мемоарима генерал Луис Макензи²⁰⁸ каже да га је српска страна сматрала одговорним за смрт војника ЈНА. Макензи наводи податак од око 200 заробљених војника ЈНА. Описујући догађај у Добровољачкој, Макензи сведочи како су припадници муслиманских формација гурали цеви кроз прозор возила и пуцали у ненаоружане војнике и путнике у возилима. Врло је необично да Макензи овај масакр над војницима ЈНА у својој књизи назива инцидентом.²⁰⁹

Како је приметио историчар Бојан Димитријевић, Република Српска у тренутку настанка није имала никакав ратни план, којим би се прецизирале основне замисли и ратни циљеви. Димитријевић истиче како се све на почетку ратних сукоба сводило на одбрану српских

206 Унпрофор (The United Nations Protection Force) била је прва војна мировна мисија у БиХ и Хрватској током рата у бившој Југославији. Мандат Унпрофора трајао је од фебруара 1992. године до марта 1995. године.

207 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 305–306.

208 Луис Вортон Макензи (Lewis Warton MacKenzie) био је канадски генерал-мајор до повлачења из службе 1993. године. Основао је и командовао Сектором Сарајево као део снага Унпрофора 1992. године.

209 L. Makenzi, *Čuvar mira: put za Sarajevo*, Beograd: Knjiga komerc, 2019, стр. 168–175.

насеља, одржавање достигнутих линија или деблокаду опкољених војних ефектива дотадашње ЈНА.²¹⁰

На 16. седници Скупштине одржаној у Бањалуци у просторијама Дома ЈНА²¹¹ 12. маја 1992. године донета је одлука о формирању Војске Српске Републике Босне и Херцеговине.²¹² За команданта главног штаба војске Српске Републике БиХ постављен је генерал потпуковник Ратко Младић.²¹³ Војска Српске Републике БиХ, како је речено, носи униформе и чинове које су носили припадници ЈНА и Територијалне одбране (ТО). Основ ознаке на капама чини српска застава, а на левој надлактици српска застава на кружној подлози са натписом Војска Српске Републике БиХ.²¹⁴ Најважније победе

210 Б. Димитријевић, нав. дело, стр. 105. Димитријевић у својој књизи наводи речи ратног начелника Главног штаба војске Републике Српске генерала Манојла Миловановића да се на изазове непријатеља у поменутом периоду одговарало расположивим општинским јединицама Територијалне одбране и постојећим полицијским снагама рубних општина.

211 У овој згради у Бањалуци од 1998. године је административно седиште Народне скупштине Републике Српске („Уводна ријеч: Народна скупштина највиши уставни и законодавни орган у структури власти Републике”, у: М. Кусмук (ур.), 30 година Народне скупштине Републике Српске (1991–2021), Бања Лука: Народна скупштина Републике Српске, 2021).

212 Војска Републике Српске била је готово двоструко малобројнија од удружених муслиманско-хрватских армија. Сматра се да није прелазила 80.000 војника. Фронтови српске војске ширили су се током рата на 3.000 километара. Током трајања рата Војска Републике Српске имала је шест корпуса: Први и Други крајишки, Трећи корпус, Источнобосански корпус, Херцеговачки корпус и Ваздухопловство и противваздушна одбрана (Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 308).

213 За више о Ратку Младићу в. Б. Димитријевић, нав. дело.

214 „Магнетофонски снимак са 16. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 12. маја 1992. године”, стенограм, 12. 05. 1992 Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine,

српске војске у 1992. године биле су операције „Врбас 92”²¹⁵ и „Коридор 92”.

Караџић је на 16. седници Скупштине, као председник Савета за националну безбедност, истакао да је један од стратешких циљева успостављање коридора између Семберије и Крајине.²¹⁶ Током маја 1992, нападом на колону ЈНА у Тузли и заузимањем Модриче од стране хрватских снага које су се спојили са муслиманским снагама у Градачцу, прекинути су малобројни путни правци према Босанском Шамцу, Брчком и Бијељини. Овим је Аутономна Регија Крајина била одсечена од Семберије, Подриња и Србије, чиме је дошло у питање снабдевање животним намирницама и медицинским средствима. Због недостатка кисеоника у породицишту у Бањалуци је умрло 12 беба. Ова трагедија је потакнула операцију великог захвата.²¹⁷

Управо је најважнија операција Војске Републике Српске 1992. године била „Коридор 92”. Операцијом „Коридор” до 26. јуна ослобођен је појас српских села и задобијен пролаз кроз неколико хрватских и муслиманских села и град Брчко. До 5. октобра 1992. године целокупна област Посавине, са изузетком града Орашја, била је под контролом српске војске.²¹⁸ На 17. седници Скупштине Српске Републике БиХ одржаној од 24. до 26. јула 1992.

стр. 44 <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/16.%20sjednica.pdf>> (приступљено 14. 05. 2024).

215 Од јуна до октобра 1992. у операцији „Врбас 92” српска војска успела је да окупи сеоска подручја насељена Србима и ослободи стратешки важно Јајце (Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 308).

216 „Магнетофонски снимак са 16. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 12. маја 1992. године”, стр. 8.

217 М. Гулић, нав. дело, стр. 837. Комадант Првог крајишког корпуса генерал мајор Момир Талић издао је наређење; „Хоћу коридор до Видовдана, па макар био козја стаза. Нећу да дјеца умиру” (Исто).

218 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 308–309.

године дефинисане су границе и територије које би обухватале српску државу. Како је наведено, ове границе ће бити подложне корекцијама, у складу са политичким договором.²¹⁹ На истој седници, на Клубу посланика говорило се о промени имена српске државе. Постављало се питање термина БиХ у имену српске државе и његове политичке импликације.²²⁰ Треба приметити да је српско руководство тек после признања БиХ формулисало своје ратне циљеве и почело да их остварује.

На 18. седници Скупштине одржаној 11. августа 1992. извршене су припреме за промену имена, односно речено је да се припреме предлози имена Републике за следећу, 19. седницу Скупштине. Изабрана је комисија која би се бавила овим питањем и променом Устава у саставу: Рајко Касагић, Милан Трбојевић, Никола Ерцег, Петко Чанчар и Мирослав Вјештица. Потврђено је да је облик уређења српске државе Република, а да је референдумом могуће променити облик владавине.²²¹ Дана 12.

219 Као западна граница одређене су реке Уна и Неретва. Северна граница је требало да буде река Сава. Граница са Савезном Републиком Југославијом је требало да буде источна граница српске државе у БиХ. Јужном границом би се делом разграничавало са Хрватском, а речено је да постоји могућност изласка на море. Унутрашња граница, како је речено, ишла би линијом Бјелашница, Игман, Чемерница, Коњух, Јаворник, Мајевица, Требава, Влашић, Радуша и Голија, те на слаповима реке Босне, Криваје, Спрече, Усоре и Врбаса („Записник и магнетофонски снимак са 17. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 24.-26. јула 1992. године”, стенограм, 24–26. 07. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 33, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/17.%20sjednica.pdf>> (приступљено 15. 05. 2024).

220 Исто, стр. 33–34.

221 „Магнетофонски снимак са 18. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 11. августа 1992. године”, стенограм, 11. 08. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 9,

августа одржана је 19. седница Скупштине. Председник скупштине прочитао је предлоге за име српске државе. На листи је било десет предлога: Српска Демократска Република, Западна Српска Република, Западна Република Србија, Република Западна Србија, Централна Српска Република, Српска Република, Српска Држава, Република Западних Срба, Демократска Република Светосавска и Република Славија.²²²

Као што се види, ниједан од предлога није садржао БиХ у имену. Гласање се, како је истакао председник Скупштине Крајишник, вршило тако што је свако имао право да гласа за два предлога. Затим би се одабрала два имена са највећим, или би се елиминисала два имена са најмањим бројем гласова, након чега би се приступило поновном гласању.²²³ Два предлога са највише гласова били су Српска демократска република и Српска Република. Посланик СДС-а Милован Милановић предложио је да би требало да се само брише термин БиХ, да се задржи назив из Устава Српска Република. Потом је председник Скупштине рекао: „Ево да дамо прво ово на гласање; да прво буде Српска Република”. Затим се прешло на гласање. Име Српска Република усвојено је једногласно. Председник Скупштине се захвалио посланику Милановићу и посланицима честитао, како је рекао, „крштење Републике”.²²⁴ Историчар Предраг Лозо међутим примећује да за разлику од стенограма, у записнику са 19. седнице

<<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/18.%20sjednica.pdf>> (приступљено 15. 05. 2024).

222 „Magnetofonski snimak 19. sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH, održane 12. avgusta 1992. godine u B.Luci”, стенограм, 12. 08. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 32–33, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/19.%20sjednica.pdf>>, (приступљено 15. 05. 2024).

223 Исто, стр. 32.

224 Исто, стр. 33.

Скупштине стоји да је изгласано име Република Српска.²²⁵ Поставља се питање како је дошло до ове *замене*.

На 20. седници Скупштине одржане у Бијељини 14. и 15. септембра 1992. године на почетку седнице ода-та је почаст убијеном и масакрираном посланику Милутину Најдановићу и преминулом митрополиту дабробосанском Владиславу. Након овога посланици и министри који нису положили заклетву то су учинили. Заклетву је положио и генерал Ратко Младић, као главнокомандујући српске војске.²²⁶ Треба приметити да је током расправе око усвајања дневног реда кориштен термин Српска Република од стране посланика, како је усвојено на претходној седници. Потом је усвојен записник са 18. седнице Скупштине. Приликом стављања на расправу записника са 19. седнице, председник Скупштине Крајишник упитао је: „Има ли неко примједби, сугестија, предлога. Колико ја знам има Војо Максимовић. Је ли ту Војо Максимовић.” Након овога уследило је излагање посланика Војислава Максимовића:

„Поштовани посланици, прошли пут смо између више предлога за промјену имена (...) нашој републици, усвојили назив Српска Република. Неки нови разлози, који су се и онда показивали, говоре да се тим именом не одређује територијални простор наше државе, усмјерили су већи дио наше јавности да се она преименује у Република Српска. Пошто сам ја по струци

225 П. Лозо, „Република Српска – име, догађаји и историјски процеси”, у: Српски историјски часопис, бр. 3/4, 2021, стр. 181.

226 „Магнетофонски снимак са 20. сједнице Скупштине Републике Српске, одржане 14. и 15. септембра 1992. године у Бијељини”, стенограм, 14–15. 09. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 3, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/20.%20sjednica.pdf>> (приступљено 15. 05. 2024).

језичар, то ми је занимање, наравно имам мало отпора томе називу, али мислим да има начина да се ово прихвати. Мислим да ће се временом наш народ, и поред овог малог језичког одступања, навикнути на овај нови назив. Чини ми се да би се оваквим називом могло постићи нешто што значи територијално прецизирање наше државе, што значи да придјев 'Српска' добија статус властите именице. Наравно, овдје није ријеч о детаљним границама, него о општој ознаци земље. Што значи, Република Српска земља. Ви знате да у Европи има земаља које у овим словенским облицима могу да добију овај облик, као што је Мађарска, Бугарска, Француска итд. Господин Остојић ми додаје да би могла бити Рашка, што значи Српска. Ја бих заиста био за ову промјену, да се не иде кроз процедуру, него (...) кроз исправку записника, а да мало и сами прво навикнемо на овај нови назив, а да навикнемо и наш народ.

Дакле, ја вас молим да усвојимо ову измјену, која се већ усталила и функционише у нашим средствима информисања, да ли нечијом иницијативом или спонтано, али то већ функционише. Ја предлажем да прихватимо ову промјену записнички и наравно, да у актима који касније буду донесени, а и у публикавању закона и одлука, да се то у наредним бројевима постигне.

Ја сам иначе примијетио велику шароликост, било је више промјена у називу, па су онда закони неуједначени у самом називу наше државе. (...) Значи, РЕПУБЛИКА СРПСКА умјесто Српска Република."²²⁷

Крајишник је додао да би се ово могло извести у смислу као код грешке у пермутацији имена и презимена

227 Исто, стр. 11.

записнички и без посебне процедуре.²²⁸ Потом се за реч јавио посланик Љубомир Зуковић:²²⁹

„Мене заиста чуди да је господин предсједник прозвао проф. Максимовића да образлаже ову промјену јер мо-рам да кажем да сам ја кум овог трећег и надам се последњег покушаја да нађемо право име за нашу државу. Још прије неколико година кад је уважени академик Владо Стругар предложио уједињење Србије и Црне Горе и кад се помучио око тога како би се та нова држава звала, ја сам му предложио да се зове СРПСКА, јер под тај назив, без република, монархија то није битно шта ћемо бити – можда јесте, али то се рјешава другим путем – под тај назив могу да стану све српске земље. Заправо, 90% европских земаља у нашем преводу тако се зову. То значи, српска земља, финска земља – Финланд, Свицланд – швајцарска земља, Дојчланд – њемачка земља. По том принципу присвојни придјев прераста у именицу.

Ја мислим да је то прави назив за нашу земљу и мислим да неће бити никаквог проблема за нашу државу да јој се прикључи ко хоће од српских земаља. Наравно, она не може бити Србија, али српска земља таква каква јесте.”²³⁰

228 Исто.

229 Љубомир Зуковић (Глибаћи код Пљевља 5. март 1937. године – Нови Сад, 19. октобар 2019) био је српски књижевник, професор Универзитета у Источном Сарајеву, редовни члан и потпредседник Академије наука и уметности Републике Српске и члан Сената Републике Српске. Зуковић је био први министар образовања, културе, физичке културе и вера у Влади Републике Српске.

230 „Магнетофонски снимак са 20. сједнице Скупштине Републике Српске, одржане 14. и 15. септембра 1992. године у Бијељини”, стр. 11–12.

Крајишник је додао да је то примедба на записник нагласивши да, ако се усвоји као записник, онда се не мора ићи на процедуру. Посланик Петко Чанчар је додао: „Колеге посланици, ја имам само једну примједбу. Ми смо усвојили Амандман 7. и 8. на Устав Српске Републике. Ако се одлучимо на ово рјешење како је било грешка у записнику, онда молим да се исто измијени и у Амандманима. Јер амандмани су јачи од иједног записника.”²³¹ Крајишник је потом закључио расправу и ставио предлог на гласање. Предлог је добио подршку у Скупштини, односно са примедбом која је изнесена усвојен је записник са 19. седнице Скупштине, који каже да се српска држава зове Република Српска. Крајишник је потом рекао: „Прелазимо на другу тачку дневног реда: Упознавање са политичком и војном ситуацијом у Републици Српској.”²³²

Како можемо да приметимо, од тог тренутка званично се користи назив Република Српска. Лозо истиче да документа са ове седнице, укључујући записник и стенограм, носе назив државе и Народне Скупштине Републике Српске.²³³ Дакле, на основу изнетог јасно се уочава да је име Република Српска као предлог назива српске државе предложио посланик Војислав Максимовић. Као филолог, он је то образложио са стручне стране. Из наступа Максимовића примећујемо да он име државе поистовећује са територијом државе. Са друге стране, као што можемо видети, Зуковић на истој 20. седници Скупштине тврди да је он кум имена Република Српска. Како би разрешили дилему ко је заиста кум имена српске државе потребно је да се осврнемо како су на име српске државе гледали они који су је стварали.

231 Исто, стр. 12.

232 Исто.

233 П. Лозо, нав. дело, стр. 183.

3.5. Поглед у огледало

Као што смо видели, најкасније од 19. века термини Српска и Србија код српског народа подједнако су се односили на српску државу или простор где живе Срби. На првом месту треба истаћи разлоге зашто се термин Србија није нашао у имену српске државе у БиХ. У емисији Српске радио телевизије (СРТ) *Пишајте председника* Радован Караџић истиче да, ако би се држава звала Западна Србија, временом би настала нова нација Западни Срби, а тиме би се у једном тренутку формирала нова нација у оквиру српског народа.²³⁴ У изјави Караџића треба приметити да је име српске државе у БиХ дубоко идентитетско питање.

Са друге стране, Никола Кољевић²³⁵ на 17. седници Скупштине српског народа одржаној од 24–26. јула 1992. године, у делу свог излагања о имену српске државе, подвлачи да би њему лично било драго да се држава зове Западна Србија, али би то било контрапродуктивно када се Србија оптужује.²³⁶ Кољевићево размишљање произилази из чињенице да је администрација у Вашингтону 20. маја 1992. године забранила ваздушни саобраћај са Бео-

234 SRBIN info-kanal Centar (17. 06. 2022), „Sinovi Srpske – zabranjeni dokumentarni film o stvaranju Republike Srpske (Autor: Miodrag Zarković)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=уха86Е7NrQw>> (приступљено 05. 04. 2024).

235 Никола Кољевић (1936–1997) био је универзитетски професор и теоретичар модерне књижевности. Један је од оснивача СДС-а. Године 1990. на првим вишестраначким изборима, изабран је за српског члана Председништва БиХ. У знак протеста због узурпације Председништва од стране А. Изетбеговића у априлу 1992. године напустио је Председништво. Доцније је вршио дужност потпредседника Републике Српске.

236 „Записник и магнетофонски снимак са 17. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 24.-26. јула 1992. године”, стр. 34.

градом као одговор, како је речено, *на њродужену српску аиресију на БиХ*.²³⁷ Са друге стране резолуцијом СБУН 757. од 30. маја 1992. године УН су увеле санкције²³⁸ Савезној Републици Југославији (СРЈ)²³⁹ због наводне умешаности у рат у БиХ. У истој резолуцији захтева се да се сви елементи хрватске армије који су присутни у БиХ повуку са територије БиХ.²⁴⁰ Остаје питање због чега је Хрватска остала изузета од санкција УН.

После проглашења Републике српског народа у БиХ 9. јануара 1992. године, лист *Борба* 10. јануара на насловној

237 За више в. К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр.429–430.

238 Санкције које су уведене СРЈ биле су најрестриктивније у историји УН. У поменутој резолуцији се између осталог налаже да ће све државе спречити увоз на своју територију свих сировина и производа који воде порекло из СРЈ, да ниједна држава неће ставити на располагање властима СРЈ или било ком трговачком, индустријском или јавном органу у СРЈ никаква финансијска средства нити било какве друге финансијске или економске ресурсе, да се све државе чланице УН обавезују да ће ускратити дозволу за полетање било ком авиону или дозволу за прелетање њихове територије ако тај авион треба да слети на територију СРЈ, сем ако тај лет није одобрен у хуманитарне или неке друге сврхе у складу са резолуцијама УН. Налаже се такође да све државе чланице УН смање ниво особља у дипломатским мисијама у СРЈ, као и забрана учешћа у спортским догађајима на територији чланица УН лица или група које представљају СРЈ, суспендовати научну, техничку и културну сарадњу са СРЈ (UN Security Council (47th year : 1992), Resolution 757 (1992) / adopted by the Security Council at its 3082nd meeting, on 30 May 1992, S_RES_757(1992), <<https://digitallibrary.un.org/record/142881?ln=en&v=pdf#files>>, (приступљено 20. 05. 2024)).

239 Савезна Република Југославија била је држава која је створена 27. априла 1992. године као заједничка држава Републике Србије и Републике Црне Горе. За више о стварању СРЈ погледати К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава.

240 UN Security Council (47th year : 1992), Resolution 757 (1992) / adopted by the Security Council at its 3082nd meeting, on 30 May 1992, S_RES_757(1992).

страни доноси наслов „Осма ЈУ-држава”, са нагласком на формирање Републике српског народа у БиХ.²⁴¹ *Глас* истог дана на својој 3. страни пише да је проглашена Република српског народа.²⁴² Са друге стране, у интервјуу за *Глас* 11. јануара 1992. године Војо Купрешанин, тадашњи председник Скупштине Аутономне регије Крајина, користи термин Српска Република БиХ. Важно је приметити да термин „Српска Република БиХ” Купрешанин користи говорећи о унутрашњем уређењу БиХ.²⁴³ Другим речима, Купрешанин у том тренутку оквир српске државе види унутар БиХ. Отуда и термин БиХ у називу који користи Купрешанин.

Лозо примећује да се у сарајевском *Ослобођењу* и београдској *Полицији* углавном користи званични назив Република српског народа у БиХ. Међутим, како истиче Лозо, и у овим дневним листовима присутна су именовања која се свде на облике Српска БиХ или Република српског народа.²⁴⁴ Шароликост назива за српску државу можемо да приметимо и на 4. седници Скупштине српског народа у БиХ на којој је донесена одлука да се приступи формирању Републике Српска БиХ. Посланик Велибор Остојић на истој седници наглашава: „(...) vi ste danas materijalizovali u jednu političku odluku stvaranje Republike srpskog naroda na ovim prostorima i na tome vam čestitam!”²⁴⁵ Лозо закључује да је Остојић говорио о

241 „Осма ЈУ-држава”, Борба, 10. 01. 1992. стр. 1, <https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00064_19920110|page:1>, (приступљено 16. 05. 2024).

242 „Федерална јединица Југославије”, *Глас*, 10. 01. 1992. стр. 3, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/1992/01/GlasSrpske19920110.pdf>>, (приступљено 10. 05. 2024).

243 А. Анушић, „Srpski narod se opredijelio”, *Глас*, 11. 01. 1992. стр. 3, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/1992/01/GlasSrpske19920111.pdf>>, (приступљено 10. 05. 2024).

244 П. Лозо, нав. дело, стр. 170.

245 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 4. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, стр. 46.

покушају решења српског националног питања кроз државну организацију, а не о њеном формалном називу.²⁴⁶ Како бисмо разумели ову неуједначеност у погледу имена, не треба занемарити чињеницу да је српски народ у БиХ први пут у модерној историји приступио стварању државе. Као што смо већ писали, српски народ у БиХ је током историје свој положај везивао за државни концепт Србије, а потом и Југославије. Како су приметили аутори *Историје Републике Српске*, Чедомир Антић и Ненад Кецмановић, по први пут у историји српског народа у БиХ државно питање није решавано у оквирима целокупног српског народа, већ је српско руководство показало спремност да учествује у преговорима о свом статусу, чак и по цену независне БиХ, али под условом да српски народ добије један вид аутономије.²⁴⁷

После доношења одлуке о имену Српска Република 12. августа 1992. године, *Борба* 13. августа на 8. страни објављује наслов „Само Српска Република”.²⁴⁸ Поставља се питање зашто Српска Република. Резолуцијом СБУН 755. од 20. маја 1992. године препоручило се Генералној скупштини Уједињених нација да се БиХ прими у чланство.²⁴⁹ Образлажући Декларацију о будућем уређењу Српске Републике БиХ на 18. седници Скупштине (11. август 1992. године), посланик Милановић је, између осталог, рекао: „Није могуће задржати назив Босна и Херцеговина с обзиром да је то име

246 П. Лозо, нав. дело, стр. 168.

247 Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 306–307.

248 М. Марић, „Само Српска Република”, *Борба*, 13. 08. 1992. стр. 8, <https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00064_19920813|page:8>, (приступљено 16. 05. 2024).

249 UN Security Council (47th year : 1992), Resolution 755 (1992) / adopted by the Security Council at its 3079th meeting, on 20 May 1992, S_RES_755(1992), <<https://digitallibrary.un.org/record/142445?ln=en&v=pdf#files>>, (приступљено 10. 05. 2024).

већ примато мешународно другој држави”.²⁵⁰ Као што можемо да видимо, после признања БиХ, о чему ћемо више писати у наредном поглављу, српски представници су брисањем термина БиХ у имену државе хтели да нагласе идеју о српској држави артикулишући и ослањајући се искључиво на своје националне интересе. У овом светлу треба посматрати и брисање одреднице „Босански” из назива градова и општина у Републици Српској.²⁵¹ Лозо наводи речи Крајишника који у једном свом раду каже како је због нестанка свих илужија везаних за Кутилеиров план из назива ампутиран назив БиХ.²⁵² Чини се да је српска Скупштина и њени посланици, после признања БиХ, а неуважавања интереса српског народа, тражила модел отклона од терми-

250 „Магнетофонски снимак са 18. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 11. августа 1992. године”, стр. 9.

251 Одлуком Народне Скупштине Републике Српске на 21. седници одржаној од 30. 10 до 1. 11. 1992. године одлучено је да се термин босански брише из назива општина и насељених места Босански Петровац и Босанско Грахово („Записник са 21. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане у Приједору 30, 31. 10. и 1. 11. 1992. год”, 30. 10. – 01. 11. 1992, *Transkripti genocida*, *Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine*, стр. 10, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/21.%20sjednica.pdf>> (приступљено 17. 05. 2024)). Народна Скупштина Републике Српске на 23. седници одржаној 17. 12. 1992. године донела је одлуку о промени имена општина и насељених места Босански Нови у Нови Град и Босанска Дубица у Козарска Дубица („Магнетофонски снимак са 23. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 17. децембра 1992. године”, стенограм, 17. 12. 1992, *Transkripti genocida*, *Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine*, стр. 76, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/23.%20sjednica.pdf>> (приступљено 17. 05. 2024)).

252 М. Крајишник, „Историјска улога Народне скупштине у стварању Републике Српске“, у: Двадесет пет година Народне скупштине Републике Српске, Бања Лука, 2017, 37–58, цит. Према П. Лозо, нав. дело, стр. 187–188.

на БиХ у имену српске државе, што се може видети у десет предлога за име државе.

Како је писала *Борба* 13. августа 1992. године, посланици су између десет имена изабрали назив (Српска Република) без било каквих географских обележја или других одређења.²⁵³ Управо Максимовићево образложење на 20. седници иде за тим да се име државе јасније одреди тако што ће придев „Српска” добити „статус властите именице”.²⁵⁴ Дакле, идеја је била да се за назив државе уместо синтагме Српска Република, где је управна реч „Република”, а зависни члан присвојни придев „Српска”, усвоји термин Република Српска. У потоњем случају, управна реч је именица „Српска” (настала супстантивизацијом придева, што је раније објашњено); „Република” је овде одредница државног уређења које се може мењати, чиме смисаоно постаје зависни члан синтагме.

У својим сећањима, међутим, Зуковић тврди да је он кум имена Република Српска. На једном од састанака у одмаралишту *Кикинда* на Палама на коме су, како каже Зуковић, присуствовали: Председник Републике Радован Караџић, Председник Скупштине Момчило Крајишник, Председник Владе Бранко Ђерић, министар информисања Велибор Остојић и директор СРТ-е Илија Гузина, Зуковић истиче да је управо он предложио и образложио због чега српска држава треба да понесе име Република Српска. Према Зуковићу, Крајишник је без трунке колебања предлог прихватио и одмах наложио министру Остојићу и Гузини да се већ од те вечери (Зуковић не наводи тачан датум састанка) у информативним емисијама држава назива Република Српска. Сви присутни, како наводи Зуковић, сагласили су се да име буде Репу-

253 М. Марић, „Само Српска Република”, *Борба*, 13. 08. 1992. стр. 8.

254 „Магнетофонски снимак са 20. сједнице Скупштине Републике Српске, одржане 14. и 15. септембра 1992. године у Бијељини”, стр. 11.

блика Српска.²⁵⁵ Зуковић у својим мемоарима овај саста-
нак ставља негде у прву половину августа 1992. године.²⁵⁶

У емисији Радио-телевизије Републике Српске (РТРС) поводом 30. година Републике Српске, Максимовић *кумство* имена препушта управо Зуковићу, истичући да је Зуковић то предложио на неком од интерних састанака, а да је Максимовић за то касније сазнао. „Он је кумовао имену, а ја сам предложио”, додао је Максимовић.²⁵⁷ У изјави Максимовића приметна је извесна помирљивост према Зуковићу када су у питању заслуге за *кумство* имена српске државе. Максимовић, дакле, потврђује да је Зуковић творац имена српске државе. Крајишник такође наводи да је кум имена Републике Српске Зуковић. Дан после 19. седнице, како Крајишник пише, на неформалном састанку Зуковић је *приговорио* да је требало две речи заменити и да се држава уместо Српска Република зове Република Српска. Крајишник каже да се тада направио план да на седници, што се, како смо видели, и десило, реагује Максимовић.²⁵⁸ Остаје питање, ако је било договорено да реагује Максимовић на 20. седници, зашто се Зуковић побунио. На овом месту потребно је укључити још један аспект. Анализирајући стенограмске белешке Скупштине српског народа пре одлуке о доношењу имена Република Српска, поред Караџића термин Српска као именицу у континуитету користи Биљана Плавшић, као и неколико посланика.

255 Љ. Зуковић, Српска је рођена, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 1996, стр. 11.

256 Исто, стр. 9–11.

257 Vijesti RS (14. 01. 2023), „Svjedočenje: Vojislav Maksimović”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=l2MrOjMJ3MQ>> (приступљено 21. 03. 2024).

258 М. Крајишник, „Историјска улога Народне скупштине у стварању Републике Српске“, у: Двадесет пет година Народне скупштине Републике Српске, Бања Лука, 2017, 37–58, цит. према П. Лозо, нав. дело, стр. 187–188.

Примећујемо да Крајишник као Председник Скупштине у већој мери користи званичан назив државе у том тренутку, а ретко Српска.²⁵⁹ Видели смо да је Караџић на једној од седница предложио да српска држава понесе назив Српска. Из овога је јасно да је у врху српске државе било размишљања да држава носи назив Српска. Околностима треба приписати зашто се то десило тек на 20. седници. Треба приметити да називи српске државе у БиХ формулишу политичке циљеве²⁶⁰ српског руководства који су били условљени акцијама муслиманских и хрватских представника, ЕЕЗ, САД али и спремношћу српске стране на дијалог. О циљевима који су постојали говорио је Караџић. Циљ Срба, како је изјавио Караџић, било је очување Југославије, али уколико Муслимани и Хрвати желе да напусте Југославију, Срби желе да се њихове територије задрже у саставу Југославије. Додатно је прецизирао да, уколико БиХ мора да буде независна, услов је да Срби имају своју конститутивну јединицу у оквиру БиХ.²⁶¹ Лозо у своме раду разматра и другачије погледе о аутору имена Републике Српске који су у вези са Соњом Караџић Јовичевић, кћери Радована Караџића, режисером Драгославом Боканом и Гораном Марићем.²⁶² Питање је, међутим, колико се овоме може поклонити пажња.

259 Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/transkripti-genocida.html>> (приступљено од 10. 11. 2023. до 27. 05. 2024).

260 Види Табелу 1.

261 R. Karadžić, Case no. IT-95-5/18, ICTY, Defence Opening Statement, 1 March 2010, <<https://www.icty.org/x/cases/karadzic/trans/en/100301IT.htm>> (приступљено 10. 12. 2023).

262 За више в. П. Лозо, нав. дело, стр. 188–191.

Званични назив	Званична употреба	објашњење
Република Српска БиХ	21. 12. 1991.– 09. 01. 1992.	Предлог у одлуци да се приступи формирању.
Република српског народа у БиХ	09. 01.–28. 02. 1992.	Током преговора о СФРЈ.
Српска Република БиХ	28. 02.–12. 08. 1992.	Током преговора о унутрашњем уређењу БиХ.
Српска Република	12. 08.–14 /29. 09. 1992.	После признања БиХ.
Република Српска	Од 14/29. 09. 1992.	Да се јасније одреди име државе.

Табела 1. Преглед назива државе у односу на политичке циљеве

4. ИМАГИНАРНА БОСНА

4.1. Логика Босне

БиХ је примљена у УН 22. маја 1992. године. Поставља се питање *која је и каква* БиХ примљена у чланство УН. Према Конвенцији из Монтевидеа 1933. године, која и данас представља извор међународног права, критеријуми које је потребно испунити да би се нека територија могла назвати државом, јесу: дефинисана територија, Влада, стално становништво и капацитет да ступи у односе са другим државама.²⁶³

Слично српском народу, организовао се и хрватски народ у БиХ. Дана 12. новембра 1991. године у Босанском Броду од стране хрватског народа проглашена је Хрватска Заједница Босанска Посавина, а 18. новембра у Грудама проглашена је Хрватска Заједница Херцег Босна (ХЗХБ).²⁶⁴ Коначно, 27. јануара 1992. године

263 League of Nations, 1936, „Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States. Signed at Montevideo, December 26th, 1933“, in: Treaty Series, Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations, 165(3801–24), стр. 25, <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20165/v165.pdf>>, (приступљено 15. 07. 2024).

264 Хрватска заједница Херцег Босна успостављена је 18. новембра 1991. године. Одређена је као политичка, културна, господарствена и подручна целина и обухватала је 30 општина у Западној Херцеговини (Б. Димитријевић, нав. дело, стр. 66).

проглашена је Хрватска Заједница Средишња Босна.²⁶⁵ Вјекослав Бараћ, представник ХДЗ за Средишњу Босну, изјавио је у интервјуу *Гласу* 11. фебруара 1992. године да је БиХ сложена држава, наговештавајући да је етничка подела циљ Хрвата.²⁶⁶ Треба приметити да су хрватске области формиране на принципу етничке основе, а само који месец раније хрватски представници су, заједно са представницима СДА, подржали основу такозване грађанске суверености БиХ. У документу оснивача наводи се да је „успостава ХЗХБ нужност повезивања цијеле хрватске заједнице у једну политичку цијелину”.²⁶⁷ Дана 28. августа 1993. године, настојећи да заокружи своју државност, ХЗХБ је постала Хрватска Република Херцег Босна (ХРХБ), а за главни град проглашен је Мостар.²⁶⁸ После формирања Републике Српске 9. јануара 1992. године и настанка хрватских аутономних области, остатак БиХ контролисала је власт у Сарајеву, где је А. Изетбеговић симулирао надлежности над целом БиХ.²⁶⁹ Овај модел изједначавања само муслимана са БиХ доцније ће користити и наследници А. Изетбеговића. Чланство БиХ у УН била је последица међународних околности иако Влада у Сарајеву није имала ефективну контролу над целим становништвом и територијом БиХ, чиме није испуњавала критеријуме за чланство.

265 М. Гулић, нав. дело, стр. 773.

266 „Није држава него заједница” *Glas*, 11. 02. 1992. стр. 2, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/1992/02/GlasSrpske19920211.pdf>>, (приступљено 15. 07. 2024).

267 R. Nešković, нав. дело, стр. 145.

268 М. Гулић, нав. дело, стр. 843.

269 Н. Кецмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, Успон једне идеје: слобода и самосталност Републике Српске и улога Милорада Додика, Београд: Службени гласник, 2021, стр. 190.

Генерал Душан Ковачевић²⁷⁰ сведочи о присуству Хрватског вијећа одбране (ХВО)²⁷¹ на путу од Сарајева до Чапљине на осам барикада у току новембра 1991. године.²⁷² Поред хрватске војске и паравојних формација ЗНГ, ХВО-у су се током 1992. године придружиле паравојне јединице Хрватске оружане снаге из Хрватске (ХОС).²⁷³ У овом светлу отвара се питање позиције Загреба према БиХ. Кољевић, Крајишник и Плавшић као један од импулса у опредељењу СДС-а као националне странке наводе речи представника ХДЗ-а из Хрватске, Далибора Брозовића, који је као гост на оснивачкој скупштини СДА изјавио да ће, ако буде потребно, Хрвати заједно са Муслиманима бранити БиХ до Дрине.²⁷⁴ Како је приметио историчар Коста Николић, Туђман је доследно бранио идеју о обнављању Хрватске у њеним „повијесним границама”, што је укључивало и БиХ. Подршку је између осталих добио и од Католичке цркве.²⁷⁵ Туђман је сматрао да „БиХ није решење за хрватски народ јер је она настала колонијалним освајањем једне азијске силе, не заборавимо то, од 15. до 18. стољећа на штету хрватског народа и на штету хрватских територија”.²⁷⁶

270 Генерал Душан Ковачевић био је помоћник команданта Тузланског корпуса. Доцније је био командант 2. војне области у Сарајеву (1992), а потом и министар одбране у Влади Републике Српске (1993–1994).

271 Хрватска паравојна формација која настаје као и Патриотска лига, само у општинама са хрватском већином.

272 Д. Ковачевић, нав. дело, стр. 107.

273 N. Malcolm, нав. дело, стр. 407.

274 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1, Београд: Службени гласник, 2008, стр. 54; М. Крајишник, нав. дело, стр. 156; Б. Плавшић, нав. дело, стр. 16.

275 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 1, „Сви Срби у једној држави”, стр. 169–171.

276 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 298.

На састанку Туђмана са немачким канцеларом Колом (нем. Helmut Kohl), 18. јула 1991. године, било је речи о БиХ. Туђман је БиХ сматрао централним питањем и говорио је о потреби за њеном поделом. Туђман је рекао да су границе БиХ обновљене после Другог светског рата, али да су враћене на границе које је цртала Турска у 15. веку.²⁷⁷ Изјава Туђмана лондонском *Тајмсу* (енг. *The Times*) да је за БиХ једино решење подела, изазвало је узбуну у БиХ.²⁷⁸ Осуду ове изјаве дао је, између осталих, Регионални одбор МБО за Херцеговину, тврдећи да је Туђман овом изјавом потврдио да није одустао од Велике Хрватске.²⁷⁹ Мухамед Филиповић²⁸⁰ је у једном од својих интервјуа из 2015. године рекао „Морали смо избећи рат, јер би нас Туђман увукао да примимо први ударац”.²⁸¹ Филиповић је у интервјуу из 2019. године изјавио да је политичка љубав Муслимана према Хрватима из Загреба модалитет како се ствара подела БиХ.²⁸² На састанку са

277 „The Chancellor's [Helmut Kohl's] Meeting with Croatian President Franjo Tuđman on Thursday, 18 July 1991“, July 22, 1991, Wilson Center Digital Archive, BArch, B 136/59745, 310-317. Contributed, transcribed, and translated by Stephan Kieninger, <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/300131>> (приступљено 12. 07. 2024).

278 За више о изјави Фрање Туђмана, в. К. Nikolić, *Bosna i Hercegovina u vreme raspada SFRJ 1990–1992: tematska zbirka dokumentata*, стр. 18–19; М. Ђilas, N. Gaće, *Nadežda*, нав. дело, стр. 158–159.

279 „MBO kritikuje Tuđmana”, *Glas*, 10. 01. 1992. стр. 5, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/1992/01/GlasSrpske19920110.pdf>>, (приступљено 10. 05. 2024).

280 Мухамед Филиповић (1929–2020) био је муслимански, односно бошњачки филозоф и писац. Заједно са А. Изетбеговићем основао је СДА. Потом се разишао са руководством СДА и са Адилем Зулфикарпашићем иступио из ове странке и основао МБО.

281 N1 (25. 04. 2018), „N1 Pressing: Akademik Muhamed Filipović (25.4.2018)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=tLU-20BJgdNI>>, (приступљено 17.12.2023).

282 FACE HD TV (22. 02. 2019), „Filipović: Cvetković – Maček i Dejton-isto, dijele BiH! “Naši” pristaju!”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=jUcKWJv-MDk>> (приступљено 10. 12. 2023).

представницима хрватског народа из БиХ 27. децембра 1991. године, Туђман је изложио основе хрватске политике у БиХ. Рекао је да у постојећим околностима Хрватској одговара разграничење у БиХ, те да је то константа хрватске политике, али да из тактичких разлога Хрватска није отворила то питање. Туђман је био уверен да ће САД подржати промену граница договором. Нагласио је да би у састав Хрватске требало да уђу (пored хрватских области у БиХ) и цазинска и бихаћка регија, што би било оптимално решење за хрватски народ. Када су у питању Муслимани, Туђман је изнео идеју да би се око Сарајева могла створити једна мала муслиманска држава која би се ослањала на Хрватску.²⁸³ Максималан циљ Туђмана била је Хрватска до Дрине. Средњи циљ била је сецесија делова БиХ са хрватском већином и прикључење Хрватској. Минимални циљ била је независна БиХ, али са доминацијом Хрвата, јер како је рекао више пута „Хрвати имају задаћу од Еуропе да култивирају и еуропеизирају Муслимане”. Туђман је током рата вагао између ових политика, односно између великохрватске и пробосанске, држећи обе опције у сваком тренутку отворене.²⁸⁴ На састанку са немачким канцеларом Колом, министар иностраних послова Хрватске Звонимир Шепаровић 8. октобра 1991. године изјавио је да „Хрватска брани хришћанску Европу”.²⁸⁵ Туђманова идеја о Хрватској као предзиду хришћанства и земљи која ће *европеизирајући* Муслимане

283 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 298.

284 Н. Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 177–197.

285 „The Chancellor's [Helmut Kohl's] Meeting with Croatian Foreign Minister Separovic on Monday, 7 October 1991“, October 8, 1991, Wilson Center Digital Archive, BArch, B 136/59746, 194-196. Contributed, transcribed, and translated by Stephan Kieninger, <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/300146>> (приступљено 12. 07. 2024).

у БиХ показала се илузијом. Европа ће на крају тражити од Туђмана да Хрвати у БиХ са Муслиманима уђу у федеративни однос.²⁸⁶ После изјаве А. Изетбеговића да БиХ треба да буде неутрална у рату у Хрватској, ХДЗ БиХ је сматрао да А. Изетбеговић не представља БиХ, него само муслимански народ.²⁸⁷

Са друге стране, неслагање са политиком А. Изетбеговића исказао је члан Председништва у Сарајеву Фикрет Абдић.²⁸⁸ Незадовољан бескомпромисном жељом А. Изетбеговића да се избори за унитарну БиХ, али и гурнут у страну када је у питању политичко одлучивање, Абдић, који је имао упориште у родној Великој Кладуши још пре рата, 27. септембра 1993. формирао је Аутономну покрајину Западну Босну (АПЗБ) на подручју између Цазина и Велике Кладуше. Убрзо је АПЗБ добила своје оружане снаге под именом Народна одбрана (НО) Западне Босне.²⁸⁹ Посете А. Изетбеговића исламским земљама и идеја да од БиХ направи исламску државу поставиће темеље сукоба са хрватском страном, али и АПЗБ-ом.²⁹⁰

286 У књизи „Увод у Југославију” професор на Универзитету у Загребу, Дејан Јовић, тврди да је Туђман био под утицајем Хантингтонове теорије о сукобу цивилизација, односно о тешкоћама опстанка вишенационалних заједница. У Туђмановој интерпретацији, како наводи Јовић, Хантингтонова теза постала је не само оправдање тезе о немогућности опстанка Југославије, него и БиХ као подједнако сложене мултиетничке државе (D. Jović, *Uvod u Jugoslaviju*, стр. 385)

287 К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 268.

288 Фикрет Абдић (29. септембар 1939. године, Велика Кладуша) добио је на изборима за Председништво БиХ највећи број муслиманских гласова. Своје место на позицији потенцијалног председника Председништва БиХ којему је припадало препустио је Алији Изетбеговићу.

289 М. Гулић, нав. дело, стр. 844.

290 Н. Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 196. Коста Николић, преносећи податке Хашког трибунала, истиче како

Борбе у БиХ током рата били су сукоби између Срба и Муслимана, Хрвата и Муслимана. хрватско-муслиманске коалиције против Срба и муслиманско-муслимански рат у Западној Босни. Другим речима, рат свих против свих.²⁹¹ Посебно суров био је рат између Хрвата и Муслимана.²⁹² Српска Скупштина у БиХ од почетка је свој став формирала на позицији да у БиХ постоје три стране које треба да представљају њихови легитимни представници и да те три стране треба да се договоре о будућности БиХ.²⁹³ Карацић је у поменутој емисији *Питајте Председника* изјавио да српска страна не тражи целу БиХ, али да неће да дозволи да Срби постану национална мањина.²⁹⁴ Утолико је било потребно да стране у БиХ почну да преговарају о будућности БиХ.

Дана 6. маја 1992. године представници српске и хрватске националне заједнице састали су се у Грацу у Ау-

су исламски борци из арапских земаља у БиХ дошли већ у мају 1992. године. У јулу исте године формиран је одред исламских бораца који се борио на страни Муслимана у БиХ. Током рата Муслимана и Хрвата 1993. године, муџахедини су нападали Хрвате, што су биле и њихове прве ратне акције. Током 1994. године исламски ратници сукобили су се и са Војском Републике Српске. У офанзиви муслиманских снага у августу 1994. године на Влашићу, учествовала је и јединица исламских бораца под именом Ел Муџахид. Борци из исламских земаља своје присуство су посветили и обављању мисионарског рада. Организовани су шеријатски курсеви за босанске Муслимане. За више в. К. Nikolić, „Mudžahedini u armiji Bosne i Hercegovine 1992–1995,” у: *Istorija 20. veka, god. 41, 2/2023*, стр. 455–482.

291 R. M. Hayden, нав. дело, стр. 58.

292 За више о рату Муслимана и Хрвата в. S. Burg, P. Shoup, нав. дело, стр. 135–137 и Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 196–197.

293 Погледати транскрипте са седница Скупштине српског народа у Босни и Херцеговини који су доступни на вебсајту <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/transkripti-genocida.html>>.

294 debeljaca1 (27. 07. 2021), „Питајте председника – др Радован Карацић уживо 1995. год.,” Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=UL7dw9icR6g>> (приступљено 15. 07. 2024).

стрији. Српску страну представљао је Радован Караџић, а хрватску Мате Бобан. Споразум који је потписан односио се на разграничење између хрватске и српске стране у БиХ и престанак оружаних сукоба.²⁹⁵ Договор између две стране био је последица стања на терену, али и неспремности власти у Сарајеву на директне преговоре у овом периоду. Власти у Сарајеву сматрале су себе јединим легитимним представником БиХ.²⁹⁶ Владислав Јовановић²⁹⁷ пише како је о овом договору сазнао од Караџића. По речима Јовановића, Караџић је сматрао да су се Срби и Хрвати овим споразумом разделили, а да сам споразум није на штету Муслимана. Јовановић је био сумњичав према намерама Хрвата. Са друге стране, Караџић је био уверен да је на сукоб Срба и Хрвата стављена тачка, закључује Јовановић.²⁹⁸ Оно на шта Караџић чини се није рачунао био је утицај Запада, а посебно САД.

4.2. Ујка Сем те гледа

У својим мемоарима бивши министар спољних послова Немачке Геншер (нем. Hans-Dietrich Genscher) тврди да до признања БиХ није дошло на иницијативу Немачке. Геншер пише како је Вашингтон још почетком марта 1992. године предложио да САД и ЕЕЗ делују заједно. Вашингтон се није само придружио признању Словеније и Хрватске, већ је желео да овај корак прошири и на

295 „48. Predstavnici hrvatske i srpske nacionalne zajednice u BiH: Sporazum Boban – Karadžić (Graz, 6. 5. 1992)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 93.

296 L. Makenzi, *Čuvar mira: put za Sarajevo*, Beograd: Knjiga komerc, 2019.

297 Владислав Јовановић (9. јун 1933. Житни Поток) био је министар иностраних послова Србије и СРЈ у периоду 15. јула 1992. године до 15. августа 1995. године.

298 V. Jovanović, *Rat koji se mogao izbeći (U vrtlogu jugoslovenske krize)*, Beograd: Nolit, Kiz Altera, 2008, стр. 101.

БиХ, додаје Геншер.²⁹⁹ Треба рећи да је један од заговорника признања БиХ био амбасадор САД у Југославији Ворен Зимерман (енг. Warren Zimmermann).³⁰⁰ Доцније ће Ричард Холбрук³⁰¹ (енг. Richard Holbrooke) написати да је БиХ била кључ америчке политике у Европи.³⁰²

В. Јовановић тврди да су санкције против Срба и СРЈ биле повод другим међународним организацијама чији је СРЈ била члан, да под утицајем и притисцима САД и ЕЕЗ почну да отежавају деловање и положај представника СРЈ у њима, као и да их засипају једностраним и пристрастним излагањима, па чак и вулгарним нападима.³⁰³ Када је у питању позиција САД потребно је нагласити да су се у САД одржавали председнички избори 1992. и 1996. године, као и избори за Конгрес САД 1994. године. Крис Спироу (енг. Chris Spiro)³⁰⁴ преноси разговор са Ен Фишман (енг. Ann Fishman), тадашњом извршном директорком Националне асоцијације председника демократске партије савезних држава (енг. *Association of State Democratic Committees*, скраћ. ASDC), 26. октобра 1994. године уочи избора за Конгрес САД. „Бела кућа је тренутно потпуно преокупирана и то ће тако оста-

299 H-D. Genscher, *Erinnerungen*, Berlin: Siedler, 1995, стр. 966.

300 S. Burg, P. Shoup, нав. дело, стр. 121.

301 Ричард Холбрук (24. април 1941. године, Њујорк, САД – 13. децембар 2010, Вашингтон, САД) био је амерички дипломата и један је од креатора Дејтонског споразума којим је окончан рат у БиХ у новембру 1995. године.

302 R. Holbrook, *To end a war*, New York: Modern Library, 1999, стр. 35.

303 V. Jovanović, нав. дело, стр. 119 – 120.

304 Крис Спироу (14. септембар 1942. године Порти, Грчка, емигрирао у САД маја 1956. године) обављао је више функција. Између осталих био је вођа демократа у Представничком Дому Њу Хемпшира (1974–1984), кандидат Демократа за гувернера 1984. године и председавајући Хеленско-америчке уније од 1994. године до данас. Од стране Слободана Милошевића 1995. године именован је за члана српске делегације на мировним преговорима у Дејтону.

ти пошто прођу избори за Конгрес, презаузети су да би обрађали пажњу на питања као што је БиХ. Осим тога, изгледа да трпе велики притисак (*администрација у Вашингтону*) од извесних чланова Конгреса. Антисрпски и антимилошевићевски³⁰⁵ лоби је добро организован и врло јак у Вашингтону”, сматрала је Фишман.³⁰⁶ Са друге стране, питање је да ли би председник САД Клинтон пропустио шансу да заустави рат на Балкану кад крене у реизбор за председника САД 1996. године.³⁰⁷ Другим речима, унутарполитички процеси у САД одређивали су кораке деловања у спољној политици. Не треба занемарити чињеницу да се долазак Клинтонове администрације у Вашингтон (20. јануар 1993. године) поклопио са новим моделом односа у свету; економском, политичком, војном, технолошком и културном доминацијом САД.³⁰⁸ У председничкој кампањи 1992. године, Клинтон је оптуживао Буша због неосетљивости према „највећим људским страдањима у Европи од 1945. године”. Клинтон је у овом периоду био заговорник ваздушних напада на српске положаје. Са друге стране, када је преузео дужност, Клинтон је почео да размишља да су етничка непријатељства Срба и Муслимана у БиХ толико дубока да ни страна интервенција не би решила проблем.³⁰⁹

305 Односи се на Слободана Милошевића (Пожаревац, 20. август 1941 – Хаг, 11. март 2006), председника Председништва Социјалистичке Републике Србије (1989–1991), Републике Србије (1991–1997) и СРЈ (1997–2000).

306 К. Спироу, Пут у Дејтон у потрази за миром: дневник једанаестог Србина – истинита прича, том 1, Београд: Трећи миленијум, 2021, стр. 131–132.

307 К. Спироу, Пут у Дејтон у потрази за миром: дневник једанаестог Србина – истинита прича, том 2, Београд: Трећи миленијум, 2021, стр. 157.

308 М. Šolaja, нав. дело, стр. 62.

309 R. D. Šulcinger, *Američka diplomatija od 1900. godine*, Београд: Удружење за студије САД у Србији, 2011, стр. 363.

Клинтон пише да су његове опције биле ограничене ситуацијом када је дошао на власт. Истиче како је био против одлуке да се укине ембарго на оружје које је предложио један од сенатора (што ће доцније учинити) из страха да би то ослабило УН, али није желео да направи поделе у НАТО примењујући силу на српске војне положаје (што је такође касније учинио). По сопственим речима, није желео да шаље америчке војнике у БиХ под командом УН за нешто у шта ни сам није веровао.³¹⁰ Како би попунио главне спољнополитичке позиције у својој администрацији, Клинтон се ослонио на ветеране ранијих демократских администрација. Сви они су сматрали да САД после Хладног рата треба да одиграју своју улогу доминантне и једине светске суперсиле. Током два мандата Клинтонове администрације функцију државног секретара обављало је двоје људи. Ворен Кристофер (енг. Warren Christopher; 1993–1997) и Мадлен Олбрајт (енг. Madeleine Albright; 1997–2001). Кристофер је своју улогу видео више као решавање проблема онда када их је било, него као прављење велике стратегије америчке спољне политике. Са друге стране, Олбрајт, која је била амбасадор САД у УН пре доласка на дужност државног секретара, била је склонија употреби америчке војне силе на Балкану. Други Клинтонови спољнополитички саветници волели су комбинацију војне силе и моралног убеђивања.³¹¹ Карл Билт (Carl Bildt)³¹² је у својим мемоарима писао како су САД у априлу 1994. године затварале очи на наоружавање босанских Муслимана од стране Ирана.³¹³

310 B. Clinton, нав. дело, стр. 490.

311 R. D. Šulcinger, нав. дело, стр. 353.

312 Карл Билт (15. јул 1949. година, Халмстад, Шведска) био је премијер Шведске у периоду од 1991. до 1994. године. Као главни преговарач ЕУ био је на мировним преговорима у Дејтону.

313 C. Bildt, *Peace journey: the struggle for peace in Bosnia*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1998, стр. 19.

У овом светлу треба посматрати улогу Русије. В. Јовановић пише да је Русија под утицајем тадашњег министра спољних послова Андреја Козирјева (рус. Андрей Козырев) остала дуго година на маргини, а Србе и Балкан препустила САД и НАТО.³¹⁴ Јелена Гускова оцењује да је Козирјев полазио од претпоставке потпуне подударности интереса и спољнополитичких задатака Русије и Запада. Гускова закључује да је пасивност Москве оставила простор Западу да гради свој систем међусобних односа са бившим републикама Југославије.³¹⁵ С друге стране, не треба занемарити несумњиве друштвене кризе, неповољне економске трендове у Русији после распада СССР, као и могуће процене Кремља о другоразредном значају Балкана.³¹⁶ Амбасадор САД у Ватикану, Мелади (енг. Thomas Patrick Melady) у свом извештају Вашингтону о посети Јељцина (рус. Борис Ељцин) Риму и Ватикану у децембру 1991. године, оцењује да је Јељцин желео задобити папино поверење.³¹⁷ Колико је био јак утицај САД можемо да видимо из писања Клинтона. У својим сећањима он пише да се Бушова администрација залагала за увођење економских санкција Србији. Овоме су се, како наводи, противили Француска и Уједињено краљевство (УК), али и генерални секретар УН Бутрос-Гали. По речима Клинтона, сматрали су да Милошевићу треба дати прилику да „заустави насиље које је покренуо”. На крају су Француска, УК, као и УН попустили под притисцима САД.³¹⁸ Треба рећи да су на почетку југословенске кризе САД, Француска и УК, свако из својих разлога, декларативно под-

314 V. Jovanović, нав. дело, стр. 55.

315 J. Гускова, нав. дело, стр. 64.

316 Н. Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 222.

317 Т. Р. Melady, *Veleposlanikova priča. Sjedinjene Američke Države i Vatikan u svjetskoj politici*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest, 1997, стр. 24.

318 B. Clinton, нав. дело, стр. 488.

ржавали интегритет СФРЈ, пратећи пажљиво догађаје у СССР током првих месеци 1991. године.³¹⁹ Коста Николић оцењује да су САД првих месеци југословенске кризе биле фокусиране на Први заливски рат³²⁰ и у том смислу је криза у СФРЈ била препуштена европским државама, посебно Немачкој.³²¹ Међутим, В. Јовановић у својим сећањима пише како је током 1991. године водећи играч Запада према СФРЈ и Србији била ЕЕЗ. САД су се према Јовановићу држале повучено, пуштајући да се ЕЕЗ исцрпи у јаловим покушајима да сама решава ствари у свом европском дворишту. Средином и крајем 1995. године САД су преузеле водећу улогу, а Европску Унију (ЕУ)³²² позиционирале у положај млађег партнера, закључује Јовановић.³²³

Српско руководство у Београду је у контактима са западним дипломатама између осталог понављало да нема никаквог утицаја на Србе у Хрватској и БиХ и да се одлучно противи подели БиХ.³²⁴ Крајишник пише да је на једном од састанака у Београду, на којем су поред њега Србе из БиХ представљали Карацић и Кољевић, сазнао да Србија и Црна Гора желе да учврсте своју међународну позицију и да зато обнављају Југославију. Крајишни-

319 D. Petrović, нав. дело, стр. 104.

320 Први заливски рат (2. август 1990. године – 28. фебруар 1991. године) је био сукоб између Ирака и коалиционих снага 35 држава које је предводила САД, са циљем да се протерају ирачке снаге које су окупирале Кувајт.

321 К. Николић, Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку, Београд: Службени гласник, 2017, стр. 249.

322 Европска унија је политички и привредни савез који је успостављен договором у Маастрихту 1992. године. Њена претеча биле су Европска заједница за угљ и челик (основана Париским уговором 1951. године) и Европска економска заједница (ЕЕЗ) (основана Римским уговором 1957. године).

323 V. Jovanović, нав. дело, стр. 69.

324 К. Николић, Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку, стр. 281.

ку, Кољевићу и Караџићу сугерисано је да прихвате БиХ као оквир.³²⁵ На састанку Савета за усаглашавање ставова о државној политици СРЈ 11. августа 1992. године разговарало се, између осталог, и о позицији СРЈ према БиХ. Изнет је став да СРЈ нема територијалних претензија према БиХ, већ да стране у сукобу у БиХ треба да се договоре о унутрашњем уређењу.³²⁶ На седници истог Савета 18. августа 1992. године, Милошевић је поновио да СРЈ нема територијалне претензије према БиХ. Из излагања учесника састанка јасно је да је СРЈ прихватала БиХ у међународно признатим границама, али је инсистирала на консензусу народа у БиХ, односно договору легитимних представника народа. Изнета је спремност да се верификује признање БиХ, али се инсистирало на договору зараћених страна.³²⁷

325 М. Крајишник, нав. дело, стр. 156–157.

326 „Stenografske beleške sa prve sednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 11. avgust 1992.”, V. Petrović (ur.), Srpske političke elite i Londonska konferencija: Stenografske beleške sa sednica Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici Savezne Republike Jugoslavije, Tom I, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2014, стр. 23–166. Седници су присуствовали: академик Добрица Ћосић, председник Савезне Републике Југославије и председник Савета за усаглашавање ставова о државној политици; Милан Панић, председник Савезне владе; Слободан Милошевић, председник Републике Србије; Момир Булатовић, председник Председништва Републике Црне Горе; Владислав Јовановић, савезни министар за иностране послове; Павле Булатовић, савезни министар за унутрашње послове; генерал-пуковник Живота Панић, начелник Генералштаба Војске Југославије; Мило Ђукановић, председник Владе Републике Црне Горе; Радоман Божовић, председник Владе Републике Србије – чланови Савета. Поред чланова Савета, седници су присуствовали: професор др Светозар Стојановић, специјални саветник Председника СРЈ; Теодор Олић, саветник председника Савезне владе; Миодраг Митић, генерални секретар Председника СРЈ; Петар Вајовић, саветник Председника СРЈ и Иван Мркић, шеф Кабинета Председника СРЈ.

327 „Stenografske beleške sa druge sednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici 18. avgust 1992.”, V. Petrović (ur.), Srpske poli-

Другим речима, СРЈ није доводила у питање БиХ, али је признање БиХ условила аутономијом српског народа унутар ње и договором око унутрашњег уређења. Треба приметити да Милошевић на састанку од 11. августа као назив српске државе у БиХ користи термин Српска БиХ.³²⁸ Кољевић пише како је на једном од састанака на којем су, између осталих, били присутни он и А. Изетбеговић, Милошевић понудио да се БиХ призна самосталност која је заснована на конститутивности народа.³²⁹

Додајмо и овоме писање В. Јовановића да није добио никакву платформу стратешких циљева спољне политике државе за цело време његовог министровања.³³⁰ Речју, званични Београд није имао план да се територијално шири на простор БиХ. У прилог иде и чињеница да Република Српска никада није прогласила уједињење са Србијом.

Дана 20. маја 1991. године у САД је на снагу ступио такозвани Никлсов амандман³³¹ који је усвојен 5. маја исте године. Овај амандман предвиђао је обуставу сваке економске помоћи СФРЈ укључујући подршке захтевима за кредите и зајмове у међународним институцијама. Повод за доношење овог амандмана било је „понашање ру-

тичке elite i Londonska konferencija: Stenografske beleške sa sednica Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici Savezne Republike Jugoslavije, Tom I, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2014, стр. 170.

328 „Stenografske beleške sa prve sednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 11. avgust 1992.”, стр. 137.

329 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1, стр. 63.

330 В. Јовановић, нав. дело, стр. 31.

331 Никлсов амандман добио је име по његовом предлагачу, сенатору Дону Никлсу (енг. Don Nickles), републиканцу из Оклахоме. Током августа 1990. године посетио је Косово и Метохију у делегацији коју је водио сенатор Роберт Дол (енг. Robert Dole). Како пише К. Николић, закон се односио на суспендовање пет милиона долара помоћи СРЈ (К. Николић, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 1, „Сви Срби у једној држави”, стр. 444.

ководства Републике Србије које је примењивало оштру репресију на Косову, није спровело потпуно слободне и фер изборе и јер ради на дестабилизацији Председништва СФРЈ³³². Треба приметити да је у овом случају Србија и њено руководство посебно апострофирано.

Према речима В. Јовановића Запад је на челу са САД изманипулисао СБУН да крајем маја 1992. године уведу санкције против СРЈ на бази фалсификованог податка и тврдње да су Срби криви са смртоносну експлозију гранате пред пекаром, у улици Васе Мискина у Сарајеву. Касније је, како пише Јовановић, откривен извештај Секретаријата УН у коме се јасно говори да је граната дошла са муслиманске стране и да Срби нису одговорни за експлозију.³³³

Шта је био циљ санкција Србији односно СРЈ. Санкције су биле оружје притиска на Београд како би се *обуздао* српски фактор у процесу разбијања СФРЈ и натерао на уступке.³³⁴ Од важности је истаћи да је један од услова

332 Исто, стр. 444–445.

333 V. Jovanović, нав. дело, стр. 81. Модел такозване лажне заставе (енг. false flag) САД су често користиле у прошлости. На овом месту навешћемо само два примера. САД су биле заинтересоване за Вијетнам још пре него је та земља прогласила независност (независност је проглашена 1945. године, а стечена 1954. године) од Француске. Августа 1964. године један амерички ратни брод сукобио се са бродовима Северног Вијетнама у Тонкинском заливу. Иако оно што се догодило никада није било разјашњено, америчка администрација изјавила је да су САД биле жртва неизазване агресије. Овај случај послужио је као повод за улазак САД у рат у Вијетнаму (Н. В. Parks, *Istorija Sjedinjenih Američkih Država*, Београд: Рад, 1985, стр. 759). Државни секретар САД Колин Пауел (енг. Colin Powell) је у фебруару 2003. године убеђивао СБУН да председник Ирака има оружје за масовно уништење, показујући слике и пресретнуте телефонске разговоре да би оправдао напад САД на Ирак. Касније је признао да је овај говор, заснован на лажним информацијама, био тачка у којој је дотакао дно у свом професионалном животу (R. D. Šulcinger, нав. дело, стр. 384).

334 За више о притисцима на Србију в. V. Jovanović, нав. дело.

признања бивших република СФРЈ од стране ЕЕЗ и САД био остваривање права националних мањина. У Генше-ровим мемоарима можемо да уочимо да, када је у питању Хрватска и БиХ, Геншер за српски народ у неколико наврата користи термин *српска мањина*.³³⁵ Из наведеног можемо закључити да су САД и ЕЕЗ стајале иза одлука Загреб-а и хрватско-муслиманске коалиције у БиХ да се српски народ сведе на статус националне мањине у Хрватској и БиХ. Чини се да су се западне земље држале старог аустро-угарског концепта из 19. века да је кључно разбити српски корпус.³³⁶ Коначно, санкције су охрабриле муслиманско и хрватско вођство, а пламен рата разбуктао се још више.³³⁷

4.3. Босански гамбит

Бил Клинтон и Геншер у својим мемоарима наводе српску страну и Милошевића као главне кривце за рат у БиХ.³³⁸ Са друге стране, због заоштравања српско-муслиманских односа у БиХ били су забринуте не само Срби, него и поједини угледни муслимански интелектуалци. Они ће у првој половини 1991. године започети преговоре са Београдом, уз подршку српских представника из БиХ.³³⁹ После већ поменуте изјаве Туђмана *Тајмсу* о потреби поделе БиХ уследио је покушај опозиционе МБО да склопи споразум са српским народом. Како су преговори уследили после изјаве Туђмана, намеће се закључак да је изјава хрватског Председника била непосредни повод за преговоре. Зулфикарпашић у својим мемоарима пише

335 Н-D. Genscher, нав. дело, стр. 933–955.

336 S. Ljepojević, „Geopolitika i Republika Srpska”, u: Argumenti: Časopis za društvena/politička pitanja, god. 15, br. 44, 2021, str. 25.

337 К. Николић, Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку, стр. 281.

338 За више в. В. Clinton, нав. дело и Н-D. Genscher, нав. дело.

339 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 279.

да се Туђман позивао на споразум Цветковић–Мачек,³⁴⁰ те да није било друге опције за очување БиХ осим да се покуша преговарати са Србима.³⁴¹ Мухамед Филиповић, још један учесник у преговорима, изјавио је у интервјуу из 2015. да је хтео да се Муслимани нагоде директно са Србима и да је Туђман био заједнички непријатељ. „Са Милошевићем се могло разговарати, са Туђманом не”, рекао је Филиповић.³⁴² Уз подршку Караџића и Николе Кољевића са Милошевићем су се договорили да БиХ остане у Југославији, уважавајући све муслиманске интересе.³⁴³ „Ми смо постигли споразум који је могао сачувати БиХ од рата и другачију констелацију на Балкану, него ова која се створила у рату”, рекао је Филиповић 2015. године када је говорио о споразуму.³⁴⁴ У њему се наводи да је ово историјски споразум два народа (Муслимана и Срба), те да је отворен за све друге. Такође под тачком 2. признаје се суверенитет народа у БиХ и територијални интегритет БиХ у Југославији. У тачки 3. истиче се да Југославија има пуно историјско оправдање.³⁴⁵ Признањем суверенитета народа изашло се у

340 Споразум који су 1939. године склопили председник Владе Краљевине Југославије Драгиша Цветковић и Влатко Мачек, председник Хрватске сељачке странке (ХСС). Овим споразумом створена је Бановина Хрватска састављена од две бановине: Савске бановине и Приморске бановине. У Бановину Хрватску били су укључени делови БиХ. За више в. Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 171–175.

341 М. Ђилас, Н. Гаџе, нав. дело, стр. 158–159.

342 RTVIS (18. 11. 2015) „LICE NACIJE 18 11 2015 gosti MOMCILO KRAJISNIK I MUHAMED FILIPOVIC”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=KkaeoydYZbE>> (pristupljeno 16. 12. 2023).

343 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 279.

344 RTVIS (18. 11. 2015) „LICE NACIJE 18 11 2015 gosti MOMCILO KRAJISNIK I MUHAMED FILIPOVIC”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=KkaeoydYZbE>> (pristupljeno 16. 12. 2023).

345 „5. Srpsko-muslimanski «Historijski sporazum»: Muhamed Filipović – Radovan Karadžić (2. 8. 1991)”, у: М. Tuđman, I. Bilić, Ivan (ur.), нав. дело, стр. 10–11.

сусрет српским захтевима. Са друге стране, интегритет БиХ је потврђен, што је био захтев Зулфикарпашића и Филиповића. Питање је, међутим, како би се овај споразум потврдио са муслиманске стране.

За успех споразума у Скупштини била је потребна потврда и подршка СДА. Зулфикарпашић истиче да је А. Изетбеговић био упознат са преговорима и резултатима истих.³⁴⁶ Филиповић потврђује да га је А. Изетбеговић контактирао и био сагласан да се уђе у преговоре са српском страном.³⁴⁷ Упада у очи да А. Изетбеговић није учествовао у преговорима, него је сугерисао представницима једне странке, у том тренутку са јако малом подршком муслиманског народа, да преговарају са српском страном. Треба имати у виду да су А. Изетбеговић и СДА свој опстанак на власти црпили из подршке муслиманског народа. А. Изетбеговић одустао је од споразума и у међувремену аплицирао за чланство БиХ у Организацији конференција исламских земаља.³⁴⁸ Пар година касније, А. Изетбеговић је изјавио да су аутори споразума Милошевић, Зулфикарпашић, Филиповић и СДС, чиме је себе изузео из договора и оправдао своје повлачење из истог. Са друге стране А. Изетбеговић не негира нити потврђује да је понуда Милошевића да А. Изетбеговић буде први председник нове југословенске заједнице имала директне везе са овим споразумом.³⁴⁹

Дана 22. фебруара 1992. године, на конференцији за новинаре на сарајевском аеродрому, по повратку са раз-

346 М. Ђилас, Н. Гаџе, нав. дело, стр. 184.

347 RTVIS (18. 11. 2015) „LICE NACIJE 18 11 2015 gosti MOMCILO KRAJISNIK I MUHAMED FILIPOVIC”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=KkaeoydYZbE>> (pristupljeno 16. 12. 2023).

348 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 279.

349 Sanela Prašović Gadžo (23. 01. 2017), „Iz arhive – BH TEME urednica Sanela Prašović Gadžo 05.07.2001.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=jKaMumujUIs>> (pristupljeno 14. 12. 2023).

говора о судбини БиХ у којима су посредовали представници ЕЕЗ, А. Изетбеговић испред муслиманске стране, Радован Караџић испред српске и Миро Ласић испред хрватске стране известили су да је договорена реконструкција БиХ. На разговорима у Лисабону договорено је да БиХ остане у постојећим границама, али да се изврши темељна децентрализација тако што ће се основати националне јединице које ће имати одређену самоуправу. А. Изетбеговић је изјавио да је муслиманска страна прихватила одређену реорганизацију БиХ која ће уважавати етничке разлоге, додавши да другог пута није било.³⁵⁰ Према Кутилеиоровом плану, БиХ би била држава састављена од одређеног броја саставних јединица темељених на националној основи, али уз вођење рачуна о привредним, географским и другим критеријумима. У 3. тачки истиче се да суверенитет почива у грађанину муслиманског, српског и хрватског народа и грађанима других народа и народности.³⁵¹ За српску страну компромис је био да се не мењају границе БиХ, али да се спречи доминација Муслимана, што је у преговорима прихваћено. Међутим А. Изетбеговић је покушао да умањи и обезвреди све што је у Лисабону постигнуто. Караџић је рекао да српска страна не одустаје од трансформације БиХ на три конститутивне јединице, да не прихвата јачање централне власти и да суверенитет припада грађанима, а не држави. Овај став је прихватила и хрватска страна.³⁵² Кутилеиоров план као основну

350 „33. Cutilleirov plan: Izetbegović, Lasić i Karadžić sporazumjeli se o „rekonstrukciji“ BiH (Sarajevo, 22. 2. 1992)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 66–67.

351 „38. Cutilleirov plan: Izjava o načelima za novo ustavno ustrojstvo Bosne i Hercegovine (Bruxelles, 9. 3. 1992)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 74.

352 К. Николић, Коста, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 343–344.

структуру БиХ садржавао је федеративно уређење са изворном сувереношћу нација у конститутивним јединицама и заједничком изведеном сувереношћу на нивоу савезне државе.³⁵³ Треба рећи да су конститутивне јединице по плану Кутилеира могле да одржавају везе са другим републикама и организацијама у њима под условом да су те везе у складу са независношћу и неповредивошћу БиХ. Како пише Коста Николић, амбасадор САД Ворен Зимерман у својим сећањима наводи да му је А. Изетбеговић 25. фебруара 1992. године саопштио да је незадовољан планом који је прихватио у Лисабону, јер је базиран на етничкој основи и значи унутрашњу поделу БиХ. Управо је А. Изетбеговић 25. марта 1992. године одбацио Кутилеиров план који је потписао 18. марта 1992. године.³⁵⁴ Према писању В. Јовановића, амбасадор САД Зимерман био је тај који је утицао на А. Изетбеговића да одбаци споразум.³⁵⁵ Крајишник у својим мемоарима пише да је Кутилеиров план, који је већ био потписан, погазила муслиманска страна, односно А. Изетбеговић на сугестију амбасадора Зимермана. По оцени Крајишника, Зимерман је сугерисао А. Изетбеговићу одбацивање плана, јер је оценио да би се тако стекао утисак у јавности да САД не предњаче у решавању кризе у БиХ, што би донело ЕЕЗ заслуге за постизање мира.³⁵⁶ Када је реч о Кутилеировом плану, питање је колико је он био довршен, јер у њему нису прецизно била дефинисана питања функционисања државе. Такође, нису били дефинисани ни међународни субјекти који би примењивали план и са којим би овлашћењима они деловали. Треба истаћи да

353 R. Nešković, нав. дело, стр. 166.

354 К. Николић, Коста, Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, стварање држава, стр. 341–350.

355 V. Jovanović, нав. дело, 75.

356 М. Крајишник, нав. дело, стр. 584.

је план Кутилеира постао основа од које се полазило у креирању наредних мировних планова све до Дејтонског споразума.³⁵⁷

На основу договора постигнутих на седници Међународне конференције о бившој Југославији 26. и 27. августа 1992. године у Лондону отпочела је са радом експертска група за БиХ, којој је председавао фински дипломата Марти Ахтисари (фин. Martti Ahtisaari). Предложен је први план о решавању кризе у БиХ од избијања ратних операција. План су представили 2. јануара 1993. године у Женеви копредседавајући Међународне конференције о бившој Југославији Дејвид Овен (енг. David Owen) и Сајрус Венс (енг. Cyrus Vance), због чега је документ који је представљен познат као Венс-Овенов план. Предложено је да се БиХ подели на десет аутономних покрајина, од којих би четири имале муслиманску већину, а по три српску и хрватску.³⁵⁸ Први пут од избијања ратних операција за преговарачки сто сели су готово сви протагонисти рата: Алија Изетбеговић, Радован Караџић, Мате Бобан, Фрањо Туђман, Добрица Ћосић, али и генерали зараћених војски Сефер Халиловић, Ратко Младић и Миливој Петковић.³⁵⁹ У нацрту понуђеног плана наводи се да ниједна од покрајина неће моћи имати име које се специфично поистовећује са једном од главних етничких група.³⁶⁰

Држава би била децентрализована, а покрајине би имале међународно правни субјективитет. Према плану, у БиХ би била призната три конститутивна народа (Срби, Муслимани, Хрвати), а функцију колективног шефа др-

357 R. Nešković, нав. дело, стр. 166–167.

358 М. Гулић, нав. дело, стр. 840.

359 V. Petrović, „Neuspeh ženevskih pregovora o prekidu rata u Bosni i Hercegovini januara 1993.”, у: Istorija 20. veka, god. 39, 2/2021, стр. 436.

360 „91. Vance-Owenov mirovni plan: Nacrt dogovora o Bosni i Hercegovini (Ženeva, 02/05. 01. 1993)” у: М. Туђман, I. Билић (ur.), нав. дело, стр. 200.

жаве обављало би трочлано Председништво. За српску страну проблем је представљала чињеница да се према предложеном плану српска војска морала повући са великих подручја.³⁶¹ Саставни део плана била је мапа која је кидала територијалну везу многих српских провинција са Србијом, односно СРЈ. Према сведочењу В. Јовановића, на многим међународним састанцима посвећеним југословенској кризи вршен је притисак на Милошевића да издејствује сагласност Караџића за прихватање плана. Милошевић је према писању Јовановића подсећао на свој ограничен утицај на Србе у БиХ и да Србија може да се изјашњава о принципима мировног плана, а не о мапи, која је фактичко питање и тиче се оних који живе у БиХ.³⁶² Француски *Ле Монд* (фр. *Le Monde*) у броју од 14. јануара 1993. године пише како је Караџић пристао на преговоре под притиском Милошевића, али под условом да Скупштина Републике Српске то одобри. Треба приметити да *Ле Монд* српску државу у БиХ назива *Republique Serbe de Bosnia*.³⁶³ Име државе је под наводним знацима, што упућује на незваничан назив.³⁶⁴ На 25. седници Народне скупштине Републике Српске одржаној 19. и 20. јануара 1993. године расправљало се о понуђеном Венс-Оеновом плану. Уводну реч је дао Радован Караџић. Он је истакао како се ЕЕЗ труди свим силама да оправда своју грешку прераног признавања БиХ. До-

361 М. Гулић, нав. дело, стр. 840–841.

362 V. Jovanović, нав. дело, стр. 137–138.

363 Тачан превод би био Српска Република од Босне или Босанска Српска Република (прим. аут.). У овом контексту, предлог *de* у француском означава припадност или порекло.

364 „Après l'acceptation sous condition du plan de paix par les Serbes L'espoir d'un règlement négocié renaît en Bosnie-Herzégovine”, *Le Monde*, 14. 01. 1993, <https://www.lemonde.fr/archives/article/1993/01/14/apres-l-acceptation-sous-condition-du-plan-de-paix-par-les-serbes-l-espoir-d-un-reglement-negocie-renait-en-bosnie-herzegovine_3930591_1819218.html>, (приступљено 14. 07. 2024).

дао је да се ЕЕЗ залаже за јединствену и по могућности унитарну БиХ, што је, како закључује, и жеља муслиманске стране у БиХ. Карацић у свом говору наглашава да сумња у најбоље намере копредседника Женевске конференције и оцењује како се та конференција одвија у знаку притисака на српску страну. После дуготрајних и упорних анализа, како је рекао Карацић, „одлучили смо да условно прихватимо понуђени папир и понудимо га вама на усвајање”. Коначно, Карацић оцењује да понуђени план даје мање него што српски народ има, а то је држава Република Српска која је створена сопственим снагама и по праву народа на самоопредељење.³⁶⁵ У расправи је Биљана Плавшић подсетила да је Скупштина Републике Српске већ утврдила минимум испод којег српска делегација у преговорима у Женеви неће ићи, а тај минимум је конфедерално уређење БиХ. Коментаришући понуђене уставне принципе плана, посланик Петко Чанчар је рекао да су они елементи једног затвореног правног система који нуди сасвим мало нових вредности и идеја. Циљ нам је да имамо Републику Српску, своју војску полицију и своју валуту, у свом говору је додао посланик Момчило Голијанин. На седници је указано да први принцип плана негира Републику Српску и да се признаје Република БиХ.³⁶⁶ У име Клуба посланика говорио је Војислав Максимовић. Изразио је забринутост због неповољног развоја политичке ситуације у међународној заједници у којој преовлађују неразумевање, притисци и претње упућене српском народу. Како је Скупштина чврсто опредељена за прекид неприја-

365 „Магнетофонски снимак са 25. Сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 19. и 20. јануара 1993. године”, стенограм, 19–20. 01. 1993, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/25.%20sjednica.pdf>> (приступљено 11. 07. 2024).

366 Исто, стр. 1 (02149996).

тељстава и успоставу мира, а задржавајући своје право на самоопредељење и пуни идентитет српског народа, Клуб посланика донео је следећу одлуку: да се прихвате уставни принципи за БиХ као део свеукупног пакета докумената Женевске конференције о БиХ који се мора, како је речено, третирати као целина. Са 55 посланика „за” и 15 „против”, усвојен је закључак Клуба посланика.³⁶⁷ Овом одлуком је српска страна прихватила разговоре у оквиру Венс-Овеновог плана. Треба рећи да су 30. јануара 1993. године све три стране у БиХ ставиле потпис на *Сјоразум о односима у БиХ*, односно уставни оквир. Са друге стране *Сјоразум о миру у БиХ* или војни документ прихватиле су само српска и хрватска страна. Иако је претходно дао сагласност на овај документ, А. Изетбеговић изразио је резерве и повукао ју је.³⁶⁸

На састанку у Њујорку 7. фебруара 1993. године према сведочењу Кољевића разговарало се о мапама. Како тврди Кољевић, видело се да се предложене мапе не могу исправити. Кољевић наводи да је требало да према понуђеном плану велики делови Босанске Крајине припадну Цазинској Крајини, односно муслиманској страни. Српска страна би требало, по Венс-Овеновој мапи, да се одрекне Подриња, као и долине Неретве. Кољевић додаје да је 37 српских села требињске општине требало да припадне хрватској страни.³⁶⁹ На преговорима у Њујорку свој потпис на *Сјоразум о картама* и *Сјоразум о њирелазним решењима* потписали су у име хрватске стране Мате Бобан и у име муслиманске стране А. Изетбеговић. Караџић није дао пристанак на ова два документа, чиме је српска страна добила стигму кривца за могући неуспех плана.³⁷⁰

367 Исто, стр. 14 (02150009).

368 М. Гулић, нав. дело, стр. 840.

369 Н. Кољевић, *Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995*. Сећања и сведочења. Део 1, стр. 91.

370 М. Гулић, нав. дело, стр. 840.

У документу који је Радован Караџић адресирао на копредседавајуће мировне конференције Венса и Овена 10. фебруара 1993. године, наводе се разлози због којих, како стоји у документу, „наша Влада³⁷¹ не може да прихвати садашњи мировни предлог”. Караџић истиче да власти Републике Српске као представници народа не могу да спроведу нешто што би тај народ сматрао неприхватљивим. У документу Караџић каже да је српска страна споразум прихватила у принципу као и 80% мапа. Међутим, инсистира да буде настављено озбиљно разматрање онога што је преостало. Документ је писан на енглеском језику. У заглављу документа на енглеском стоји Република Српска, Кабинет Председника (енг. *Republic of Srpska, Office of the President*).³⁷²

Према писању једног од твораца плана, Дејвида Овена, идеја плана је била да се зајамчи да три конститутивна народа живе унутар међународно признатих граница БиХ. Било је потребно, како објашњава Овен, наћи структуру помоћу које би Срби могли задржати надзор над оним видовима свакодневног живота који значе осигурање и очување српског националног идентитета. Додаје да се није могло дозволити постојање државе у држави и да је требало избегавати територијалну јединственост српских покрајина, која би омогућила да Срби могу надзирати подручје од Београда до Бијељине, као и подручје јужно од реке Саве, дуж коридора до Бањалуке и одатле до Книна у Хрватској.³⁷³ Кољевић наводи да је био уверен да ће Венс и Овен истрајати на овим принципима и да неће дозволити државу у држави. Највише на шта би мог-

371 Републике Српске (прим. аут.).

372 Документ цитиран према Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1, стр. 97.

373 D. Owen, *Balkanska odiseja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest, 1998, стр. 104.

ли да пристану, по речима Кољевића, била је промена терминологије. Он закључује да уставна начела која су понуђена представљају наметање воље предлагача, а не уважавање воље три народа, што је и довело до рата додаје Кољевић.³⁷⁴ *Тајмс* 25. марта 1993. године преноси речи лорда Овена који износи мишљење да Карацић није одустао од Републике Српске (Овен у изјави за *Тајмс* користи енглески термин *republic of Srpska*: „*It is very dear that he still wants the republic of Srpska*”).³⁷⁵

Са друге стране, администрација у Вашингтону у фебруару 1993. године наложила је да се Венс-Овенове мапе анализирају.³⁷⁶ Дана 9. априла 1993. године америчка администрација је донела одлуку да се пошаље демарш Атини, Паризу и Москви да притисну Београд како би убедио Србе у БиХ да пристану на споразум.³⁷⁷ Треба рећи да су Грчка, Француска и Русија због своје историјске блискости са српским народом биле најбоље полуге за притисак на Београд. На састанку потпредседника САД Ала Гора (енг. Albert „Al“ Gore) и А. Изетбеговића 14. априла 1993. године, потврђено је да је подршка за санкције и дипломатску изолацију Срба снажна у међународној заједници. А. Изетбеговић је на

374 Н. Кољевић, *Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1*, стр. 72–73.

375 J. Bone, „Peace team admits Serbs will not sign Bosnia accord”, *The Times*, 25. 03. 1993, стр. 10, <<https://archive.org/details/NewsUK1993UKEnglish/Mar%2025%201993%2C%20The%20Times%2C%202364601%2C%20UK%20%28en%29/mode/2up>>, (приступљено 01. 07. 2024).

376 The White House, „Ex-Yugoslavia Work Program”, February 27, 1993, Clinton Digital Library, 20181, <<https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/36614>> (приступљено 12. 07. 2024).

377 The White House, „Decisions of Principals Committee Meeting on Bosnia, March 27, 1993”, April 9, 1993, Clinton Digital Library, 20311, <<https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/36614>> (приступљено 12. 07. 2024).

састанку изразио сумњу да ће Караџић потписати споразум.³⁷⁸

На седници Народне Скупштине Републике Српске 5. и 6. маја 1993. године, на којој се расправљало о Венс-Овеновом плану, као гости су, између осталих, присуствовали Слободан Милошевић, као председник Србије, Добрица Ћосић као председник СРЈ, Никола Шаиновић председник Владе Србије и Константин Мицотакис (гр. Κωνσταντίνος Μητσotάκης), премијер Грчке.³⁷⁹ *Фајненшиал Тајмс* (енг. *Financial Times*) на 2. страни, извештавајући о седници Народне Скупштине Републике Српске, истиче да је Милошевић позвао Скупштину да се врати међународном плану да се БиХ подели на 10 провинција. У свом говору у Скупштини Републике Српске, Милошевић је подсетио да мир нема алтернативу. *Фајненшиал Тајмс* као име српске државе у БиХ користи назив Српска Република (ориг. *Srpska Republika*).³⁸⁰ У неуспешном убеђивању Народне Скупштине Републике Српске да прихвати споразум, Милошевићу су се придружили и грчки премијер Мицотакис, као и председник СРЈ Добрица Ћосић.³⁸¹

378 Office of the Vice President, „Meeting between Vice President Gore and President Alija Izetbegovic of Bosnia and Herzegovina”, April 14, 1993, Clinton Digital Library, 5496, pp. 1–5, <<https://clinton.presidential-libraries.us/items/show/36589>>, (приступљено 13. 07. 2024).

379 „Записник и магнетофонски снимак са 30. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 05. и 06. маја 1993. године”, стенограм, 05–06. 05. 1993, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 1 (02150115), <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/30.%20sjednica.pdf>> (приступљено 11. 07. 2024).

380 L. Silber, „Milosevic turns necessity into a virtue”, *Financial Times*, 06. 05. 1993, стр. 2, <<https://archive.org/details/FinancialTimes1993UKEnglish/May%2006%201993%2C%20Financial%20Times%2C%20%236%2C%20UK%20%28en%29/mode/2up>>, (приступљено 30. 06. 2024).

381 К. Николић, Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку, стр. 284.

Посланици Скупштине усвојили су закључке које је прочитао Алекса Буха. Од стране скупштине прихваћен је прекид непријатељстава. Међутим, посланици су захтевали кориговање мапа, односно да се оствари територијални континуитет српских провинција. Уколико међународна заједница не прихвати услове, одлучено је да се иде на референдум. Посланик Максимовић је у име Клуба посланика предложио да се одлука упути на референдум. За ову одлуку гласао је 51 посланик, 2 су била против, а 12 је било уздржано. Референдум је заказан за 15. и 16. мај 1993. године.³⁸² Народна Скупштина Републике Српске донела је одлуку да се на референдуму одлучује о два питања: 1. „Да ли сте за Венс-Овенов план (политичко-територијално уређење, уставне принципе, војни споразум, мапе провинција и споразум о прелазним органима власти у БиХ)?” и 2. „Да ли сте за самосталну Републику Српску, са правом Републике да ступа у равноправне односе са другим народима и државама?”. За спровођење референдума Скупштина је одредила Комисију у саставу: Петко Чанчар, председник, Бранко Симин, заменик председника и чланови Милан Новаковић, Рајко Касагић и Мирко Мијатовић. Задатак Комисије је да референдум спроведе у складу са Законом о референдуму Републике Српске.³⁸³ Историчар Владимир Петровић је приметио да су се преговори око Венс-Овеновог плана од самог почетка одвијали у атмосфери неповерења. Петровић оцењује да је подршка плану од стране Хрватске била само декларативна и указује да би обустава непријатељстава у БиХ отежала Загребу будући обра-

382 „Записник и магнетофонски снимак са 30. Сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 05. и 06. маја 1993. године”, стр. 4 (02150199).

383 „109. Narodna skupština RS: Odluka o raspisivanju referenduma u Republici Srpskoj (25. 4. 1993)” u: M. Tuđman, I. Bilić (ur.), нав. дело, стр. 229.

чун са Републиком Српском Крајином. Са друге стране, према Петровићу, српска и муслиманска страна настоја-
ле су да једна другу окриве за прекид преговора.³⁸⁴

Врло је необично да су САД заузеле став да неће признати референдум Срба у БиХ. У истом документу наводи се да је Милошевић обећао увођење санкција на Дрини уколико Срби у БиХ не прихвате план.³⁸⁵ Са друге стране, на састанку државног секретара САД Кристофера и немачког канцелара Кола 6. маја 1993. године, Кристофер је изјавио да је одбијање Венс-Овеновог плана од „такозваног парламента босанских Срба“ (енг. *the so-called „parliament“ of the Bosnian Serbs*), створило нову ситуацију. Кристофер је додао да Венс-Овенов план није више опција и да треба размотрити нове мере.³⁸⁶ Овен у својим мемоарима за крах плана криви администрацију у Вашингтону. Овен пише како је Кристофер 21. јануара 1993. године изјавио да САД подржавају преговоре, али ипак изражавају сумњу у реалност постизања решења.³⁸⁷ Такође истиче да су САД изражавале сумњу у мапе Венс-Овеновог плана.³⁸⁸ Клинтон у својим мемоарима потврђује како је одлучио да не подржи Венс-Овенов план, као и да се направи предлог о новом споразуму.³⁸⁹ Администрација у Вашингтону је већ 17. маја 1993. годи-

384 За више в. V. Petrović, нав. дело.

385 The White House, „Decisions of Principals Committee Meeting with the President and Vice President on Bosnia, May 8, 1993”, February 27, 1993, Clinton Digital Library, 20512, <<https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/36614>> (приступљено 12. 07. 2024).

386 „The Chancellor's [Helmut Kohl's] Meeting with U.S. Secretary of State Christopher on Thursday, 6 May 1993“, May 7, 1993, Wilson Center Digital Archive, BArch, B 136/59731, 279-290. Contributed, transcribed, and translated by Stephan Kieninger, <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/300212>> (приступљено 19. 07. 2024).

387 D. Owen, нав. дело, стр. 139–140.

388 Исто, стр. 202–205.

389 B. Clinton, нав. дело, стр. 489.

не заузела званичан став да треба размотрити нове мапе и zaloжила се за нову конференцију.³⁹⁰ Готово истовремено Народна Скупштина Републике Српске, на седници одржаној 19. маја 1993. године, усвојила је извештај Комисије за спровођење референдума о Венс-Овеновом плану. Посланике је у име Комисије известио Петко Чанчар. На прво референдумско питање, „Да ли сте за Венс-Овенов план (политичко-територијално уређење, уставне принципе, војни споразум, мапе провинција и споразум о прелазним органима власти у БиХ)”, за је било 4% гласача, а против 96% гласача.³⁹¹ На друго референдумско питање, „Да ли сте за самосталну Републику Српску, са правом Републике да ступа у равноправан односе са другим народима и државама”, гласало је 96% гласача, а против је било 4% гласача. Треба рећи да је од укупног броја гласача уписаних у бирачки списак гласало 92%.³⁹² У 3. тачки Одлуке о проглашењу резултата референдума стоји да је референдум успео и закључује се да се народ Републике Српске слободно, политички зрело и одговорно изјаснио и одлучио да је Венс-Овенов план у предложеном виду и садржају неприхватљив, а да је опстанак и самосталан државно правни развој Републике Српске његова изричита жеља и одлука. У даљем тексту одлуке се каже да су преговори незаменљив и једини прихватљив начин за окончање грађанског рата у БиХ, као и да мировни процес треба интензивно наста-

390 „Decisions of Principals Committee Meeting on Bosnia, May 17, 1993”, May 17, 1993, Clinton Digital Library, 20527 - <<https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/36614>> (приступљено 12. 07. 2024).

391 „Записник и магнетофонски снимак са 32. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 19. и 20. маја 1993. године”, стенограм, 19–20. 05. 1993, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 2 (02150238)–5 (02150241), <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/32.%20sjednica.pdf>> (приступљено 11. 07. 2024).

392 Исто, стр. 5 (02150241).

вити.³⁹³ Референдумом о Венс-Оеновом плану, односно његовим одбијањем, српски народ у БиХ још једном је потврдио своје право на Републику Српску као израз своје политичке воље. Србија је, како је Милошевић и обећао САД, 6. маја 1993. године увела санкције Републици Српској, а помоћ Републици Српској свела се само на храну и лекове. Два дана касније функционерима Републике Српске забрањен је улаз у Србију. У Србији је покренут и пропагандни рат против руководства Републике Српске. Поред свега, у међународној заједници доминирала је оцена да је Милошевић само декларативно прихватао понуђена решења.³⁹⁴

4.4. Право на име

Док се разговарало о Венс-Оеновом плану, прилике у БиХ су се додатно закомпликовале. Односи између дојучерашњих савезника, Муслимана и Хрвата, погоршали су се. За почетак муслиманско-хрватског рата у БиХ узима се напад муслиманских снага на ХВО у Коњицу 14. априла 1993. године, а потом се сукоб распламсао у долини Неретве, Лашве, Лепенице и Босне. Усред крвавог муслиманско-хрватског сукоба 29. јула 1993. године појавио се још један предлог за решење кризе у БиХ. Копредседници Међународне конференције о бившој Југославији Дејвид Овен и Торвалд Столтенберг (нор. Thorvald Stoltenberg) предложили су *Уставни споразум о Унији Република Босна и Херцеговина*, а по подносиоцима плана познат као Овен-Столтенбергов план.³⁹⁵ Споразум

393 „124. Narodna skupština Republike Srpske: Odluka o proglašenju rezultata referenduma (19. 5. 1993)” у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 261.

394 К. Николић, Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку, стр. 284–285.

395 М. Гулић, нав. дело, стр. 841–843.

је предвиђао државу БиХ састављену од три конститутивне републике које би имале заједничку владу, али са ограниченим овластима. Између осталог, предвиђено је да свака република има право вета, а на челу заједничких органа било би Председништво које би одлучивало консензусом.³⁹⁶ Предвиђени Савет министара имао би овлашћења у спољној политици, спољној трговини, функционисању заједничких установа и других функција које би Савезна скупштина могла да дефинише законом. По први пут усвојене карте три републике предвиђале су успостављање целовите Републике Српске. По плану, Сарајево и Мостар би постали дистрикти са заједничком управом, а са друге стране Муслиманима је гарантован пут до реке Саве код Брчког и прилаз мору у луци Плоче.³⁹⁷ Инсистирање муслиманске стране да добију територије које излазе на реку Саву од стратешке су важности. Излаз на Саву је значајан утолико што се та река веже за европски речни саобраћај, односно правац Рајна-Мајна-Дунав.³⁹⁸

Како је приметио В. Јовановић, стварност на терену налагала је да Овен-Столтенбергов план, који је прављен на бази територијалног раздвајања у БиХ буде по етничким линијама. Концепт кантона или провинција уступио је место новом концепту, односно концепту о три државе у једној заједничкој држави. Треба рећи да су на женевској рунди преговора осим уобичајених учесника (представника три зараћене стране, копредседавајућих конференције, председника Србије, Хрватске и Црне Горе) по први пут учествовали специјални представници САД и

396 „138. Owen-Stoltenbergov plan: Ustavni sporazum o Uniji Republika Bosne i Hercegovine (Ženeva, 30. 7. 1993)”, у: М. Туђман, I. Билић (ур.), нав. дело, 283.

397 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 319.

398 В. Кулјанин, „Međunarodni položaj Republike Srpske”, у: Argumenti: Časopis za društvena/politička pitanja, god. 15, br. 44, 2021, стр. 116.

Русије, Реџиналд Бартоломју (енг. Reginald Bartholomew) и Виталиј Чуркин (рус. Виталий Чуркин).³⁹⁹ Према писању Кољевића разговори са Овеном и Столтенбергом највише су протекли у знаку разговора о територијалним уступцима, односно о постоцима и приступу муслиманске стране мору и реци Сави. Како тврди Кољевић, на једном од интерних састанака Овен је инсистирао на томе да Муслимани треба да добију 30% или 31%, а Хрвати су пристали на то да добију 23% територије, за разлику од 28% територије које су добили по Венс-Оеновом плану.⁴⁰⁰

Фајненишал Тајмс у броју од 31. јула до 1. август 1993. године преноси речи Слободана Милошевића који поздравља план и истиче да је он пуна афирмација Српске Републике.⁴⁰¹ *Тајмс* 4. августа 1993. године доноси исту вест, али назив за српску државу у БиХ Српска Република ставља под наводне знаке и назива је самопрокламованом.⁴⁰²

На 34. седници Народне Скупштине Републике Српске, одржаној на Јахорини од 27. до 29. августа 1993. године, Скупштина је прихватила Уставни споразум о Унији република БиХ. У говору на седници, Карацић је истакао да Република Српска овим споразумом постаје по свим карактеристикама држава и нагласио како суверенитет припада републикама, а сама Унија има мало ингеренција и указао да је Унија конфедерално структу-

399 В. Јовановић, нав. дело, стр. 146–147.

400 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1, стр. 263.

401 L. Silber, „Bosnian adversaries accept UN’s plan to divide republic”, *Financial Times*, 31. 07 – 01. 08. 1993, стр. 24. <<https://archive.org/details/FinancialTimes1993UKEnglish/Aug%2001%201993%2C%20Financial%20Times%2C%20%23700%2C%20UK%20%28en%29/page/n23/mode/2up>>, (приступљено 05. 07. 2024).

402 „In Bosnia’s ruins”, *The Times*, 04. 08. 1993, стр. 15, <<https://archive.org/details/NewsUK1993UKEnglish/Aug%2004%201993%2C%20The%20Times%2C%20%2364714%2C%20UK%20%28en%29/page/n13/mode/2up>>, (приступљено 05. 07. 2024).

рисана.⁴⁰³ Треба приметити да је најспорније питање за посланике било територијално разграничење.

У Женеви су 31. августа 1993. године настављени преговори између страна у БиХ. Хрвати и Муслимани посебно су се спорили око Неума. Туђман је оптуживао САД да су стале на страну Муслимана. Оцењујући да споразум полази од постојања три републике у БиХ, Туђман је сматрао да ће се Срби вероватно издвојити у неком тренутку из уније, а да би у том случају Хрвати и Муслимани у БиХ требало да се повежу и уђу у конфедерални однос са Хрватском.⁴⁰⁴

Муслимански представници су се састали у хотелу *Holiday Inn* у Сарајеву 28. и 29. септембра 1993. године на првом Бошњачком сабору како би се изјаснили о мировном пакету. Став који је преовладао био је да не треба прихватити поделу БиХ и да се треба борити за „ослобођење” свих делова БиХ, а не само оних простора са доминантном муслиманском већином. К. Николић преноси речи Дејвида Овена, једног од твораца овог плана, који истиче да су Муслимани овом одлуком јасно изабрали рат, верујући да ће санкције омекшати Србе. Овен истиче да су Муслимани тражили значајне територије о којима у том тренутку није било могуће преговарати.⁴⁰⁵ Поред незадовољства границама, муслиманска страна је била незадовољна овлашћењима савезне државе, која су била пресликана овлашћења конфедералне Југославије каква су предлагали Словенија, Хрват-

403 „Записник и магнетофонски снимак са 34. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 27.-29. августа, 09.-10. септембра и 29.09-01.10. 1993. године”, стенограм, 27-29. 08. 1993, 09-10. 09. 1993, 29. 09-01. 10. 1993, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 7 (02150515)-9 (02150517, <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/34.%20sjednica.pdf>> (приступљено 13. 07. 2024).

404 К. Nikolić, „Unija tri republike. Mirovni plan za BiH iz 1993. godine”, u: Istorija 20. veka, god. 40, 1/2022, стр. 160.

405 Исто, стр. 164-165.

ска и коначно вође муслиманског народа.⁴⁰⁶ Са друге стране, Стивен Бург и Пол Шоуп примећују да се муслиманско одбијање плана делом може приписати подршци САД муслиманским захтевима.⁴⁰⁷

На заседању у Бањалуци 2. октобра 1993. године Скупштина Републике Српске расправљала је о наставку мировног процеса. Скупштина је усвојила декларацију у којој се наводи да, упркос одбијању Муслимана да прихвате мировни план, Република Српска изражава спремност да настави мировни процес. Како се даље наглашава, Република Српска је присиљена да због одбијања муслиманске стране повуче све концесије које је дала током мировног процеса као услов за тренутно потписивање мира.⁴⁰⁸ Торвалд Столтенберг је 9. октобра 1993. године рекао да предложени план није више на столу, јер су Муслимани постављали услове, и практично одбили план, а Срби и Хрвати повукли концесије које су дали.⁴⁰⁹

Дана 22. октобра 1993. године у сенци Овен-Столтенберговог плана, Република Српска и Аутономна покрајина Западна Босна потписале су мировни споразум у Београду под покровитељством Милошевића. Споразум је предвиђао, између осталог, да Република Српска уважава постојање Аутономне покрајине Западна Босна, а да Аутономна покрајина Западна Босна уважава постојање Републике Српске. У име Републике Српске споразум је потписао Радован Караџић, а у име Аутономне покрајине

406 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 319–320.

407 За више в. S. Burg, P. Shoup, нав. дело.

408 „Записник и мегнетофонски снимак са 35. сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 02. октобра 1993. године”, стенограм, 02. 10. 1993, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 12 (02151142) и 19 (02151150), <<https://srebrenicamemorial.org/app/tg/assets/pdf/s/35.%20sjednica.pdf>> (приступљено 13. 07. 2024).

409 М. Гулић, нав. дело, стр. 843.

Западна Босна Фикрет Абдић.⁴¹⁰ Овим документом једна од страна у сукобу у БиХ не само да је признала постојање Републике Српске, него и њено име. Према писању Кољевића, да би се извршио притисак на муслиманску страну, а у правцу нормализације српско-хрватских односа у БиХ почетком 1994. године, потписана је Декларација између Републике Српске и Хрватске Републике Херцег-Босне. У име Републике Српске потпис је ставио потпредседник Никола Кољевић, а у име Херцег-Босне члан председавајућег већа Херцег-Босне, Крешимир Зубак.⁴¹¹ Овим је и хрватска страна признала постојање Републике Српске, а и њено име. У Декларацији се између осталог наводи да су обе стране сагласне о прекиду рата. У тачки 4. Декларације стоји да су Република Српска и Хрватска Република Херцег Босна сагласне да се сва неспорна договорена питања и територијална разграничења почну примењивати. Истиче се да ће, уколико муслиманска страна остане при одбијању споразума о прекиду рата и политичког решења кризе у БиХ, обе стране (Република Српска и Херцег Босна) преиспитати концесије дате у име мира.⁴¹² Треба истаћи да је под палицом САД, а у циљу смиривања сукоба између Муслимана и Хрвата, у Вашингтону 18. марта 1994. године потписан споразум о стварању Федерације Бошњака и Хрвата (ФБиХ). Споразум је по месту потписивања понео име Вашингтонски споразум.⁴¹³

После Кутилеиоровог, Венс-Овеновог и Овен-Столтенберговог плана, дана 5. јула 1994. године представљен

410 „162. Republika Srpska i Autonomna Pokrajina Zapadna Bosna Republike Bosne: Mirovni sporazum (Beograd, 22. 10. 1993)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 342–343.

411 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1, стр. 430.

412 Исто, стр. 430–431.

413 За више в. Tuđman, Miroslav, Bilić, Ivan (ur.), нав. дело и Clinton Digital Library.

је план Контакт групе. Ову групу су чинили представници САД, Немачке, Француске, Уједињеног Краљевства и Русије.⁴¹⁴ Контакт група је представљала извештај концерн великих сила, а треба приметити да је у овом концерну први пут од 1917. године присутна и Русија. Треба рећи да су министри иностраних послова САД и Русије, као и пет држава ЕУ (Грчка, Белгија, Немачка, Уједињено Краљевство и Француска), 13. маја 1994. године издали саопштење у којем се каже да ће уложити заједничке напоре на окончању сукоба у БиХ. Министри су изразили одлучност и јединство у намери да делују на постизању брзог и трајног решења сукоба у БиХ.⁴¹⁵ План је предвиђао поделу БиХ према којој би 49% територије припало Републици Српској, а 51% територије Федерацији БиХ.⁴¹⁶ Према плану, Унија БиХ била би састављена од, како се наводи, бошњачко-хрватског ентитета и босанско-српског ентитета. Било је предвиђено да сваки ентитет има свој Устав. Планом се предвиђало да сваки ентитет има и своју војску. Како се наводи у тачки 7. Нацрта плана, оружане снаге било којег ентитета не смеју прећи или остати унутар територије другог ентитета без сагласности тог ентитета.⁴¹⁷ Треба приметити да се план не осврће на имена ентитета. Амерички државни секретар Кристофер заузео је став да територијалну поделу треба посматрати као једину разумну. Клаус Кинкел (нем. Klaus Kinkel), министар иностраних послова

414 М. Гулић, нав. дело, стр. 846.

415 „190. Kontaktna skupina: Za brzo i trajno rješenje sukoba u Bosni i Hercegovini (Ženeva, 13. 5. 1994)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 418.

416 „192. Kontaktna skupina: Prijedlog o teritorijalno-političkom ustroju BiH (Ženeva, 4. 7. 1994)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 421.

417 „195. Kontaktna skupina: Prijedlog elemenata za ustav Unije Bosne i Hercegovine (19. 7. 1994)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 427.

Немачке, у име Контакт групе изјавио је да ће страна која одбије план бити суочена са одлучним одговором међународне заједнице.⁴¹⁸ Какав би био евентуални одговор међународне заједнице на одбијање плана, Кинкел није прецизирао. Са друге стране, Карацић је критиковао позицију Контакт групе која је, по његовим речима, ставила на сто мапу и проценте по принципу узми или остави. По оцени Карацића, на тај начин се само продубљивала криза.⁴¹⁹ План Контакт групе дао је српској страни тек нешто више територија него Венс-Овенов план, са тим што је омогућио постојање дугачког уског територијалног коридора који је спајао Босанску Крајину са Подрињем и Источном Херцеговином. Тај коридор се у Брчком, који би припао ФБиХ, претварао у један надвожњак што је врло необично решење. Са друге стране Уставна начела плана Контакт групе никада нису објављена.⁴²⁰

Народна Скупштина Републике Српске је на 42. седници одржаној од 18. и 19. јула 1994. године усвојила Декларацију о плану Контакт групе. У тачки 1. се наглашава да Народна скупштина Републике Српске није у позицији да одлучује о мировном плану Контакт групе. Како се

418 „192. Kontaktna skupina: Prijedlog o teritorijalno-političkom ustroju BiH (Ženeva, 4. 7. 1994)”, у: М. Туђман, И. Билић (ур.), нав. дело, стр. 421.

419 *debeljaca1* (27. 07. 2021), „Питајте председника – др Радован Карацић уживо 1995. год.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=UL7dw9icR6g>> (приступљено 15. 07. 2024).

420 Само се у новинама појавио незванични српски превод такозваног Радног документа Контакт групе о елементима уставног уређења за Савез БиХ. САД су брзо демантовале да је то аутентичан документ. Према овом преводу, за који се тврдило да је реч о руском нацрту, савез би имао овлаштења само у спољној политици и спољној трговини. Ентитетима је дато право да склапају споразуме о удруживању, и чак да уђу у конфедерацију са другом државом, под условом да тиме не промене сопствени статус или да то удруживање не буде на штру другога ентитета (Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 320).

истиче, Скупштини нису познати сви елементи мировног плана: споразум о прекиду непријатељстава, питање Сарајева, питање приступа мору за Републику Српску, споразум о провођењу мировног споразума и споразум о укидању санкција против српског народа. Скупштина је захтевала даљи рад на предложеним мапама. У Декларацији се констатује да се Скупштина Републике Српске обавезује на трајни мир и овлашћује своју преговарачку делегацију да води даље преговоре. Коначно, Скупштина закључује да предлог Контакт групе о територијалном разграничењу може у великој мери послужити као основа за даље преговоре.⁴²¹ *Фајненшиал Тајмс* у броју од 5. августа 1994. године, пишући о одбијању плана од стране, како наводе, вођства Републике Српске, користе назив *Republic of Srpska (Bosnian Serb self-declared)*.⁴²²

На седници СБУН 23. септембра 1994. године амбасадорка САД при УН, Мадлен Олбрајт, изјавила је да Влада САД стоји иза предлога Контакт групе. Истакла је како би требало притиснути Србе да прихвате план помоћу штапа и шаргарепе.⁴²³ Олбрајтова је исто поновила и на седници 30. септембра 1994. године и указала да САД настоје да убеди Србе да прихвате план.⁴²⁴ Од важности за

421 „196. Skupština Republike Srpske: Deklaracija o planu kontaktne skupine (19. 7. 1994)”, u: M. Tuđman, I. Bilić (ur.), нав. дело, стр. 429.

422 „Belgrade rebukes Bosnian Serbs over peace plan”, *Financial Times*, 05. 08 1994, стр. 12, <<https://archive.org/details/FinancialTimes1994UKEnglish/Aug%2005%201994%2C%20Financial%20Times%2C%20%235%2C%20UK%20%28en%29/mode/2up>>, (приступљено 05. 07. 2024).

423 UN Security Council (49th year: 1994), 3428th meeting, S/PV.3428 <https://digitallibrary.un.org/record/161915/files/S_PV-3428-EN.pdf>, (приступљено 04. 07. 2024). Штап и шаргарепа (енг. carrot-and-stick) идиом је енглеског порекла. Означава стратегију која подразумева награду (шаргарепа) за послушности и претњу казном (штап) за непослушност, односно којом се жељени резултат постиже обећањима и претњама (прим. аут.).

424 UN Security Council (49th year: 1994), 3434th meeting, S/

нашу тему су разговори српских представника са представницима Контакт групе у јануару 1995. године на Палама. Према писању Кољевића, територијални предлог, у омеру 51% територије која треба да припадне ФБиХ и 49% која треба да припадну Републици Српској, за Контакт групу остаје и даље основа. По речима Кољевића, представник Немачке у Контакт групи Михаел Штајнер (нем. Michael Steiner) је готово без повода рекао да се више у преговорима не говори о два ентитета, већ да ти ентитети имају имена. Један је, по речима Штајнера, бошњачко-хрватска Федерација, а други је Република Српска.⁴²⁵ Кољевић даље пише да је Козирјев покушао током фебруара 1995. године да Милошевићу понуди потпуно укидање санкција Србији уз поступно признање Хрватске и БиХ и одсецање Срба са леве обале Дрине, а да се то домаћој јавности представи као велики дипломатски успех. Козирјев је у тачки 2. плана предложио да српски ентитет у допунама плана Контакт групе добије право да се зове Република Српска.⁴²⁶ Прихватање представника земаља Контакт групе да српска држава у БиХ има право да се зове Република Српска и обећање укидања санкција Србији било је на линији да се српска страна омекша и приволи на даље преговоре. Извесно је било да су постављени темељи за будуће устројство БиХ. Остало је још питање унутрашњих граница. Одлучујући догађаји у лето 1995. године решиће и то питање.⁴²⁷

PV.3434 <https://digitallibrary.un.org/record/162384/files/S_PV-3434-EN.pdf>, (приступљено 02. 07. 2024).

425 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 2, Београд: Службени гласник, 2008, стр. 30.

426 Исто, стр. 84.

427 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 321.

4.5. Дејтон

Америчка обавештајна служба (ЦИА) је 24. фебруара 1995. године администрацији у Вашингтону упутила анализу стања у БиХ у коме се наглашава да Срби у БиХ неће прихватити мање од независне државе, али да су спремни дати територијалне уступке да би се постигао договор. За Републику Српску ЦИА у извештају користи назив *Држава босанских Срба* (енг. *Bosnian Serb State*).⁴²⁸ Почетком маја 1995. године Хрватска је напала Западну Славонију и напредовала на линији Нова Градишка–Окучани и Новска–Окучани. Како је тај простор Републике Српске Крајине био изузетно стратешки неповољан због тога што се копнено није додиривао ни са једним другим делом Републике Српске Крајине, чинило га је врло непогодним за одбрану. Хрватска војска је 2. маја 1995. године ушла у Окучане, а дан после у Стару Градишку. Операција заузимања Западне Славоније названа *Бљесак* довела је до етничког чишћења српског становништва у том делу Западне Славоније. Према подацима које износи историчар Милан Гулић, протерано је између 10 000 и 13 000 Срба, док је између 3000 и 4000 остало у окружењу на подручју Пакраца. Како Гулић наводи, током операције *Бљесак* и непосредно након ње убијена су или нестала 283 Србина, међу којима 114 цивила. Треба нагласити да је територија Западне Славоније, која је била у саставу Републике Српске Крајине, била зона под заштитом УН.⁴²⁹ У последњим данима маја 1995. године заоштрила

428 CIA, „The Balkans: The Next three Months [partial]”, February 24, 1995, Clinton Presidential Records, NSC Records Management ([IPC and Bosnia...]), OA/Box Number 4000, DC0178 DC Meeting on Bosnia-Herzegovina and Croatia, February 28, 1995, 2010-0533-M, Clinton Digital Library, стр. 1–9, <<https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/101748>>, (приступљено 04. 07. 2024).

429 М. Гулић, нав. дело, стр. 849–850.

се ситуација и у Републици Српској. НАТО авијација, у жељи да ослаби српске војне ефективе 25. и 26. маја 1995. године дејствовала је по српским положајима око Пала.⁴³⁰ Овим чином НАТО, предвођен САД, директно се укључио у рат у БиХ као једна од страна. У телефонском разговору А. Изетбеговића и Клинтона 20. јула 1995. године, Изетбеговић је тражио од Клинтона да САД не одустане од употребе силе и да буде још активнија у том правцу.⁴³¹ Призивање међународног интервенционизма била је доктрина коју је А. Изетбеговић заступао. Генерал Макензи у мемоарима пише о покушају А. Изетбеговића да војно увуче у рат САД и друге западне државе на своју страну.⁴³² Како је приметио професор Ненад Кеџмановић⁴³³ помоћ запада у војној интервенцији на коју је А. Изетбеговић рачунао није дошла на почетку рата, него на крају, када је практично био поражен. Са друге стране, помоћ исламског света у наоружању била је таман толика да не одустане од рата у којем није могао да победи.⁴³⁴

430 Исто, стр. 850.

431 The White House, „Memorandum of telephone conversation: Presidential Telephone Call with Bosnian President Izetbegovic”, July 20, 1995, Clinton Digital Library, 5650, стр. 1, <<https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/36589>>, (приступљено 13. 07. 2024).

432 Генерал Макензи оцењује да је у интересу А. Изетбеговића било да се борбе наставе у нади да ће му свет притећи у помоћ, под условом да изгледа да су само и једино Срби одговорни за изазивање хаоса (L. Makenzi, нав. дело, стр. 252).

433 Ненад Кеџмановић (1947, Сарајево) био је редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду и шеф Одељења за политикологију, а као професор је ангажован и на Универзитетима у Бањалуци и Источном Сарајеву. Почетком вишестраначја у БиХ био је на месту председника Савеза реформских снага БиХ (1990–1992). Дужност члана Председништва БиХ вршио је од 1. јуна 1992. године до 5. јула 1992. године. Од 1999. године члан је Сената Републике Српске.

434 Н. Кеџмановић, Немогућа држава: Босна и Херцеговина, Београд: „Филип Вишњић”, 2007, стр. 247. Цитирани текст из књиге објављен је у НИН-у 23. октобра 2003. године.

Док је А. Изетбеговић тражио од Клинтона да појача своја војна дејства, Билт је у телефонском разговору са Колом оценио да је Милошевић заинтересован за мир, као и генерал Војске Републике Српске Ратко Младић.⁴³⁵ Према писању Криса Спироуа, Милошевић се залагао за мир у БиХ и у том правцу покушао да се приближи САД.⁴³⁶

Гулић примећује да су међународни фактори, односно САД, подстакли хрватско-муслиманско војно садејство и дали ветар у леђа Хрватској за коначан удар на Србе у Републици Српској Крајини.⁴³⁷ Формално деловање Хрватске војске на територији БиХ, као и садејство са муслиманским снагама, омогућено је *Силијском декларацијом* потписаном 22. јула 1995. године у Сплиту. У Декларацији се наводи да се полази од очувања националне *ојстџојности* хрватског и бошњачког народа и територијалне целовитости Републике Хрватске и Републике БиХ. Закључује се да су Република БиХ и ФБиХ упутиле Хрватској позив да пружи хитну војну и другу помоћ у одбрани од, како се наводи, „агресије”, што је Хрватска прихватила.⁴³⁸ Димитријевић примећује да је Влада САД још средином 1993. године планирала упо-

435 „The Chancellor's [Helmut Kohl's] Telephone Conversation with Yugoslavia Mediator Carl Bildt on 20 July 1995, 12.45 hours“, July 20, 1995, Wilson Center Digital Archive, BArch, B 136/59748, 214-217. Contributed, transcribed, and translated by Stephan Kieninger, <<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/300229>>, (приступљено 10. 07. 2024).

436 К. Спироу, Пут у Дејтон у потрази за миром: дневник једнаестог Србина – истинита прича, том 1 и 2, Београд: Трећи миленијум, 2021.

437 За више о нападу Хрватске на Републику Српску Крајину, злочинима хрватске војске и етничком чишћењу српског народа са тог подручја в. М. Гулић, нав. дело, 848–858.

438 „204. Izaslanstva Republike Hrvatske, Republike Bosne i Hercegovine, i Federacije BiH: Deklaracija o životvorenju sporazuma iz Washingtona i zajedničkoj obrani od srpske agresije (Split, 22. 7. 1995)”, у: Tudman, Miroslav, Bilić, Ivan (ur.), нав. дело, стр. 442–444.

требу силе против српске стране. Брза реакција НАТО-а 1995. и почетак операције Намерна или Одлучна сила (енг. *Deliberate Force*) указује да су ваздушни напади планирани знатно раније.⁴³⁹

Напади НАТО авијације на Републику Српску настављени су и почетком септембра 1995. године када су гађани Вогошћа, Хаџићи, објекти на Јахорини и радар на Кошуту, као и поједини мостови. У наставку напада НАТО-а на Републику Српску, циљеви су проширени на друге локације, па су тако НАТО авиони, између осталог, напали Лукавицу, Пале, Романију, Касиндол, Хан Пијесак и Ново Сарајево. Дана 5. септембра погођен је релеј на Мајевици што је изазвало прекид комуникације са западним делом Републике Српске. Следеће ноћи, 6. септембра НАТО авиони гађали су Озрен, Лукавицу, Невесиње, Србиње и Чајниче, а потом и Вишеград.⁴⁴⁰ Треба приметити да су многи од циљева НАТО авијације биле цивилне мете. Са друге стране, Холбрук је тражио од хрватског руководства да се угрози Бањалука, како би се дотукао отпор Републике Српске пред предстојеће мировне преговоре. А. Изетбеговић је средином септембра тражио подршку за напредовање муслиманских снага. Холбрук је, како Димитријевић наводи, објаснио да се војним акцијама против Републике Српске готово достигла формула 51:49 посто и да треба прихватити престанак офанзивних операција и прећи на политички дијалог.⁴⁴¹ Напади удружених хрватско-муслиманских армија и претходно НАТО бомбардовање Републике Српске довело је до слома фронта у западном делу Републике Српске.⁴⁴² Преговори о миру вођени су у Женеви, Њујорку, а потом у Дејтону. Челници СРЈ и Републике

439 За више в. Б. Димитријевић, нав. дело, стр. 386–388.

440 Б. Димитријевић, нав. дело, стр. 393–394.

441 Исто, стр. 412.

442 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 322.

Српске су 29. августа 1995. године сачинили споразум који је садржао 5. тачака. У споразуму се наводи да вођство Републике Српске пристаје на потпуно усклађивање свог приступа мировном процесу са оним СРЈ. Даље се наводи како ће Република Српска именовати своје представнике у заједничку делегацију, на челу које ће бити Слободан Милошевић, а која ће преговарати о мировном споразуму. Преговарачки тим, како се каже, има овласти да у име Републике Српске потпише део мировног плана који се односи на Републику Српску, са обавезом да се постигнути споразум стриктно спроведе.⁴⁴³ Спироу пише да га је о овом споразуму обавестио Милан Милутиновић⁴⁴⁴ који је истакао да ће Милошевић имати право вета на све одлуке. Према писању Спироа, Милутиновић је рекао да је од помоћи био и шеф државне безбедности Јовица Станишић, који је убедио Караџића и остале лидере Срба у БиХ да је мир једина опција и да треба да се придруже Милошевићу у напорима за његово постизање.⁴⁴⁵ Према писању Кољевића, Милошевић је известио вођство Републике Српске да је са Холбруком водио поверљиве разговоре и да је договорено да ће се будућа БиХ састојати од две федералне јединице: Републике Српске и Федерације и да је основа за договор 51:49 посто. Како је Милошевић изнео, договорено је да ће сваки ентитет наставити да постоји са својим садашњим Уставом који ће се прилагодити Основним принципима. Два ентитета ће

443 „206. Čelnici SRJ i Republike Srpske: Sporazum o zajedničkom izaslanstvu na mirovnim pregovorima o BiH (Beograd, 29. 8. 1995)”, у: Tuđman, Miroslav, Bilić, Ivan (ur.), нав. дело, стр. 446.

444 Милан Милутиновић (19. децембар 1942, Београд – 2. јул 2023, Београд) био је амбасадор Југославије у Грчкој у периоду 1989–1995, а потом и савезни министар иностраних послова (1995–1997). Функцију председника Србије вршио је у периоду од 1997. године до 2002 године.

445 К. Спироу, Пут у Дејтон у потрази за миром: дневник једнаестог Србина – истинита прича, том 2, стр. 128.

имати право да успоставе паралелне специјалне односе са суседним земљама.⁴⁴⁶ Билт у својим мемоарима спомиње састанак Милошевића и Холбрука 2. септембра 1995. Према Билту, САД је подржала концепт БиХ састављену од два ентитета – Федерације и Републике Српске.⁴⁴⁷

У разговорима почетком септембра око коначног мировног решења преговарало се и око имена БиХ и Републике Српске. Холбрук, као медијатор разговора пише да је Милошевић био против тога да се БиХ која би се формирала, назове Република. Како је Изетбеговић одбио овај предлог Милошевића, према речима Холбрука, направљен је компромис да остане само БиХ.⁴⁴⁸ Много теже питање било је питање имена Републике Српске. Милошевић је по писању Холбрука инсистирао да се српски ентитет у БиХ зове Република Српска, јер је, по његовим речима, то име које су сами себи дали. Са друге стране, А. Изетбеговић је био оштро против тога да српски део БиХ носи име Република Српска, односно да има право да се тако назива. Холбрук наводи да је име Републике Српске било велики проблем за Сарајево. Убеђивању А. Изетбеговића да прихвати име српске државе придружио се и Овен. Он је истакао примере Тексаса и Масачусетса, који су у саставу САД, а себе називају републикама. Холбрук је додао да се име Републике Српске не може избацити из нацрта мировног споразума.⁴⁴⁹ У једном од својих телевизијских интервјуа, А. Изетбеговић је, на питање зашто је прихватио да се други ентитет зове Република Српска, рекао да би неприхватање имена Републике Српске значило наставак рата. Он истиче да је имао дуге разговоре са Холбруком о питању имена Републике Српске. Како је

446 Н. Кољевић, *Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995*. Сећања и сведочења. Део 2, стр. 298.

447 С. Bildt, нав. дело, стр. 96–97.

448 R. Holbrooke, нав. дело, стр. 130–131.

449 Исто, стр. 131.

рекао, у Женеви су три сата разговарали о том питању. Како преноси А. Изетбеговић, Холбрук је инсистирао да „мора тако бити”. Коначно, А. Изетбеговић каже да би се, по његовим проценама, у случају да муслиманска страна одбије предлог о имену Републике Српске, САД дистанцирала од муслиманске стране, што би учинила и хрватска страна. Сматрао је да би Муслиманима био онемогућен увоз оружја преко хрватске територије и да не би могли да се сами носе са српском армијом, што би значило пораз. „Тешка сам срца прихватио ту ствар” закључује А. Изетбеговић.⁴⁵⁰ Билт пише да су у Анкари Холбрук и тадашњи председник Турске Сулејман Демирел (тур. Süleyman Demirel) покушали да убеди А. Изетбеговића да призна Републику Српску.⁴⁵¹

Холбрук са друге стране истиче како је представник у УН муслиманске стране Шаћирбеј (енг. Muhamed Sacirbey) у присуству А. Изетбеговића саопштио Холбруку да ће прихватити име Република Српска. Шаћирбеј је објаснио да је за његовог председника (А. Изетбеговића) тешко да то (прихватање имена Републике Српске) објасни своме народу. Према писању Холбрука, док је Шаћирбеј саопштавао коначну одлуку муслиманске стране, А. Изетбеговић је седео, ћутао и, по оцени Холбрука, био јако незадовољан.⁴⁵² Билт примећује да је ово био састака на којем је муслиманска страна коначно прихватила постојање Републике Српске, а и њеног имена.⁴⁵³

Милан Милутиновић је телефоном обавестио Спироу шта је договорено у Женеви, концепт два ентитета – Републике Српске и Муслиманско-хрватске федерације са по-

450 Бојне теме (22. 03. 2021), „Alija: 'Da smo nastavili rat zbog imena Republika Srpska bili bi porazeni...'”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=XOtAexa-fik>> (приступљено 17. 04. 2024).

451 C. Bildt, нав. дело, стр. 98.

452 R. Holbrooke, нав. дело, стр. 131.

453 C. Bildt, нав. дело, стр. 100.

делом 51% за Муслиманско-хрватску федерацију и 49% за Републику Српску.⁴⁵⁴ Дана 5. октобра 1995. године потписан је споразум о обустављању ватре. Споразум су између осталих потписали и Радован Караџић и генерал Ратко Младић у име Републике Српске као стране у сукобу.⁴⁵⁵

Интернационал Хералд Трибјун (енг. *International Herald Tribune*) у броју од 4–5. новембра 1995. године, на 3. страни, преноси вести Српске новинске агенције (СРНА) која пише да је један амерички новинар прешао границу са фалсификованим документима и да се налази под надзором власти Републике Српске (енг. *Republic of Srpska*). У даљем делу текста *Интернационал Хералд Трибјун* својим читаоцима појашњава да је Српска име самопроглашене Републике, како стоји, босанских Срба (енг. *Srpska is the name of the self-styled Bosnian-Serbian republic*).⁴⁵⁶

У Дејтону, војној бази Рајт-Патерсон на мировним преговорима српску делегацију представљали су: Слободан Милошевић, као председник Србије и главни преговарач, Момир Булатовић, председник Црне Горе, Милан Милутиновић, министар иностраних послова СРЈ, Алекса Буха, министар иностраних послова Републике Српске, Момчило Крајишник, председник Народне Скупштине Републике Српске, Никола Кољевић, потпредседник Републике Српске, Горан Милиновић, саветник председника Србије, Зоран Челебић, шеф кабинета председника Црне Горе, Велимир Лукић, бивши

454 К. Спироу, Пут у Дејтон у потрази за миром: дневник једнаестог Србина – истинита прича, том 2, стр. 145.

455 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 2, стр. 338–339.

456 Reuters, „Bosnian Serbs Are Holding Reporter”, *International Herald Tribune*, 4–5. 11. 1995, стр. 3, <<https://archive.org/details/InternationalHeraldTribune1995FranceEnglish/Nov%2004%201995%2C%20International%20Herald%20Tribune%2C%202335049%2C%20France%20%28en%29/page/n1/mode/2up>>, (приступљено 07. 07. 2024).

председник Владе Републике Српске, Здравко Толимир, генерал Војске Републике Српске и Крис Спироу, као саветник председника Србије.⁴⁵⁷ Поздравни говор у војној бази одржао је државни секретар Ворен Кристофер, као домаћин састанка. Према писању Кољевића, организатори мировних преговора предложили су, између осталог, следеће принципе: предлог Контакт групе који чини основу за даље територијалне споразуме, циљеве који су компактност и јединство територије, територијална решења која би требало да смање потенцијал за даље размештање становништва.⁴⁵⁸ Преговори у Дејтону трајали су три седмице. Стране су се споразумеле о сложеном документу који је омогућио успоставу мира и стварању БиХ као сложене државе два ентитета и три конститутивна народа. Споразум који је потписан у Дејтону (Општи оквирни споразум за мир у БиХ, у даљем тексту Дејтонски споразум) 21. новембра 1995. предвидео је БиХ као државну заједницу минималних надлежности, док су већину надлежности задржали ентитети.⁴⁵⁹ Колико је Дејтонски споразум био важан за администрацију у Вашингтону говори и писање *Гардијана* (енг. *The Guardian*) 22. новембра 1995. године. На насловној страни, у чланку под називом *Bosnia peace gamble for US* каже се да је председник Клинтон Дејтонски споразум представио као највећи спољнополитички тријумф САД.⁴⁶⁰ Треба рећи да је по Дејтонском споразуму Република Српска постала међународно при-

457 К. Спироу, Пут у Дејтон у потрази за миром: дневник једнаестог Србина – истинита прича, том 2, стр. 227.

458 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 2, стр. 359–369.

459 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 322.

460 J. Freedland, M. Walker, M. Tran, „Bosnia peace gamble for US”, *The Guardian*, 22. 11. 1995, стр. 1, <<https://archive.org/details/TheGuardian1995UKEnglish/Nov%2022%201995%2C%20The%20Guardian%2C%20%23175%2C%20UK%20%28en%29/>>, (приступљено 07. 07. 2024).

зната конститутивна јединица БиХ на безмало половини њене територије.⁴⁶¹ Према Дејтонском споразуму, оцена карактера рата у БиХ гласи – трагични сукоб у региону.

Дејтонски споразум, који је парафиран у Паризу 14. децембра 1995. године, потписали су Влада у Сарајеву, СРЈ и Хрватска, а поред основног споразума потпис на 12 анекса споразума дали су Република Српска и Федерација БиХ. Сведоци потписивања овог документа били су председник САД Клинтон, премијер Руске Федерације Виктор Черномирдин (рус. Виктор Черномырдин), савезни канцелар Немачке Хелмут Кол, председник Француске Ширак (фр. Jacques Chirac), премијер Уједињеног Краљевства Џон Мејџор (енг. John Major) и представник ЕУ Фелипе Гонзалес (шп. Felipe González).⁴⁶²

4.6. Ентитет и(ли) држава

Корен речи ентитет проналазимо у латинском језику: именица *ens, entis, n.* (биће), од глагола *esse* (бити), што означава важност или битност нечега, нешто што постоји и што је основно. Како примећује професор на Универзитету у Бањалуци Радомир Нешковић, у контексту организације државе, ентитет је чланица неког државног савеза или сличног државног уређења. Ентитети могу бити конфедералне чланице неког савеза или федералне јединице савезне државе.⁴⁶³ Из овога јасно произилази да је БиХ у Дејтону успостављена као државна заједница. Оно што је основна и суштинска разлика ентитета, која га разликује од других облика територијалне организације државе (као што су регије, области, покрајине, подручја...), јесте његова конститутивност. За разлику

461 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 340.

462 Исто, стр. 423.

463 R. Nešković, нав. дело, стр. 65.

од регија, покрајина, подручја и области, ентитете не формира држава, него они настају пре или паралелно са државом. Конституант (етничка нација) ствара свој ентитет у намери да формира националну државу.

Када реалне могућности не дозвољавају стварање националне државе, конституанти су принуђени да формирају државну заједницу са другим нацијама, али у том случају конституанти задржавају и ентитетски облик конститутивности. У заједничкој држави конституант (нација) кроз свој ентитет остварује један део своје суверености, а један део кроз заједничке органе државне заједнице.⁴⁶⁴ БиХ је сложена државна заједница коју чине два државотворна ентитета са високим степеном самосталности и органима власти независним од институција БиХ. Ентитети имају своју територију, становништво, организацију власти, своје органе, државне симболе и све што државу чини на унутрашњем плану. Два ентитета функционишу свако у свом домену, односно у оквирима својих функција, делокруга делатности и надлежности, паралелно, без права да се на било који начин један уплиће или ограничава деловање другог ентитета.⁴⁶⁵ Другим речима, БиХ је асиметрична државна заједница јер Република Српска и ФБиХ имају сасвим другачији облик државног уређења.

Пре Дејтона зарађене стране у БиХ су формулисале принципе мировних преговора, прво у Женеви 8. септембра 1995. године а потом у Њујорку 26. септембра 1995. године. Потписнице Основних начела из Женеви и Њујорка су биле Република Српска са једне стране и са друге стране ФБиХ. Треба рећи да је у Женеви, Њујорку, а потом и

464 Исто, стр. 65–66.

465 М. Пилиповић, „Настанак и државност Републике Српске – од државе до ентитета Босне и Херцеговине, од своје прошлости и садашњости ка будућности”, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу, vol. 59, бр. 87, 2020, стр. 245–246.

у Дејтону Републици Српској потврђена државност и позиција стране у преговорима. Речју, није третирана као *иођуњена сйрана*. Овим је Република Српска задржала свој субјективитет који је унела у преговоре. Важно је нагласити да Република Српска није настала у Дејтону него је као потписник provedбеног дела општег и оквирног Дејтонског споразума задржала свој субјективитет формиран 9. јануара 1992. године, али и унутрашњи суверенитет и тиме се потврдила као политичко-територијална јединица државне заједнице БиХ. Аутори *Усйона јегне идеје* закључују да је Република Српска у Дејтону одбранила своју аутономност и наставила како истичу да постоји као конкретна манифестација вишевековне борбе српског народа у БиХ за своју слободу и независност.⁴⁶⁶ Додајмо да је до Дејтонског споразума БиХ међународно третирана као јединствена држава на челу са Председништвом и Владом у Сарајеву без обзира што је то било далеко од политичке и сваке друге реалности.⁴⁶⁷ Са друге стране, како је приметио професор на Факултету политичких наука у Бањалуци Милош Шолаја, Анексом IV Дејтонског споразума, који представља Устав БиХ, Устав Републике Српске (са свим каснијим амандманима) постао је саставни део уставног и правног система БиХ. У тренутку признања Република Српска је била проглашена и самодефинисана као држава. Стварни међународни субјективитет Република Српска је стекла као национални репрезент али је и стекла територијално-институционално одређење кроз успостављење и територијално разграничење ентитета. Сама државност и обликовање Републике Српске као државе довршено је практично у почетној фази рата у БиХ.⁴⁶⁸ Нормативно конституисање

466 Н. Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 205–212.

467 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 488.

468 М. Šolaja, нав. дело, стр. 63–75.

Републике Српске је довршено 28. фебруара 1992. године проглашењем Устава Републике Српске.⁴⁶⁹ У Анексу IV. тачки 3. Дејтонског споразума стоји да се БиХ састоји од два ентитета: Федерације БиХ и Републике Српске. Како се даље наглашава све владине функције и надлежности који се овим Уставом не додељују установама БиХ биће оне које постоје у ентитетима. Према Дејтонском споразуму, надлежности које се тичу БиХ су: спољна политика, спољнотрговинска политика, царинска политика, монетарна политика, финансирање установа, те међународних обавеза БиХ, политика у вези са питањем усељавања избеглица и азила, међународно спровођење кривичног права и спровођење кривичног права између ентитета, укључујући односе са Интерполом, оснивање и управљање заједничким капацитетима, односно средствима, регулисање саобраћаја између ентитета и контрола ваздушног саобраћаја.⁴⁷⁰ Како се даље наводи, посланици за Парламентарну скупштину БиХ (ПСБиХ) и Председништво БиХ не бирају се на целој територији БиХ, већ се избори за ове институције државне заједнице БиХ врше на територији ентитета.⁴⁷¹ Према Дејтонском споразуму, Савет министара БиХ који не представља Владу него помоћни орган Председништва БиХ такође се саставља. Са подручја ФБиХ може бити именовано највише две трећине министара, а Републике Српске једна трећина. Заменици министара не могу бити из истог

469 Р. В. Лукић, „Конституисање Народне скупштине и конститутивни акти Републике Српске”, у: М. Кусмук (ур.), 30 година Народне скупштине Републике Српске 1991–2021, Бања Лука: Народна скупштина Републике Српске, 2021, стр. 56.

470 „218. Daytonski sporazumi: Aneks 4 – Ustav Bosne i Hercegovine (Pariz, 14. 12. 1995)”, у: М. Туђман, И. Билић, Иван (ур.), нав. дело, стр. 485–488.

471 Исто, стр. 489–490.

конститутивног народа као њихови министри.⁴⁷² Када су у питању оружане снаге ентитета, Дејтонски споразум је изричит да оружане снаге једног ентитета ни под којим околностима неће улазити или се задржавати на подручју другог ентитета без сагласности овога потоњег и Председништва БиХ.⁴⁷³ Треба нагласити да је Уставом БиХ предвиђена и могућност да сваки ентитет може да улази у споразуме са државама и међународним организацијама, са пристанком ПСБиХ која, аналогно овоме, може законом одредити да за неке врсте споразума такав пристанак није потребан.⁴⁷⁴ Постојање овог капацитета, односно поседовање надлежности, иде у прилог ставу да Република Српска у оквиру БиХ има довољан степен самосталности и да има улогу државотворног фактора, односно државотворног ентитета, при чему се на овај начин потврђује и једна димензија међународноправног субјективитета Републике Српске, као један од елемената државности, истина делом ограниченог субјективитета *sui generis*.⁴⁷⁵ Упоредо са европским интеграцијама, Народна Скупштина Републике Српске као највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Српској, континуирано остварује пројекте са Организацијом за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), а с циљем унапређења демократског управљања. Сарадња се остварује и са значајним бројем невладиних организација. Устаљена је пракса да председник Народне скупштине, али и парламентарна радна тела, као и посеб-

472 Исто, стр. 491–492.

473 Исто, стр. 492.

474 Исто, стр. 488.

475 *Sui generis* (лат.), букв. „своје врсте” означава нешто особено. У геополитичком смислу, односи се на ситуацију или ентитет који се не може сврстати у постојеће категорије или норме, односно односи се на нешто што је јединственог геополитичког положаја или ситуације (прим. аут.).

не делегације, редовно одржавају пријеме и састанке са амбасадорима држава, шефовима мисија међународних организација, представницима Европске уније и другим дипломатама.⁴⁷⁶ Додајмо и оване представништва Републике Српске у свету као што су: у Србији (Београд), Руској федерацији (Москва и Санкт Петербург), Грчкој (Солун), Аустрији (Беч), Белгији (Бриселу), Немачкој (Штутгарт), САД (Вашингтон) и Израелу (Јерусалим). Република Српска је своја представништва основала са циљем да за интересе и потребе грађана Републике Српске обављају послове на унапређењу економске, културне, научно-техничке, социјалне, информативне, просветне, спортске и друге врсте сарадњи са субјектима у земљи у којој су отворена.⁴⁷⁷

476 М. Савић, „Тридесет година међународне сарадње и представљања Српске у иностранству”, у: М. Кусмук (ур.), 30 година Народне скупштине Републике Српске 1991 – 2021, Бања Лука: Народна скупштина Републике Српске, 2021, стр. 106–110.

477 Влада Републике Српске, Представништва Републике Српске, <<https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Predstavnistva/Pages/default.aspx>>, (приступљено 25. 07. 2024).

5. ДВЕ СРБИЈЕ

5.1. Име је знак

Према теорији Пјера Бурдијеа о симболичком поретку, језик није само средство комуникације, већ средство којим се ствара и/или одржава однос моћи друштвених структура. Симболичком моћи језика обликује се перцепција стварности, а огледа се у способности именовања и класификације. Бурдије уводи и концепт легитимитета и ауторитета, јер да би именовање било делотворно, оно мора бити препознато као легитимно. Легитимитет углавном дају институције, организације и државе.⁴⁷⁸

Пример симболичке моћи и моћи именовања можемо видети у спору око имена Македоније. Име „Македонија” има историјски, културни и симболички значај како за Грчку, тако и за Северну Македонију. Инсистирањем да се име „Македонија” не може користити, Грчка је настојала да потврди однос (над)моћи у контексту права на историјски наратив. Из перспективе данашње Северне Македоније, тиме је угрожено њихово право на национални и културни идентитет. Процес легитимизације одвијао се на државном нивоу, али и на нивоу међународних тела. Можемо да закључимо да спор није везан за име у денотативном смислу, већ конотативном; конотативно значење одреднице омогућава контролу

478 P. Bourdieu, нав. дело, стр. 239–243.

над историјским наративима, културним наслеђем и, коначно, националним идентитетом. Дакле, они који су у позицији моћи, могу користити симболичку моћ језика у складу са својим интересима или идеологијама.

Можемо приметити да и називи који се користе за стране земље често одражавају политичке односе, културне вредности и друштвено-историјске наративе, те да су стога такође носиоци симболичке моћи.

Као што се може закључити из студије Павела Крејчија, промена назива неке постојеће државе, као и стварање нових држава, нужно доводи до, бар привремене, неуједначености у коришћењу хоронима и етнонима који се на њих односе. На пример, Крејчи наводи да у бугарском и енглеском језику постоји тенденција да се назив Ирска (енг. *Ireland*, буг. *Ирландия*) замени именом Еире (ир. *Éire*, буг. *Ейре*) у случајевима када се термин не односи на цело острво, већ Републику Ирску. Аутор наводи да је термин нестабилан,⁴⁷⁹ као и да у бугарском нису створене изведене форме од ове именице. Можемо приметити да је у питању ирски топоним који нема значење у поменутиим језицима.⁴⁸⁰ Такође, у бугарском језику у употреби су чак три термина за Хрватску (буг. *Хървайиия, Хърваййско, Хърваййска*).⁴⁸¹ Указали бисмо и да је устаљени назив „Servia” тек током Првог светског рата почео да се замењује данашњим називом „Serbia”. На пример, у чланку објављеном 14. јануара 1915. године у америчком дневном листу *The Brooklyn Daily Eagle*,

479 Наглашавамо да је Република Ирска прогласила независност 1922. године, а да је старији назив и даље доминантан (прим. аут.).

480 P. Krejčí, *Eleven fragments from the world of Czech and South Slavonic languages. Selected South Slavonic Studies 2*, Brno: Masaryk University Press, 2019, стр. 74–75. Сличан пример дат је за термине Низоземска и Холандија, где аутор примећује да је у анализираним језицима и даље у широј употреби Холандија упркос томе што је неисправан.

481 За социолингвистичку анализу в. P. Krejčí, нав. дело, стр. 79–85.

можемо прочитати вест из Лондона да је српско посланство у Лондону упутило писмо медијима и јавности у ком тражи да се из употребе избаце термини „Servian” и „Servia”, а да се почну употребљавати термини „Serbian” и „Serbia”.⁴⁸² Ова вест је пренета и на Новом Зеланду два месеца касније.⁴⁸³

Крејчи је посебан део истраживања посветио управо начину на који се Република Српска и Србија означавају у чешком језику. Термин *Srbsko*, који је у духу чешког језика, већ се користи да означи Републику Србију или Србију као историјски појам. Са друге стране, званични назив за Републику Српску је *Republika srbská*, што је према аутору погрешан превод.⁴⁸⁴ Наиме, приликом превођења у појединим језицима, дошло је до погрешног тумачења врсте речи, те је термин „Српска” преведен као да је у питању придев, а не именица.⁴⁸⁵

Наведени примери указују нам на два начина на који је Република Српска означавана у страним језицима. Први је, као у примеру Ирске у енглеском и бугарском језику, транскрипција назива „Српска”, чиме се губи повезаност са значењем термина. Други је превођење, при чему је могло доћи до погрешног или недовољно прецизног превода.

482 „Serbians object to be called ‘Servians’”, 14. 01. 1915, The Brooklyn Daily Eagle, стр. 23 (7*), <[483 „Servia or Serbia?”, 05. 03. 1915, North Otago Times, vol. CI, бр. 13235, стр. 7, <\[484 За детаљну аргументацију о оправданости могућих превода в. Р. Крејчи, нав. дело, стр. 100–114.\]\(https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NOT19150305.2.51>, \(приступљено 31. 07. 2024\).</p>
</div>
<div data-bbox=\)](https://www.newspapers.com/image/54335608/?fcfToken=eyJhbGciOiJIUzI1NiIsInR5cCI6IkpXVCJ9.eyJmcmVILXZpZXctaWQiOiJ0MzY1NjA4LCJpYXQiOiJlMjI1O-DIzNDAsImV4cCI6MTcyMjY2ODc0MH0.2uRcUAPYd1x5zlOALaTh-qA77X-jGpkFvpJWu1RN8CDM>, (приступљено 31. 07. 2024).</p>
</div>
<div data-bbox=)

485 Р. Крејчи, нав. дело, стр. 109. Дају се примери за чешки и бугарски језик.

Крејчи закључује да чешки, а и многи други језици у овом тренутку немају одговарајући еквивалент за топоним „Српска”, јер прецизан термин тренутно није од значаја; ипак, у хипотетичком случају остварења независности Републике Српске, та ситуација би се променила, а процес проналажења прецизног превода би се убрзао.⁴⁸⁶

5.2. Поглед са Атлантика

У овом делу нашег рада размотрићемо употребу егзонима који се користе да означе Република Српска на енглеском, француском и шпанском језику у документима УН. За боље разумевање анализираћемо и писма званичника Републике Српске упућена међународним званичницима, као и регистре имена у мемоарима двојице главних преговараца Запада у Дејтону: Ричарда Холбрука (САД) и Карла Билта (ЕУ).

Писмо мисије СРЈ при УН које је адресирано на Секретара УН од 12. априла 1994. године, а тиче се ситуације у БиХ, Републику Српску наводи именом три пута. Писмо је у оригиналу писано на енглеском језику.⁴⁸⁷ У енглеској верзији назив за српску државу у БиХ је *Republic of Srpska*.⁴⁸⁸ У француском и шпанском преводу поменутог писма примећујемо исти модел: *Republique de Srpska* (француски) и *Republica de Srpska* (шпански).⁴⁸⁹

Иако предлог *of* у енглеском има велики број значења, овде ћемо се осврнути само на такозвану *of* –структуру (енг. *of-construction*) у смислу фразе која прати схему име-

486 Исто, стр. 113.

487 UN, Letter dated 12 April 1994 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General, S/1994/418, 12. 04. 1994. <<https://digitallibrary.un.org/record/186274?ln=en&v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024).

488 Погледати Табелу 2.

489 Исто.

ница + *of* + именица (енг. *noun + of + noun*).⁴⁹⁰ Користи се да означи однос између две именице, најчешће припадности, порекла или друге врсте повезаности у складу са основним значењем предлога *of*. У случају назива држава, овом предлошком фразом (енг. *prepositional phrase*) се прва именица додатно одређује другом, успостављајући „генитивни однос” (енг. *genitive relation*).⁴⁹¹

Речју, писмо мисије СРЈ при УН наглашава да је Српска назив, а Република политичко уређење државе (уп. са *Federal Republic of Germany, Kingdom of Spain, Republic of Serbia*, итд.). Додајмо и овоме да представник СРЈ у УН, Драгомир Ђокић, у свом говору у СБУН 21. априла 1994. године на енглеском језику српску државу у БиХ назива *Republic of Srpska*. Француски и шпански превод Ђокићевог говора користи исти модел.⁴⁹²

У писму Караџића, као председника Републике Српске, генералном секретару УН Бутросу-Галију од 9. јануара 1994. године, у горњем левом углу латиничним писмом на енглеском језику као пошиљалац стоји *Republic of Srpska, President of the Republic*.⁴⁹³ У писму председнику Владе УК Џону Мејдору 2. децембра 1995, Караџић указује да је Република Српска прихватила Дејтонски споразум и да ће наставити да ради на његовом спровођењу.⁴⁹⁴ У заглављу писма, у горњем левом углу на латиничном писму и енглеском језику стоји: „*from dr. Radovan*

490 B. Aarts, S. Chalker, E. Weiner, *The Oxford Dictionary of English Grammar*, Oxford: Oxford University Press, 2014, стр. 280.

491 За више о генитивним конструкцијама в. Исто, стр. 177–178.

492 UN Security Council (49th year : 1994), 3367th meeting, S/PV.3367, 21.04.2024, <<https://digitallibrary.un.org/record/186510?v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024). Погледати Табелу 3.

493 (20) Н. Кољевић, *Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1*, стр. 402.

494 Н. Кољевић, *Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 2*, стр. 420.

Karadžić, President of the Republic of Srpska”.⁴⁹⁵ Такође треба поменути писмо Крајишника Овену 15. новембра 1995. године. У тексту на енглеском језику термин за српску државу у БиХ је *Republic of Srpska*.⁴⁹⁶ Са друге стране, треба истаћи да Караџићево писмо председнику Руске федерације садржи другачији модел. У писму Јељцину од 27. јуна 1994. године на енглеском језику Караџић наглашава да су предложене мапе Контакт групе неповољне за интересе српског народа.⁴⁹⁷ За разлику од претходно наведених писама Караџића, у заглављу овог писма, у горњем левом углу на српском језику и ћириличном писму стоји Република Српска, а испод Председник Републике. У горњем десном углу латиничним словима на енглеском језику је написано: *Republic of Srpska, President of the Republic*.⁴⁹⁸

Извештај генералног секретара УН од 10. јула 1992 године о стању у БиХ у енглеској и француској верзији име српске државе у БиХ наводи као *такозвана „Српска Република Босна и Херцеговина”*.⁴⁹⁹ Са друге стране, шпански превод говори о Републици Србији (од) Босне и Херцеговине.⁵⁰⁰

У мемоарима Кољевића налазимо извештај Генералног секретара УН о активностима међународне конференције о бившој Југославији датиран 26. марта 1993.

495 Исто.

496 Исто, стр. 395–396.

497 Исто, стр. 568–569.

498 Исто.

499 UN Secretary-General, Further report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolutions 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992), S/24263, 10. 07. 1992, <<https://digitallibrary.un.org/record/146175?ln=en&v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024). Погледати Табелу 4.

500 Исто. Приметимо да су у шпанском језику облици имена Србија и придева српски, -а, -о у женском роду једине истоветни, осим у употреби великог слова: Serbia, n.f. насупрот serbia, adj. f. sing.

године. Документ је на енглеском језику. Име Републике Српске гласи: садашња „Република Српска” (*present „Republika Srpska”*), а у даљем тексту само „Република Српска” (*„Republika Srpska”*).⁵⁰¹ Са друге стране, извештај Тадеуша Мазовјецког⁵⁰² Комисији за људска права УН у верзији на енглеском језику назив српске државе у БиХ наводи уз придев „такозвана”, а уз име ставља и наводне знаке „Република Српска”. Док шпански превод (шп. *la llamada „República de Srpska”*) прати енглеску верзију, француски превод изоставља придев „такозвана” и име српске државе у БиХ наводи као *„Republique de Srpska”*.⁵⁰³

Као што смо већ писали у септембру 1995. године у Женеви на преговорима договорени су основни принципи у правцу мировног решења. У документу који је писан на енглеском језику Република Српска је јасно поменута у тачки 2. као – *Republika Srpska*.⁵⁰⁴

501 UN. Secretary-General, Report of the Secretary-General on the activities of the International Conference on the Former Yugoslavia : peace talks on Bosnia and Herzegovina, S/25479, 26. 03. 1993, цит. према Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1, стр. 162–164.

502 Тадеуш Мазовјецки (пољ. Tadeusz Mazowiecki, Плоцк, Пољска, 18. април 1927 – Варшава, Пољска, 28. октобар 2013) био је председник Владе Пољске (24. август 1989–12. јануар 1991). Функцију специјалног изасланика УН у БиХ вршио је у периоду 1992–1995. године.

503 UN. Commission on Human Rights, Situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia : 5th periodic report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia/ submitted by Tadeusz Mazowiecki, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, pursuant to paragraph 32 of Commission resolution 1993/7 of 23 February 1993, E/CN.4/1994/47, 17. 11. 1993, <<https://digitallibrary.un.org/record/176946?ln=ru&v=pdf>>, (приступљено 30. 05. 2024). Погледати Табелу 5.

504 Н. Кољевић, Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 2, стр. 303–304.

S_1994.418

UN, *Letter dated 12 April 1994 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General*, S/1994/418, 12. 04. 1994. <<https://digitallibrary.un.org/record/186274?ln=en&v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024)

(изворни језик: енглески)

Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
енглески, стр. 1–3	I have the honour to transmit herewith the statement of the Government of the Federal Republic of Yugoslavia following the air strikes of NATO forces against the territory of the Republic of Srpska in the region of Gorazde.	Имам част да Вам пренесем изјаву Владе Савезне Републике Југославије након ваздушних удара снага НАТО-а на територију Републике Српске у области Горажда.	(the) Republic of Srpska
	[...] At its extraordinary session held today under the chairmanship of Prime Minister Dr. Radoje Kontic, the Federal Government reviewed the development of the situation after last night's air strikes of NATO forces against the territory of the Republic of Srpska in the region of Gorazde.	[...] На ванредној седници одржаној данас под председавањем премијера др Радоја Контића, Савезна Влада је испитала развој ситуације након синоћних ваздушних удара снага НАТО-а на територију Републике Српске у области Горажда.	

	[...] The Federal Government recalls also on this occasion the solidarity of all citizens of the Federal Republic of Yugoslavia with the Serb people in the Republic of Srpska, the victim of the most recent aggression.	[...] Савезна Владу подсећа и овом приликом на солидарност свих грађана Савезне Републике Југославије са српским народом у Републици Српској, који је жртва најновије агресије.	
француски, стр. 1–3	J'ai l'honneur de vous faire tenir ci-joint la déclaration du Gouvernement de la République fédérative de Yougoslavie à la suite des frappes aériennes des forces de l'OTAN contre le territoire de la République de Srpska dans la région de Gorazde.		(la) République de Srpska
	[...] À sa session extraordinaire tenue ce jour sous la présidence du Premier Ministre M. Radoje Kontic, le Gouvernement fédéral a examiné l'évolution de la situation après les bombardements aériens par les forces de l'OTAN, la nuit précédente, du territoire de la République de Srpska, dans la région de Gorazde.		

	[...] Le Gouvernement fédéral rappelle également à cette occasion les sentiments de solidarité qui lient tous les citoyens de la République fédérative de Yougoslavie au peuple serbe de la République de Srpska, victime de la récente agression.		
шпански, стр. 1–3	Tengo el honor de transmitirle adjunta la declaración del Gobierno de la República Federativa de Yugoslavia, formulada a raíz de los ataques aéreos que las fuerzas de la OTAN han dirigido contra el territorio de la República de Srpska, en la región de Gorazde.		(la) República de Srpska
	[...] En su reunión extraordinaria, celebrada hoy bajo la presidencia del Primer Ministro, Dr. Radoje Kontic, el Gobierno Federal ha examinado la evolución de la situación tras los ataques aéreos, que las fuerzas de la OTAN han dirigido durante la pasada noche contra el territorio de la República de Srpska, en la región de Gorazde.		

	[...] En esta ocasion el Gobierno Federal recuerda también, la solidaridad de todos los ciudadanos de la República Federativa de Yugoslavia con el pueblo serbio de la República de Srpska, víctima de esta última agresión.		
--	--	--	--

Табела 2.

S_PV.3367 UN. Security Council (49th year : 1994), 3367th meeting, S/PV.3367, 21. 04. 2024, < https://digitallibrary.un.org/record/186510?v=pdf > (приступљено 30. 05. 2024)			
(изворни језик: енглески)			
Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
енглески, стр. 12	By military intervention against the Republic of Srpska and the Serb people, the United Nations and NATO have entered the civil war in the former Bosnia and Herzegovina, siding with the Muslims.	Војним интервенцијама против Републике Српске и српског народа, Уједињене нације и НАТО ушли су у грађански рат у бившој Босни и Херцеговини, стајући на страну муслимана.	(the) Republic of Srpska
француски, стр. 12	En intervenant militairement contre la République de Srpska et le peuple serbe, l'ONU et l'OTAN sont entrées dans la guerre civile dans l'ex-Bosnie-Herzégovine aux côtés des musulmans.		(la) République de Srpska
шпански, стр. 13	Por medio de la intervención militar contra la República de Srpska y el pueblo serbio, las Naciones Unidas y la OTAN han entrado en la guerra civil en la ex Bosnia y Herzegovina apoyando a los musulmanes.		(la) República de Srpska

Табела 3.

S_24263

UN. Secretary-General, *Further report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolutions 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992)*, S/24263, 10. 07. 1992, <<https://digitallibrary.un.org/record/146175?ln=en&v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024)

(изворни језик: енглески)

Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
енглески, стр. 5	During a subsequent meeting with Dr. Karadzic and Professor Koljevic of the SDS and the Commander of the army of the so-called "Serb Republic of Bosnia-Herzegovina", General Mladic, the Force Commander was told that the Serb forces were trying to maintain a unilateral cease-fire, but that it was impossible not to respond to the worst provocations and attacks from the other side.	Током накнадног састанка са др. Караџићем и професором Кољевићем из СДС-а и командантом војске такозване „Српске Републике Босне и Херцеговине“, генералом Младићем, командант снага је обавештен да српске снаге покушавају да одрже једнострани прекид ватре, али да је немогуће не одговорити на најгоре провокације и нападе са друге стране.	(the so-called) "Serb Republic of Bosnia-Herzegovina"

француски, стр. 5	Le commandant de la Force a ensuite rencontré MM. Karadzic et Koljevic du SDS, ainsi que le commandant de l'armée de la soi-disant "République serbe de Bosnie-Herzégovine", le général Mladic, qui lui ont déclaré que les forces serbes s'efforçaient de maintenir un cessez-le-feu unilatéral, mais qu'il leur était impossible de ne pas répondre aux provocations et attaques les plus graves de la partie adverse.		(la soi-disant) "République serbe de Bosnie-Herzégovine"
шпански, стр. 5	Durante la reunión ulterior con el Dr. Karadzic y el Profesor Koljevic del SDS y el Comandante del ejército de la llamada "República Serbia de Bosnia y Herzegovina", General Mladic, se dijo al Comandante de la Fuerza que las fuerzas serbias estaban tratando de mantener una cesación del fuego unilateral, pero que era imposible no responder a los peores ataques y provocaciones de la otra parte.		(la llamada) "República Serbia de Bosnia y Herzegovina"

Табела 4.

E_CN.4_1994_47

UN. Commission on Human Rights, *Situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia : 5th periodic report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia/ submitted by Tadeusz Mazowiecki, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, pursuant to paragraph 32 of Commission resolution 1993/7 of 23 February 1993*, E/CN.4/1994/47, 17. 11. 1993, <<https://digitallibrary.un.org/record/176946?ln=ru&v=pdf>>, (приступљено 30. 05. 2024)

(изворни језик: енглески)

Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
енглески, стр. 11	Since March 1993 the procedure for leaving has been regulated by instructions issued in Pale the administrative centre of the so called "Republic of Srpska".	Од марта 1993. године, процедура за одлазак регулисана је упутствима издатим у Палама, административном центру тзв. „Републике Српске”.	(the so called) "Republic of Srpska"
француски, стр. 15	Depuis mars 1993, la procédure de départ a été régie par des instructions publiées à Pale, centre administratif de la "République de Srpska".		(la) "République de Srpska"
шпански, стр. 15	Desde marzo de 1993 el procedimiento para salir ha sido reglamentado por instrucciones impartidas en Pale, centro administrativo de la llamada "República de Srpska".		(la llamada) "República de Srpska"

Табела 5.

На овом месту потребно је анализирати регистар имена у мемоарима посредника у преговорима у Дејтону, Холбрука и Билта. Мемоари су писани на енглеском језику. Посебну пажњу треба обратити на извесне сличности и разлике у навођењу имена Републике Српске код двојице дипломата, посебно пре и после Дејтонског споразума.

У Билтовом *рејисџу* имена функције представника Републике Српске и назив српске државе у БиХ током рата стављени су под наводне знаке. Тако рецимо, Карацић је „Председник” „Републике Српске” (енг. ориг. ‘President’ of the ‘Republika Srpska’). Исти је случај са Николом Кољевићем, који је „потпредседник” „Републике Српске” (енг. ориг. ‘Vice President’ of ‘Republika Srpska’).⁵⁰⁵ Са друге стране, *рејисџар* имена код Холбрука српску државу назива Република босанских Срба и не ставља наводне знаке поред имена државе.⁵⁰⁶ Треба приметити да Холбрук у свом регистру имена користи описни превод, а не име државе.

Наводни знаци се употребљавају, као и код Билта, када су у питању функције српског вођства у рату, али и ту има недоследности. Никола Кољевић је према регистру имена америчког дипломате „потпредседник” Републике босанских Срба (енг. ориг. “Vice President” of *Bosnian Serb Republic*).⁵⁰⁷ Функције Карацића и Крајишника међутим нису под наводним знацима: *Radovan Karadzic President of Bosnian Serb Republic*; *Momcilo Krajisnik Speaker of Bosnian Serb Assembly*.⁵⁰⁸ Значајно је споменути пример Биљане Плавшић и њено помињање у регистру имена у мемоарима двојице дипломата. У Холбруковим мемоа-

505 С. Bildt, нав. дело, стр. XI.

506 Енг. ориг. *Bosnian Serb Republic*. R. Holbrook, нав. дело, стр. 378–380.

507 Исто, стр. 379.

508 Исто.

рима, односно регистру имена, Плавшић је наведена као „потпредседник” Републике босанских Срба, а потом и као копредседник Републике Српске (1996–1998).⁵⁰⁹ Као „Потпредседник Републике Српске” током рата и Председник Републике Српске од септембра 1996. године, Плавшић је наведена у регистру имена мемоара шведског дипломате.⁵¹⁰ Треба приметити како се наводи име ФБиХ у регистру имена ове двојице дипломата. Док је код Билта ФБиХ наведена као Босанско–хрватска федерација (енг. ориг. *Bosnian–Croat federation*), код Холбрука као име ФБиХ стоји Муслиманско–хрватска Федерација (енг. ориг. *Muslim-Croat Federation*). Такође, не треба занемарити чињеницу изостанка наводних знака код формулације имена ФБиХ у ова два примера.⁵¹¹

У регистру имена Холбрука и Билта уочавамо да се име Републике Српске пре Дејтонског споразума наводи различито. Са друге стране, после Дејтонског споразума користи се дослован превод са српског језика Република Српска (*Republika Srpska*) без предлога *of* који наглашава карактер Републике и наводних знака. У прилог овоме је пример помињања Милорада Додика у регистру имена у Холбруковим мемоарима: Милорад Додик, премијер, Република Српска (1998–).⁵¹²

509 Енг. ориг. Biljana Plavsic „Vice – President” of Bosnian Serb Republic; Co-president of Republika Srpska (1996–1998). Исто, стр. 380.

510 Енг. ориг. Plavsic, Biljana. [...] ‘Vice President of Republika Srpska’ during the war and President of Republika Srpska from September 1996. С. Bildt, нав. дело, стр. XII.

511 R. Holbrook, нав. дело, стр. 381; C. Bildt, нав. дело, стр. XIV.

512 Енг. ориг. Milorad Dodik Primer Minister, Republika Srpska (1998–). R. Holbrook, нав. дело, стр. 378.

	Назив Републике Српске од 1992. до 1995.	Назив Републике Српске од 1995.
R. Holbrook, <i>To end a war</i> , New York: Modern Library, 1999.	Bosnian Serb Republic	Republika Srpska
C. Bildt, <i>Peace journey: the struggle for peace in Bosnia</i> , London: Weidenfeld and Nicolson, 1998.	„Republika Srpska”	Republika Srpska

Табела 6.

Из наведених примера када је у питању стварање егзонима за Републику Српску, посебно у енглеском језику, уочавамо два паралелна процеса. Са једне стране, српско руководство (Републике Српске и СРЈ) настојало је да подвуче српски карактер Републике. Утолико је користило прилог *of* који на енглеском језику означава припадност и/или повезаност. Овај модел је коришћен у преводу на француски и шпански језик. Са друге стране, треба приметити (уз незнатна одступања) да се у документима УН, у писању дипломата са Запада потенцирала дословна транслитерација са српског: *Republika Srpska*. Потоњи пример нам указује на покушај обесмишљавања кључног обележја Републике, односно поништавања њеног карактера – српског.

5.3. Ветрови са истока

Централна тачка овог потпоглавља наше анализе биће поменути документи УН и писмо представника СРЈ од 6. марта 1995. године Комисији за људска права УН. У овом делу ћемо посебну пажњу посветити преводу имена Републике Српске на арапски, кинески и руски језик.

Извештај генералног секретара УН од 10 јула 1992. године у оригиналу је писан на енглеском језику, о чему смо већ писали. Арапска верзија извештаја српску државу у БиХ наводи као Српска Република БиХ, при чему је придев „Српска” (изведен од именице *صرب* (Србин) са одређеним чланом *ال*).⁵¹³

У већ поменутом извештају Мазовјецког 17. новембра 1993. године, који је у оригиналу писан на енглеском језику, у преводу на арапски језик име српске државе у БиХ наводи се као „названа Република Српска”. Треба нагласити да је у овом примеру такође извршена транскрипција термина Српска.⁵¹⁴ Транскрипцију термина Српска примећујемо и у преводу на арапски писма мисије СРЈ при УН.⁵¹⁵

Према вебсајту амбасаде Египта у БиХ, званични назив за Републику Српску је *جمهورية صربسكا*.⁵¹⁶ Овде је извршена транскрипција речи „Српска” на арапски језик.⁵¹⁷

513 UN. Secretary-General, Further report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolutions 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992), S/24263, 10. 07. 1992. Погледати Табелу 9.

514 (3) UN. Commission on Human Rights, Situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia : 5th periodic report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia / submitted by Tadeusz Mazowiecki, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, pursuant to paragraph 32 of Commission resolution 1993/7 of 23 February 1993, E/CN.4/1994/47, 17. 11. 1993. Погледати Табелу 10.

515 UN, Letter dated 12 April 1994 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General, S/1994/418, 12. 04. 1994. Погледати табелу 7.

516 Embassy of Bosnia and Herzegovina in Egypt, *البوسنة عن نبذة* *والهرسكا*, <<https://bhembassyeg.com/ar/about-bih/>>, приступљено (02. 08. 2024).

517 Треба приметити да се у документу E/CN.4/1994/47 (табела 10) користи термин *صربسكا*, док се у документу S/1994/418 (табела 7) и на примеру египатске амбасаде може видети употреба *صربسكا*. Као што се може приметити, називи се разликују по иницијалној графема која треба да одговара гласу /c/. С обзиром на то да корен речи – *صرب* има значење Србин (упоређи са називом Србија: *الصربية*), било је и очекивано да се управо овај облик устали.

На хебрејском, према вебсајту представништва Републике Српске у Израелу, користи се назив רפובליקה סרפסקה,⁵¹⁸ што би значило да је извршен исти поступак замене писаних знакова.

Са друге стране примери превода на кинески језик поменутих докумената УН прате другачији модел. У извештају генералног секретара УН из јула 1992. године, кинески превод српску државу у БиХ назива Србија.⁵¹⁹ Превод извештаја Мазовјецког из новембра 1993. године на кинески језик је необичан. Република Српска је наведена као „такозвана”, а термин „Српска” пренет је из оригиналног писма.⁵²⁰ Треба уочити и разлике превода на кинески језик говора Драгомира Ђокића из априла 1994. године и писма мисије СРЈ при УН из истог периода. Република Српска је у преводу Ђокићевог говора на кинески језик наведена као – Србија.⁵²¹ Са друге стране, у преводу писма мисије СРЈ при УН на кинески језик наведена је баш као Република Српска. Додајмо да је у последњем примеру извршена транскрипција назива Српска.⁵²² Како можемо да приметимо, примери превода имена Републике Српске на арапски и кинески језик уз транскрипцију

518 רפובליקה סרפסקה בִּישְׂרָאֵל, <<https://israel-srpska.com>>, при-
ступљено (02. 08. 2024).

519 UN. Secretary-General, Further report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolutions 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992), S/24263, 10. 07. 1992. Погледати Табелу 9.

520 UN. Commission on Human Rights, Situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia : 5th periodic report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia / submitted by Tadeusz Mazowiecki, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, pursuant to paragraph 32 of Commission resolution 1993/7 of 23 February 1993, E/CN.4/1994/47, 17. 11. 1993. Погледати Табелу 10.

521 UN. Security Council (49th year : 1994), 3367th meeting, S/PV.3367, 21. 04. 2024. Погледати Табелу 8.

522 UN, Letter dated 12 April 1994 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General, S/1994/418, 12. 04. 1994.

доносе и различите варијације. Са друге стране, пример превода имена Републике Српске на руски језик прати извесну доследност. У поменутим документима који су предмет наше анализе име Републике Српске на руски језик доследно се преводи као Српска Република. Додајмо да руски превод испред имена српске државе користи придев „такозвана” и ставља наводне знаке, осим у случају превода Ђокићевог говора и писма мисије СРЈ при УН. Посматрајући хронолошки документе који су предмет наше анализе, треба уочити да је у преводу имена Републике Српске на руски језик после извештаја генералног секретара из јула 1992. године избачен термин БиХ.⁵²³

Додајмо и овоме писмо представника СРЈ од 6. марта 1995. године Комисији за људска права УН у којем се говори о стању српског народа у Хрватској са историјским освртом. У писму се између осталог спомиње Република Српска, а само писмо је у оригиналу писано на енглеском језику.⁵²⁴ У преводу на руски језик назив за српску државу у БиХ је Српска Република.⁵²⁵

523 Погледати Табеле 7–10.

524 Yugoslavia, Letter dated 95/03/06 from the Permanent Representative of the Federal Republic of Yugoslavia to the United Nations Office at Geneva addressed to the Chairman of the Commission on Human Rights, E/CN.4/1995/164, 07. 03. 1995, <https://digitallibrary.un.org/record/227019/files/E_CN.4_1995_164-RU.pdf>, (приступљено 01. 08. 2024).

525 Исто.

	Назив Републике Српске од 1992. до 1995.	Назив Републике Српске од 1995.
R. Holbrook, <i>To end a war</i> , New York: Modern Library, 1999.	Bosnian Serb Republic	Republika Srpska
C. Bildt, <i>Peace journey: the struggle for peace in Bosnia</i> , London: Weidenfeld and Nicolson, 1998.	„Republika Srpska”	Republika Srpska

Табела 6.

S_1994.418			
UN, Letter dated 12 April 1994 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General, S/1994/418, 12. 04. 1994. < https://digitallibrary.un.org/record/186274?ln=en&v=pdf > (приступљено 30. 05. 2024)			
(изворни језик: енглески)			
Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
арапски, стр. 1–3	أتشرف بأن أحيل طي البيان الصادر عن حكومة جمهورية يوغوسلافيا الاتحادية في أعقاب الغارات الجوية التي شقتها قوات منظمات حلف شمال الاطلسي على أراضي جمهورية صربسكا ذي مغطدة غورازده.	Имам част да Вам пренесем изјаву Владе Савезне Републике Југославије након ваздушних удара снага НАТО-а на територију Републике Српске у области Горажда.	جمهورية صربسكا جمهورية – именица „Република” صربسكا – придев „Српска” (транс- крипција)

	[...] ذي الدورة الاستثنائية الذيعقدتها الحكومة الاتحادية اليوم برئاسة رئيس الوزراء الدكتور رادويي كونيتش ، استعقدت الحكومة تطور الحادة بعد الغارات الجوية التي شنتها قوات متطدة حلف شمال الأطلسي ليلة البارحة ضد أراضي جمهورية صربسكا ذي منطقة غورازده	[...] На ванредној седници одржаној данас под председавањем премијера др Радоја Контића, Савезна Влада је испитала развој ситуације након синоћњих ваздушних удара снага НАТО-а на територију Републике Српске у области Горажда.	
	[...] كما تشير الحكومة الاتحادية بهذه المغاسبة إلى تضامن جمبع مواطني جمهوره يوغوسلافيا الاتحادية مع الشعب الصربي لي جمهورية صربسكا ضحية آخر عدوان.	[...] Савезна Владу подсећа и овом приликом на солидарност свих грађана Савезне Републике Југославије са српским народом у Републици Српској, који је жртва најновије агресије.	

кинески, стр. 1–3	谨随函转递南斯拉夫联邦共和国政府在北约组织部队空袭戈拉日德地区的斯普斯卡共和国领土后发表的声明。 [...] 联邦政府今天在总理拉多耶，孔蒂奇博士主持下召开非常会议，回顾了北约组织部队昨晚在戈拉日德地区空袭斯普斯卡共和国领土后的局势发展情况。 [...] 联邦政府在此还表示南斯拉夫联邦共和国所有公民声援受到最近侵略之害的斯普斯卡共和国塞族人民。		斯普斯卡共和国 斯普斯卡 – транскрипција „Српска” 共和国 – именица „република”
руски, стр. 1–4	Имею честь настоящим препроводить заявление правительства Союзной Республики Югославии, сделанное после совершения силами НАТО ударов с воздуха по территории Сербской Республики в районе Горажде.		Сербской Республики

	[...] На своей чрезвычайной сессии, состоявшейся сегодня под председательством премьер-министра д-ра Радое Контича, Союзное правительство рассмотрело вопрос о развитии ситуации после нанесения силами НАТО прошлой ночью ударов с воздуха по территории Сербской Республики в районе Горажде.		
	[...] В этой связи Союзное правительство также напоминает о солидарности всех граждан Союзной Республики Югославии с сербским народом в Сербской Республике, являющимся жертвой самой последней агрессии.		

Табела 7.

S_PV.3367 UN Security Council (49th year : 1994), 3367th meeting, S/PV.3367, 21. 04. 2024, < https://digitallibrary.un.org/record/186510?v=pdf > (приступљено 30. 05. 2024)			
Ђокићев говор (изворни језик: енглески)			
Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
арапски ⁵²⁶	/	/	/
кинески, стр. 19	通过对塞尔维亚共和国和塞尔维亚人民进行军事干预, 联合国和北约站在穆斯林一边, 加入了前波斯尼亚-黑塞哥维那境内的战。	Војним интервенцијама против Републике Српске и српског народа, Уједињене нације и НАТО ушли су у грађански рат у бившој Босни и Херцеговини, стајући на страну муслимана.	Српска – именица „Србија” Република – именица „република”
руски, стр. 14	Пойдя на военное вмешательство против Сербской Республики и сербского народа, Организация Объединенных Наций и НАТО вступили в гражданскую войну в бывшей Боснии и Герцеговине на стороне мусульман.		Сербской Республики

Табела 8.

⁵²⁶ Документ није комплетан, односно недостају стране на којима се налази анализирани део текста.

S_24263

UN Secretary-General, *Further report of the Secretary-General pursuant to Security Council resolutions 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992)*, S/24263, 10. 07. 1992, <<https://digitallibrary.un.org/record/146175?ln=en&v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024)

(изворни језик: енглески)

Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
арапски, стр. 6	وخلال اجتماع لاحق مع الدكتور كارا دزيتش والبروفيسور كولجوفيتش من الحزب الديمقراطي الصربي وقائد جيش ما يسمى باسم "جمهورية البوسنة والهرسك الصربية"، الجنرال ملا دينتش ، أبلغ قائد القوة بأن القوات العربية تسعى إلى اقرار وقف لاطلاق النار من جانب واحد ، وإن كان يستحيل عدم الرد على أسوأ الاستفزازات والهجمات من الجانب الآخر.	Током накнадног састанка са др. Караџићем и професором Кољевићем из СДС-а и командантом војске такозване „Српске Републике Босне и Херцеговине“, генералом Младићем, командант снага је обавештен да српске снаге покушавају да одрже једнострани прекид ватре, али да је немогуће не одговорити на најгоре провокације и нападе са друге стране.	باسم "جمهورية البوسنة والهرسك الصربية" тзв. „Српске Републике Босне и Херцеговине“ جمهورية – именица „Република“ والهرسك البوسنة – Босна и Херцеговина الصربية– придев „Српска“ (изведен од именице صرب (Србин) са одређеним чланом ال)⁵²⁷

⁵²⁷ Овај арапски придев користи се да означи припадника српског народа, као и српски језик. Дакле, овде није извршена транскрипција, већ је назив Републике Српске преведен на арапски језик.

кинески, стр. 5	后来与塞尔维亚民主党的卡拉季茨博士和科尔惹维茨教授以及所谓“波斯尼亚-黑塞哥维那的塞尔维亚共和国”陆军司令姆拉迪茨将军的会晤中,部队指挥官被告知,塞尔维亚部队力图维持单方面的停火,但是它不可能不反击另一方面的最恶毒的挑衅和攻击。		所谓 – придев „такозван” 波斯尼亚 – именица Босна 黑塞哥维那的 – именица Херцеговина (波斯尼亚-黑塞哥维那的 – Босна и Херцеговина 塞尔维亚 – именица Србија 共和国 – именица „република”
руски, стр. 5	В ходе последующей встречи с представителями СДП д-ром Караджичем и профессором Колевицем и командующим армией так называемой „Сербской Республики Боснии и Герцеговины“ генералом Младичем Командующему Силами было указано, что сербские силы пытаются поддерживать одностороннее прекращение огня, однако не отвечать на откровенные провокации и нападения другой стороны не представляется возможным.		так называемой „Сербской Республики Боснии и Герцеговины“

Табела 9.

E_CN.4_1994_47

UN Commission on Human Rights, *Situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia : 5th periodic report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia/ submitted by Tadeusz Mazowiecki, Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, pursuant to paragraph 32 of Commission resolution 1993/7 of 23 February 1993*, E/CN.4/1994/47, <<https://digitallibrary.un.org/record/176946?ln=ru&v=pdf>> (приступљено 30. 05. 2024)

(изворни језик: енглески)

Оригинал		Превод на српски (са изворног језика)	Именовање Републике Српске
арапски, стр. 17	ونظم إجراء المفادره ، من أنارامارى ١٩٩٣ ، بواسطة تعليقات مادرة باله ،لمر كز الإداري لما يُسمى "جمهورية سربسكا".	Од марта 1993. године, процедура за одлазак регулисана је упутствима издатим у Палама, административном центру тзв. „Републике Српске”.	يُسمى "جمهورية سربسكا" يُسمى - придев „зван” جمهورية – именица „Република” سربسكا – придев „Српска” (транскрип- ција)
кинески, стр. 14	自1993年3月以 来，离开的程序 由 帕莱的所谓 “Srpska 共和国” 行 政中心 发出的指令办理。		所谓“Srpska共 和国” 所谓 – придев „такозван” Srpska – пренето из оригиналног писма 共和国– именица „република”

руски, стр. 14	С марта 1993 года порядок выезда определялся инструкциями, издаваемыми в Пале, административном центре так называемой Республики Сербска.		(так называемой) Республики Сербска
-------------------	--	--	--

Табела 10.

5.4. Реч штампе

У последњем делу поглавља анализираћемо писање светске штампе о Дејтонском споразуму. Фокус наше анализе биће начин на који је навођено име Републике Српске. Као пример узећемо неколико извештаја штампаних медија.

У броју од 22. новембра 1995. године *Гардијан* доноси вест о мировном споразуму за БиХ. Истиче се да је споразумом БиХ остала у постојећим границама, али да је подељена на муслиманско-хрватску федерацију и Српску републику.⁵²⁸

У другом чланку на истој страни *Гардијан* појашњава да је А. Изетбеговић морао да прихвати поделу БиХ и призна „Републику босанских Срба”.⁵²⁹ Како је поменута два текста из *Гардијана* писао Џулијан Борцер (енг. Julian

528 Енг. ориг. Muslim-Croat federation; Serb republic. J. Borger, „Scenario for eventual secession”, The Guardian, 22. 11. 1995, стр. 6, <<https://archive.org/details/TheGuardian1995UKEnglish/Nov%2022%201995%2C%20The%20Guardian%2C%20%23175%2C%20UK%20%28en%29/>>, (приступљено 07. 07. 2024).

529 Енг. ориг. Bosnian Serb republic. J. Borger, „Roll-call of the good, the bad, and the ugly”, The Guardian, 22. 11. 1995, стр. 6, <<https://archive.org/details/TheGuardian1995UKEnglish/Nov%2022%201995%2C%20The%20Guardian%2C%20%23175%2C%20UK%20%28en%29/>>, (приступљено 07. 07. 2024).

Borger), врло је необично да се превод имена Републике Српске разликује.

Извесне недоследности у навођењу имена Републике Српске можемо приметити и у писању француског *Ле Монда*. У броју од 23. новембра 1995. године име Републике Српске *Ле Монд* преводи као Српска Република и ставља је под наводне знаке.⁵³⁰ *Ле Монд* је 26. новембра 1995. године свом преводу Српска Република додао и одредницу (*од*) Босне, што је стављено у заграду.⁵³¹

Сличан модел превода налазимо у шпанском листу *Ел Паис* (шп. *El País*). У броју од 24. новембра 1995. године име Републике Српске преводи се као „Српска Република” и ставља под наводне знаке.⁵³² Истог дана у другом чланку име Републике Српске гласило је Република Србија (од) Босне.⁵³³

Са друге стране, *Њуз-Журнал* (енг. *The News-Journal*) у броју од 24. новембра 1995. године преноси речи Карацића да ће српска страна, упркос неким болним решењима у Дејтону, имплементирати договор. Треба

530 Фр. ориг. „République serbe“. R. Ourdan, „Le compromis de Dayton sur la Bosnie n'est qu'une étape vers la paix“, *Le Monde*, 23. 11. 1995, <https://www.lemonde.fr/archives/article/1995/11/23/le-compromis-de-dayton-sur-la-bosnie-n-est-qu-une-etape-vers-la-paix_3888248_1819218.html>, (приступљено 03. 08. 2024).

531 Фр. ориг. la République serbe [de Bosnie]. D. Hautin-Guiraut, „Les Serbes de Bosnie se rallient avec réticence à l'accord de Dayton“, *Le Monde*, 26. 11. 1995, <https://www.lemonde.fr/archives/article/1995/11/26/les-serbes-de-bosnie-se-rallient-avec-reticence-a-l-accord-de-dayton_3888860_1819218.html>, (приступљено 03. 08. 2024).

532 Шп. ориг. la 'República serbia'. R. Ourdan, „Eljúbilo popular da paso a la prudencia el Gobierno bosnio, después del acuerdo“, *El País*, 24. 11. 1995, <https://elpais.com/diario/1995/11/24/internacional/817167603_850215.html>, (приступљено 02. 08. 2024).

533 Шп. ориг. la República Serbia de Bosnia. „Milosevic obliga a los serbios Bosnia a aceptar el plan paz pactado en Dayton“, *El País*, 24. 11. 1995, <https://elpais.com/diario/1995/11/24/portada/817167604_850215.html>, (приступљено 02. 08. 2024).

приметити транслитерацију назива Републике Српске у чланку овог листа.⁵³⁴

Дослован превод са мањим одступањем имена Републике Српске налазимо и у писању листа *Индејендењџ* (енг. *Independent*) од 24. новембра 1995. године. У тексту на страни 14. *Индејендењџ* три пута помиње Републику Српску. Први пут име ставља под наводне знаке „*Republika Srpska*”, потом изоставља наводне знаке и име српске државе преноси као *Republika Srpska*.⁵³⁵ На овом месту треба споменути и пример руског листа *Вечерњаја Москва* (рус. *Вечерняя Москва*) од 24. новембра 1995. године. У тексту на 8. страни руски лист Републику Српску назива – Српском Републиком. *Вечерњаја Москва* истиче да је мировним споразумом српској страни припало 49% БиХ, а Муслиманима и Хрватима 51%. Треба додати да *Вечерњаја* ФБиХ наводи као Босанску муслиманско-хрватску федерацију.⁵³⁶

Од важности је указати на писање италијанске *Ла Стампе* (ит. *La Stampa*) о мировном споразуму у Дејтону. Овај лист веома необично преводи име Републике Српске. У броју од 22. новембра налазимо вест да Дејтон-

534 Енг. ориг. Republika Srpska. J. Gec, „Bosnian Serb boss accepts peace plan”, The News-Journal, 24. 11. 1995, <https://books.google.rs/books?id=X2kfAAAAIBAJ&pg=PA1&dq=srpska&article_id=2634,3978920&hl=en&sa=X&ved=2ahUKewjtrfTEwNOHaxW4gf0HHSbdE_0Q6AF6BAgLEAI#v=onepage&q&f=false>, (приступљено 01. 08. 2024).

535 E. Daly, „Milosevic slaps down hardline Bosnian Serbs”, Independent (Ireland), 24. 11. 1995, стр.14, <<https://archive.org/details/Independent1995IrelandEnglish/Nov%2024%201995%2C%20Independent%2C%20%232840%2C%20Ireland%20%28en%29/page/n13/mode/2up>>, (приступљено 01. 08. 2024).

536 Рус. ориг. Сербская Республика (ген. Сербской Республики); Боснийская мусульмано-хорватская федерация (ген. Боснийской мусульмано-хорватской федерации). А. Медин, „Россия тут непричем? Враги вступили на «тропу мира»”, Вечерняя Москва, бр. 219, 24. 11. 1995, стр. 8, <https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_011760077/>, (приступљено 02. 08. 2024).

ским споразумом БиХ остаје у међународно признатим границама. Назначено је да ће БиХ према споразуму бити подељена на српско-босанску⁵³⁷ федерацију и хрватско-босанску федерацију.⁵³⁸ Другачију формулацију имена Републике Српске *Ла Сџамѿа* даје у броју од 23. новембра 1995. године: „Српско-босанска република”.⁵³⁹

Како можемо да приметимо из наведених примера у навођењу имена Републике Српске присутна је разноликост. Разлике нису само од листа до листа, него и у самим текстовима. Са друге стране, треба уочити да у неким новинама постоји тенденција да се име Републике Српске надограђује (примери *Ле Монда* и *Ла Сџамѿе*). Кључну реч коју наведени штампани медији користе када извештавају о Дејтонском споразуму јесте подела БиХ.

На крају ћемо се осврнути и на пример *Сангеј Газетѿе* (енг. *The Sunday Gazette*). У броју од 26. новембра 1995.

537 Савремени италијански језик познаје придев *bosniaco* изведен је од именице *Bosnia* и означава оно што припада Босни или се на њу односи („*Bosniaco*”, S. Battaglia, Grande dizionario della lingua italiana. Supplemento 2004, Torino: UTET, 2004, стр. 163, <<https://www.gdli.it/sala-lettura/vol/23?seq=181>>, (приступљено 01. 08. 2024)). Насупрот овоме, постоји и придев *bosgnacco* који означава „оно што припада босанској популацији исламске вероисповести” („*Bošgnacco*”, Vocabolario Treccani, Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, <<https://www.treccani.it/vocabolario/vol-bosgnacco>>, (приступљено 01. 08. 2024)).

538 Ит. ориг. *federazione serbo-bosniaca*; *federazione croato-bosniaca*. F. Pantarelli, „Clinton: tre eroi firmano la Storia”, La Stampa, 22. 11. 1995, стр. 2, <http://www.archiviola stampa.it/component/option,-com_lastampa/task,search/mod,libera/action,viewer/Itemid,3/page,2/articleid,0684_01_1995_0315_0002_14396830/анews,true/>, (приступљено 01. 08. 2024).

539 Ит. ориг. «*Repubblica serbo-bosniaca*». I. Badurina, „Pale respinge la pace”, La Stampa, 23. 11. 1995, стр. 2, <http://www.archiviola stampa.it/component/option,-com_lastampa/task,search/mod,libera/action,-viewer/Itemid,3/page,2/articleid,0685_01_1995_0316_0002_9264294/>, (приступљено 01. 08. 2024).

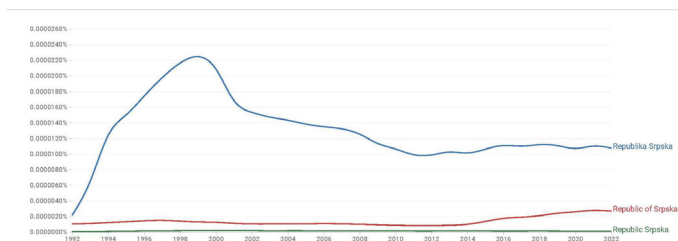
године треба приметити описни превод као у регистру имена мемоара Холбрука. Република Српска је наведена као самопроглашена Република босанских Срба (енг. *self-declared Bosnian Serb Republic*), а Кољевић као „потпредседник” (енг. „*vice-president*”). Међутим у даљем тексту се преносе речи Кољевића који је позвао НАТО да према мировном плану распореди своје трупе на територији коју држе Срби. *Сангеј Газети* даље објашњава својим читаоцима да је то територија која је према мировном плану легално призната држава позната као Република Српска (енг. *The Republika Srpska*).⁵⁴⁰ Треба приметити да се у тексту за Републику Српску користи енглески термин за мању државу – *ministate*.⁵⁴¹

Учесталост назива *Republika Srpska*, *Republic of Srpska* и *Republic Srpska* може се видети на следећем графикану:⁵⁴²

540 T. Wilkinson, „Sarajevo dispute looming. Gis at risk, Serb warns/ Sarajevo dispute could block peace”, *The Sunday Gazette*, 26. 11. 1995, стр. A11, <<https://news.google.com/newspapers?nid=OtrppQHxQ5w-C&dat=19951126&printsec=frontpage&hl=en>>, (приступљено 04. 08. 2024).

541 Иако кембрички и оксфордски онлајн речници не препознају реч „ministate” ни у једној могућој варијацији („ministate”, „mini-state” и „mini state”), амерички Меријам-Вебстер датира њену прву употребу 1966. године. Дефиниција ове лексеме је „мала независна нација” (енг. a small independent nation) („Ministate.” Merriam-Webster.com Dictionary, Merriam-Webster, <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/ministate>>, (приступљено 06. 08. 2024).

542 „Republika Srpska, Republic of Srpska, Republic Srpska”, Google Books Ngram Viewer, <https://books.google.com/ngrams/graph?content=Republika+Srpska%2CRepublic+of+Srpska%2CRepublic+Srpska&year_start=1992&year_end=2022&corpus=en&smoothing=3&case_insensitive=false#>, (приступљено 02. 08. 2024). Претраживач Google Books Ngram Viewer омогућава нам да пратимо учесталост језичких јединица у штампаним изворима од 1500. године. Могуће је одабрати корпусе на енглеском, шпанском, руском, француском, кинеском, немачком, хебрејском и италијанском језику (George Mason University, Universtiy Libraries, Text Analysis Tools: Google Ngram Viewer, <<https://infoguides.gmu.edu/textanalysistools/ngram>>, (приступљено 02. 08. 2024)).

Графикон 1. Учесталост употребе термина *Republika Srpska*, *Republic of Srpska* и *Republic Srpska* од 1992–2022 на штампаном корпусу на енглеском језику.

6. МОЈА РЕПУБЛИКА

6.1. После Дејтона

Последице рата у БиХ биле су територијална, културна и религијска подела која је постала јасно видљива убрзо након потписивања Дејтонског споразума.⁵⁴³

Српски народ у БиХ је Дејтонски споразум дочекао са извесним разочарањем. Са друге стране, код Бошњака је исти споразум слављен као победа. Временом ће се, међутим, перцепција Дејтонског споразума постепено мењати како на српској, тако и на бошњачкој страни.⁵⁴⁴ Годину дана после потписивања Дејтонског споразума, званичници ЕУ и САД почели су да говоре о ревизији споразума који је био верификован на највишем међународном нивоу.⁵⁴⁵ Занимљиво је да је А. Изетбеговић у Дејтону оклевао да стави потпис на споразум. Аутори *Усиона једне идеје* постављају питање да ли је А. Изетбеговић добио неки вид усмене гаранције од представника САД, који су стајали иза споразума, да ће његова визија БиХ бити остварена на неки други начин. Међународна заједница предвођена Западом, непосредно после потписивања Дејтонског споразума, кренула је у његову

543 Ј. Вукоичић, Рат и национални идентитет Срба у Републици Српској и БиХ, докторска дисертација, Београд: Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, 2012, стр. 245.

544 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 339–340.

545 Исто, 342.

разградњу.⁵⁴⁶ Анексом 10. Дејтонског споразума уведена је институција Високог представника у БиХ, чији је мандат јасно дефинисан у истом Анексу. Од самог почетка дејтонске БиХ међународна заједница је успоставила праксу засновану на позицији да су овлашћења Високог представника у суштини производ његове властите интерпретације. Са друге стране, Анексом 10. чланом 5. Дејтонског споразума јасно се наводи да високи представник има право на тумачење искључиво Анекса 10, а никако целог Дејтонског споразума, укључујући и Устав БиХ.⁵⁴⁷ Према оцени Ненада Кецмановића

546 Н. Кецмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 258.

547 Анексом 10. чланом 2. овлашћења Високог представника су: а) надгледати спровођење мировног споразума; б) одржавати блиске контакте са странама да би унапређивао њихово пуно придржавање свих цивилних аспеката мировног решења и високи ниво сарадње између њих и организација или агенција које учествују у тим аспектима; в) координисати активности цивилних организација и агенција у БиХ са циљем да би се обезбедила ефикасна имплементација цивилних аспеката мировног решења. Високи представник ће поштовати њихову аутономију унутар њихових сфера рада, ако је то потребно, дајући им опште смернице о утицају њихових активности на имплементацији мировног решења. Од цивилних организација и агенција се тражи да помажу високом представнику у спровођењу његових или њених одговорности, обезбеђујући све информације релевантне за њихов рад у БиХ; г) олакшати, уколико високи представник процени да је потребно, разрешење било којих потешкоћа који произилазе у вези са цивилном имплементацијом; д) учествовати на састанцима организација донатора, посебно у вези са питањима санације и реконструкције; ђ) периодично извештавати о напретку и имплементацији мировног споразума Уједињене нације, ЕУ, САД, Руску федерацију и друге заинтересоване владе, стране и организације у вези са задацима који су наведени у споразуму; е) давати смернице и примити извештаје од Комесара међународних полицијских снага, установљених Анексом 11. Општег оквирног споразума. За више о активностима Високог представника у БиХ в. Н. Кецмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 270–277.

вића на сцени је био покушај развлашћивања Републике Српске.⁵⁴⁸

Управо су високи представници у БиХ сменили два председника Републике Српске – Радована Караџића и Николу Поплашена, док су Мирка Шаровића као члана Председништва БиХ приморали да 2003. године поднесе оставку. На удару смењивања легитимно изабраних представника српског народа нашло се око 200 републичких и страначких функционера и директора јавних предузећа у Републици Српској, а спољне притиске на Републику Српску подржавали су и отворено се залагали за њено укидање бошњачки политичари.⁵⁴⁹ Укључујући укидање Војске Републике Српске, политичким насиљем које је вршила међународна заједница, а коју је опет одобравала бошњачка страна, Републици Српској одузето је преко 80 надлежности, која су пренета на ниво БиХ, чиме је извршена противправна ревизија Анекса 4. Дејтонског споразума, супротно вољи страна потписница и мимо процедура утврђених Бечком конвенцијом о праву међународних уговора.⁵⁵⁰ Запад се од краја рата у БиХ служио притисцима, претњама и политичким насиљем и трудио се да прекроји политички систем БиХ са циљем умањивања не само аутономије и дејтонских капацитета, него и симболичке и идентитетске вредности Републике Српске.⁵⁵¹ У овом правцу биле су и одлуке Уставног суда БиХ, који је у јануару 2007. донео одлуку којом се укидају грб и застава ФБиХ и грб и химна Републике Српске.⁵⁵² На снагу је ступила забрана

548 Разговор аутора са Ненадом Кеџмановићем .

549 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 353.

550 Исто, стр. 323, 424.

551 Н. Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, нав. дело, стр. 258.

552 „BIH ostala bez grba, zastave i himna”, IndexHR, 29. 01. 2007, <<https://www.index.hr/vijesti/clanak/bih-ostala-bez-grba-zastave-i-himne/338392.aspxhr>>, (приступљено 02. 08. 2024). За одлуке

коришћења националних обележја са намером да се донесу нова решења која ће садржати симболе свих конститутивних народа.

Као одговор на ове одлуке, Народна Скупштина Републике Српске усвојила је Закон о амблему Републике Српске, који је објављен у „Службеном гласнику РС” 15. јуна 2007. У тачки 1. закона каже се да се амблем састоји од поља у бојама заставе Републике Српске преко кога је златни преплетени иницијал Републике Српске; поље је окружено златним плодним храстовим венцем у дну увезаним траком у бојама заставе; изнад поља је златна затворена хералдичка круна, а испод поља златна кринова круна; око свега је циркумскрипција Република Српска – Republika Srpska. У закону се додаје да је амблем допунски симбол Републике Српске.⁵⁵³ Такође, Република Српска добила је нову химну, аутора Младена Матовића која носи назив *Моја Рейублика*.⁵⁵⁴

Године 2019. СДА је на челу са сином А. Изетбеговића, Бакиром Изетбеговићем, покушала да покрене иницијативу за промену имена Републике Српске. Како је рекао Б. Изетбеговић, Република Српска није само српски, већ и бошњачки и хрватски ентитет. Према Б. Изетбеговићу, у изворном Дејтону, који је писан на ен-

Уставног суда БиХ в. Ustavni sud Bosne i Hercegovine, <<https://www.ustavnisud.ba/bs/odluke?sp=DatumDesc&>>.

553 Службени гласник Републике Српске, бр. 49/2007, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/muls/Documents/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%BE%20%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D1%83%20%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5%20%D0%A1%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5_447098301.pdf>, (приступљено 29. 07. 2024).

554 Уставни суд Републике Српске, Одлука број UV-3/08, 22. 12. 2008, <<http://www.ustavnisud.org/Odluke.aspx?cat=13&subcat=43&lang=hrv&odluka=193&odldet=524>>, (приступљено 22. 07. 2024).

глеском језику, Република Српска не значи ништа.⁵⁵⁵ Млађем Изетбеговићу је са састанка политичких партија из Републике Српске поручено да је име Републике Српске јасно уписано у Устав БиХ, као и у Дејтонски споразум.⁵⁵⁶ Са састанка је закључено да ће сви (странке из Републике Српске) радити на томе да се заштити Српска, њено име и статус.⁵⁵⁷ Став Барише Чолака, високог функционера ХДЗ и бившег министра правде БиХ, око овога питања био је да иницијатива СДА нема никакву шансу за успех. Нагласио је да у Уставу јасно стоји да је БиХ састављена од два ентитета, Федерације и Републике Српске, односно да је Република Српска уставна категорија и поставио питање мотива и разлога за ову иницијативу СДА.⁵⁵⁸ Тадашњи члан Председништва БиХ из реда српског народа, Милорад Додик, оценио је да иницијатива СДА за покретање процедуре пред Уставним судом БиХ ради преиспитивања назива Републике Српске није спојива са Уставом БиХ и сматрао ју је неприхватљивом. Додик је упозорио да иницијатива СДА представља рушење Дејтонског мировног споразума и да је то „иницијатива за раздруживање БиХ”.⁵⁵⁹ Другим речима, Додик је отворио могућност да Република Српска иступи из државне заједнице уколи-

555 Ж. Д., „Изетбеговић дао рок властима у Бањалуци”, Глас Српске, 25. 01. 2019, стр. 3, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/2019/01/GlasSrpske20190125.pdf>>, (приступљено 30. 07. 2024).

556 В. Кулага, „Јединствени у одбрани имена и статуса Српске”, Глас Српске, 25. 01. 2019, стр. 2, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/2019/01/GlasSrpske20190125.pdf>>, (приступљено 30. 07. 2024).

557 Исто, стр. 3.

558 Ж. Д., „Чолак: Српска је уставна категорија”, Глас Српске, 25. 01. 2019, стр. 2, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/2019/01/GlasSrpske20190125.pdf>>, (приступљено 30. 07. 2024).

559 „Ово је иницијатива за раздруживање”, Глас Српске, 24. 01. 2019, стр. 3, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/2019/01/GlasSrpske20190124.pdf>>, (приступљено 30. 07. 2024).

ко СДА буде инсистирала на промени имена српске државе и тиме рушио Устав БиХ.

Амбасадори Савета за спровођење мира у БиХ (енг. *Peace Implementation Council*),⁵⁶⁰ на иницијативу амбасадора Русије у БиХ, разговарали су о иницијативи СДА. Оценили су да би најављена иницијатива СДА пред Уставним судом БиХ за оспоравање имена Републике Српске била контрапродуктивна и неодговорна. Амбасадори су додали да су имена ентитета у БиХ уграђена у Устав БиХ.⁵⁶¹ Опрез амбасадора и ускраћивање подршке иницијативи СДА зауставио је њену реализацију. Са друге стране, иницијатива је потврдила намере бошњачких политичара у правцу рушења Дејтонског споразума који је међународни документ и, између осталог, има снагу мировног уговора.

6.2. Питање српског језика и ћириличног писма

За разлику од говора, писмо је културно достигнуће и, као такво, оно је разделница између културе и цивилизације. Писмо омогућава постојање администрације,

560 Након закључења Дејтонског мировног споразума у новембру 1995. године, у Лондону је 8. и 9. децембра 1995. одржана Конференција о имплементацији мира чији је циљ био мобилисати међународну подршку за спровођење Споразума. Састанак је за резултат имао успостављање Савјета за провођење мира (PIC). Чланице Управног одбора Савета су: Француска, Италија, Јапан, Канада, Немачка, САД, Уједињено Краљевство, Представништво ЕУ у БиХ, Европска комисија и, што је занимљиво, Организација исламске конференције коју представља Турска. Треба рећи да је Руска федерација била члан Управног одбора до 28. јула 2021. године (Office of the High Representative (OHR), Peace Implementation Council, <<https://www.ohr.int/international-community-in-bih/peace-implementation-council/>>, (приступљено 29. 07. 2024)).

561 Ж. Домазет, „Неодговоран потез СДА”, Глас Српске, 30. 01. 2019, стр. 2, <<https://arhivapdf.glassrpske.rs/novine/2019/01/GlasSrpske20190130.pdf>>, (приступљено 30. 07. 2024).

системског мишљења, правног система, државе и историје саме. Са становишта државе, писмо је интегративни чинилац. Како је приметио историчар Синиша Стефановић, писмо се везује за народ и нацију. Ћирилица је везана за настанак и одржавање словенске верске аутокефалности, али и за самоидентификацију у односу према римокатоличком латиничном суседству. Настанком ћириличног писма, за Словене је створен основни елемент државности, а тиме и културне аутономије.⁵⁶² У БиХ, више него у другим српским земљама, постоји велики број надгробних споменика под називом стећци, који су настајали у периоду од 7. до 15. века. На стећцима су натписи ћирилицом, али их има изванредан број са глагољичним натписима.⁵⁶³ Треба рећи да до 12. века у БиХ нису евидентирани стећци који су били исписани латиницом.⁵⁶⁴ Историчар Војислав Богићевић у свом истраживању наглашава да међу бројним повељама дубровачког, кермендског, млетачког и других архива, из Босне и Хума (средњовековни назив за Херцеговину) од 12. до 15. века нису пронађени документи писани латиничним писмом на народном језику. Са друге стране, када је у питању државна канцеларија и канцеларије босанске и хумске властеле, Богићевић наводи да је само 5 од 72 повеље писано латиничним писмом. Богићевић закључује да је двор свакако имао људе за дипломатску преписку на латинском, италијанском и другим језицима.⁵⁶⁵

562 С. Стефановић, Успон и пад Вукове ћирилице: од Кримског рата до Кримског рата, Андрићград – Вишеград: Андрићев институт, 2023, стр. 21–29.

563 Према истраживању В. Богићевића глаголица представља само један вид ћириличног писма

564 В. Богићевић, Писменост у Босни и Херцеговини: од појаве словенске писмености у IX в. до краја аустроугарске владавине у Босни и Херцеговини 1918. године, Сарајево: Веселин Маслеша, 1975, стр. 26–27.

565 Исто, стр. 92.

Повеља босанског бана Кулина написана 1189. године представља најстарији сачувани дипломатски документ писан на српском језику из Босне. Сврха издавања овог документа је гаранција коју даје бан Кулин дубровачким трговцима, а тиче се слободне трговине између Босне и Дубровачке републике.⁵⁶⁶

На овом месту посебно треба споменути повељу босанског владара Стефана II Котроманића написану 15. фебруара 1333. године. Повеља којом он уступа Дубровнику Рат, Стон и Превлаку, написана је у четири примерка. Две повеље су написане на латинском, а две на српском.⁵⁶⁷

Током османске владавине у БиХ, босански фрањевци и муслимани у БиХ писали су ћириличним писмом.⁵⁶⁸ Како је приметио В. Богићевић, у Дубровачком архиву налази се велики број ћирилске преписке исламизираних босанских и херцеговачких феудалаца и грађанских лица, све до краја 18. века. У ћирилској преписци Дубровачког архива, како пише Богићевић, има доста примера где муслимани називају ово писмо српским.⁵⁶⁹ Срби су се током османске окупације служили ћириличним писмом, а писменост Срба у овом периоду развијала се у делокругу црквених установа. Писменост под османском управом није служила само за преписивање црквених књига него и за национално анимирање Срба за ослободилачку борбу. Из тог разлога је писменост често

566 Б. Ћорић, „Још о повељи Бана Кулина (графемика, фонемика, морфемика)”, у: Теоријско-методолошки оквир за модернизацију описа српског језика (III), Научни састанак слависта у Вукове дане, бр. 39/3, 2010, стр. 11–12.

567 Д. Јечменица, „Стонска повеља бана Стефана II Котроманића”, Р. Михаљчић (ур.), Грађа о прошлости Босне, књ. 3, Бања Лука: АНУРС, 2010, стр. 30.

568 С. Стефановић, нав. дело, стр. 26.

569 В. Богићевић, нав. дело, стр. 102–103.

посматрана од стране окупатора као политичка активност.⁵⁷⁰ На основу података из 1879. године које наводи Богићевић, писменост на крају османске владавине била је сведена на најмању могућу меру. Са друге стране, Аустроугарска је за време 40 година владавине у БиХ принцип „завади, па владај” спроводила у свим гранама управљања, а нарочито у просвети, уз покушаје потискивања српског језика и ћириличног писма. У потискивању ћирилице једну од важних улога имали су виши чиновници пореклом из Хрватске.⁵⁷¹ Окупационе власти су од почетка у школама наметнуле латиницу и хрватски језик. Из Мостара и Бањалуке су се због тога жалили Бечу. У представци коју су послали тврдили су да је латиница писмо које је наметнуто и коју велика већина становника у БиХ не разуме.⁵⁷²

Чињеница је да је Земаљска влада у сваком погледу давала предност латиници у односу на ћирилицу. Ћирилично писмо је званично укинута у БиХ 10. новембра 1915. године. Можда најбољи пример како је Аустроугарска гледала на ћирилично писмо можемо видети у речи-

570 Исто, стр. 119–120. Треба рећи да су Срби у Босни добили своју прву штампарију 1519. године у Горажду, што је за то време представљало велики културни догађај. Штампарија у Горажду отворена је свега 79 година после прве светске штампарије Јохана Гутенберга и 25 година после штампарије коју је отворио 1494. године Ђурађ Црнојевић на Цетињу. Прва српска штампарија у Горажду радила је свега четири године а потом се преселила у Влашку (у данашњој Румунији). Исто, стр. 128–129.

571 Исто, стр. 244–255. Додајмо и овоме да се у државним канцеларијама језик у БиХ од 1878. до 1880. називао хрватским, а од 1880. у државним канцеларијама може се наћи назив босански земаљски језик, а назив босански језик званично је уведен 1890. године, што је пратило Калајеву политику стварања босанске нације. Исто, стр. 251–252.

572 Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 120.

ма генерала Саркотића.⁵⁷³ „ћирилица је важан атрибут оријенталног гледања на свијет, због чега се има сматрати као нешто туђинско насупрот западњачком карактеру обију половина монархије”. Саркотић је тврдио да је ћирилица средство панславизма и приближавања Русији.⁵⁷⁴

Ћирилица се нашла на удару и у НДХ када је 25. априла 1941. године донета *Законска одредба о забрани ћирилице*, којом је српски народ био лишен права да користи своје национално писмо чак и на надгробним споменицима. Употреба ћириличног писма у јавном и приватном животу морала је одмах да буде обустављена, а све јавне натписе исписане ћирилицом требало је скинути у року од три дана. Осим забране ћирилице, власти НДХ су из имена градова и села брисале српске предзнаке, а из језика су се уклањали изрази и појмови који су окарактерисани као српски.⁵⁷⁵

С. Стефановић у свом истраживању примећује опадање модерне српске ћирилице у издаваштву како монархистичке, тако и социјалистичке Југославије.⁵⁷⁶ Како износи Стефановић, АВНОЈ је дефинисао језике, али не и писма. Одлукама АВНОЈ-а од 15. јануара 1944. године одређено је да његове одлуке треба да буду објављене на српском, хрватском, словеначком и македонском језику. Према Стефановићу, латиница се уводила најпре у војску и савезну администрацију, у званичне и полупубличку администрацију. Узроци су, поред наслеђених схватања да би замена ћирилице латиницом придонела културном и националном јединству Југословена, на првом месту доктринарни. Српска редакција ћирилице

573 Генерал Стјепан Саркотић (4. октобар 1859, Синац код Оточца – 16. октобар 1939, Беч). За Земаљског поглавара БиХ Аустроугарска власт га је поставила уместо Оскара Поћорека 1914. године.

574 В. Богићевић, нав. дело, стр. 102–103.

575 М. Гулић, нав. дело, стр. 303.

576 За више в. С. Стефановић, нав. дело.

била је, као специфичан и по себи веома значајан израз српске државности и културе, видљив знак којег је ваљало потиснути. Да потискивање ћирилице јесте било део културне политике комунистичке Југославије, потврђује и то што се таква политика сматрала практичном. Иако су технички услови за ћирилично титловање постојали, према речима ранијег директора „Београд-филма” Милодрага Вукића: „Одмах после рата прихваћено је да се филмови титлују на екавском, али латиницом, јер је то кажу било прихватљиво за целу земљу”.⁵⁷⁷ На овом месту треба се осврнути и на Новосадски договор од 10. децембра 1954. године. Питање заједничког језика и њему примереног правописа за социјалистичко југословенство било је приоритетно. Као задатак политике у области просвете и културе наглашено је што шире развијање културних веза међу републикама. Иницијатива за формални договор о књижевном језику покренута је из Матице српске, а самом припремом договора руководио је Владимир Бакарић, секретар Централног комитета (ЦК) Комунистичке партије Хрватске.⁵⁷⁸ Стефановић истиче да је током дебате у Летопису Матице српске предлог за искључивање ћирилице из споразумног договора изнео хрватски лингвиста Јосип Хам.⁵⁷⁹ На скупу одржаном у

577 С. Стефановић, нав. дело, стр. 271.

578 Исто, стр. 145–150.

579 Јосип Хам, оправдавајући иницијативу, позвао се на случај Турске: „Они, којима је тешко, нека погледају Турке: нису ли и они имали књижевну традицију (богатију и старију од наше), па су опет провели промјену писма, премда су и прилике код њих биле теже него што су код нас“. Тој се иницијативи успротивио Светислав Марић, тврдећи: „Наш случај са турским нема никакве сличности”. Марић се позивао на чињеницу да је у Турској компликовано писмо замењено практичнијим и то у време када је било мање писмених него у Југославији. Нагласио је да би преласком на латиничко писмо било уведено писмо које је у више наврата насилно наметано делу народа (Исто, стр. 145).

Матици српској, двадесетпеточлана комисија књижевника и језичких стручњака усвојила је закључке: Матица српска и Матица хрватска имале су да израде речник, а за израду правописа комисију ће да именују универзитети у Београду, Загребу и Сарајеву, академије у Београду и Загребу, Матица српска и Матица хрватска. Усаглашени су и основни принципи договорног језика:

„1. Народни језик Срба, Хрвата и Црногораца један је језик. Стога је и књижевни језик који се развио на његовој основи око два главна средишта, Београда и Загреба, јединствен, са два изговора, ијекавским и екавским.

2. У називу језика нужно је увек у службеној употреби истаћи оба његова саставна дела.

3. Оба писма, латиница и ћирилица, равноправна су; зато треба настојати да и Срби и Хрвати подједнако науче оба писма, што ће се постићи у првом реду школском наставом.

4. Оба изговора, екавски и ијекавски, такође су у свему равноправна. [...]

8. Треба одлучно стати на пут постављању вештачких препрека природном и нормалном развоју хрватско-српског књижевног језика. Треба спречити штетну појаву самовољног „превођења” текстова и поштовати оригиналне текстове писаца.”⁵⁸⁰

Стефановић посебно назначава две тачке договора. Прва је стварање уверења да (јер то у самом споразуму не пише) на основу могућности да се јединствен књижевни језик може подједнако добро писати обема писмима, односно да није важно како се пише. Стефановић даље уочава да се штити оригинални текст, али не и писмо којим је писан.⁵⁸¹ Из наведеног треба приметити да Новосадски договор није оригинално филолошко решење, већ одраз наметнутог комунистичког идеолошког компромиса.

580 Исто, стр. 146–147.

581 Исто, стр. 147–148.

У својим сећањима Кољевић износи да је већ 1963. године било покушаја да се у БиХ на културном плану створи основа једне нове нације – босанске. Како пише Кољевић, било је покушаја да се одвоје српски писци од српске књижевности, а на тај начин постепено и од српског идентитета.⁵⁸² Како је било стање са ћирилицом у БиХ у предвечерје рата сведочи и Крајишник у својим мемоарима. Он пише да је приликом упознавања са Карацићем, а потом и са Кољевићем видео да они пишу ћирилицом, што је, како наглашава, била карактеристика због које су их комунистичке власти у БиХ сврстале у националисте. Додаје да је ћирилица представљала црвену мараму од које су њени противници највише зазирали. Крајишник примећује да је српски назив језика вешто замењен босанским атрибутивним називом или кад та трансформација није могла да прође, употребљаван назив – матерњи језик. По тврдњама Крајишника према ћирилици је примењена тактика поступног, у дугом временском периоду, одумирућег процеса нестајања. Крајишник је закључио да је ћирилица формално била равноправна са латиницом у БиХ, али да је у пракси била сведена на мртво слово на папиру.⁵⁸³ Према речима Нена-

582 Н. Кољевић, *Стварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1*, стр. 46–52.

583 М. Крајишник, *нав. дело*, стр. 29–37. Крајишник у својим мемоарима наводи пример како је покренута иницијатива да се постави саобраћајни знак, табла у његовом родном месту Забрђу на ћирилици. Овај захтев је упућен Републичком фонду за путеве у Сарајеву на чијем је челу био Србин Саво Митровић. По тврдњама Крајишника Митровић је хтео да удовољи захтевима, али није знао како да то уради а да се не замери онима који су водили кадровску политику у БиХ. Крајишник пише да је у разговору Митровић покушавао да их одврати од тога, излагао неубедљиве аргументе и на крају тврдио да је латиница међународно писмо и да обавеза БиХ да поштује и истиче саобраћајне знакове и путоказе на латиници. Место је на крају добило два путоказа постављена један са једне а

да Кецмановића, ћирилица је била мање присутна иако се у школама учила равноправно. Како је истакао Кецмановић, питање равноправности ћирилице појављује се када се БиХ, још у периоду СФРЈ, затвара у себе у односу на Београд и Загреб.⁵⁸⁴

Скупштина српског народа у БиХ на 12. седници одржаној 24. марта 1992. године на Палама разматрала је Предлог закона о службеној употреби језика и писма под 3. тачком дневног реда.⁵⁸⁵ На седници око овог питања дошло је до полемике између Алексе Бухе и Војислава Максимовића. Буха је био става да је у Уставу Србије назив језика српско-хрватски, а са друге стране је истакао чињеницу да Срби живе са Муслиманима и Хрватима, изневши бојазан да би се опредељењем за српски језик довели у ситуацију да Муслимани бирају назив за свој језик. Додао је да, ако се ствари буду одвијале да свако „иде на свој језик” онда ће се лако амандмански променити уставна одредба.⁵⁸⁶ Потом се за реч јавио посланик Максимовић. Он је истакао да Срби имају право да свој језик назову својим националним именом и да то право нико не може одузети. Додао је да Муслимани свој језик већ покушавају да назову бошњачким. „Они ће свој језик звати како им је воља. Воља нашег народа је да свој језик именује својим именом. Уосталом”, закључио је Максимовић, „наш језик

други са друге стране улаза у насеље са натписом Забрђе. Натпис је био на латиници а испод њега на ћирилици. Крајишник закључује да су изостале табле које су означавале место иако је то у захтеву наведено као приоритетно (М. Крајишник, нав. дело, стр. 38).

584 Разговор аутора са Ненадом Кецмановићем.

585 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenogram: 12. sjednice Skupštine”, стенограм, 24. 03. 1992, Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, стр. 1 (00896857), <<https://srebrenica-memorial.org/app/tg/assets/pdf/s/12.%20sjednica.pdf>>, (приступљено 26. 07. 2024).

586 Исто, стр. 4 (00896860).

је српски без онога хрватски”⁵⁸⁷ Максимовић је указао на следеће ставове члана 7. Устава: „У Републици је у службеној употреби српски језик ијекавског и екавског изговора и ћирилично писмо, а латинично писмо на начин одређен законом” и „На подручју гдје живе друге језичке групе у службеној употреби су њихови језици и писма на начин одређен законом...”. Нагласио је да ће се Муслиманима дати право ако буду у Републици да свој језик називају онако како хоће али ће се, закључио је, то регулисати законом.⁵⁸⁸ Посланик Срђан Срдић подржао је Максимовићев предлог и додао да у прва два разреда основне школе треба да буде искључиво ћирилица, а тек када деца утврде ћирилично писмо, онда да уче латинично писмо.⁵⁸⁹

Посланик Тодор Дутина изнео је своје мишљење да ће име језика и језик маркирати територије на којима живе Срби. Сматрао је да ће та језичка граница имати и политичку и културолошку вредност, због чега се залагао за *српски језик*.⁵⁹⁰ Председник скупштине Крајишник дао је да се посланици изјасне о примедбама посланика Срдића. Изнео је лични став да деца у школама треба да знају оба писма. Скупштина је усвојила Предлог закона о службеној употреби језика уз један глас суздржан. Одлучено је да је службени језик у Републици српски уз равноправну употребу два писма – ћирилице и латинице.⁵⁹¹

6.3. Моја Србија – Захвална Српска

Име Републике Српске данас носе многе институције од културног, историјског и политичког значаја за Републику Српску. Академија наука и уметности Републи-

587 Исто, стр. 5 (00896861).

588 Исто, стр. 5 (00896861)–6 (00896862).

589 Исто, стр. 6 (00896862).

590 Исто, стр. 7 (00896863).

591 Исто, стр. 9 (00896865)–10 (00896866).

ке Српске (АНУРС) најзначајнија је научна институција у Републици Српској. АНУРС делује на темељу закона које је Народна скупштина Републике Српске донела 1993. године. Почетак конституисања и рада Академије наука и уметности Републике Српске датира од 11. октобра 1996. године у Српском Сарајеву, а током 1999. године седиште је премештено у Бањалуку.⁵⁹² Сенат Републике Српске обавља функцију политичког и друштвеног саветодавца чије мишљење користе уставом дефинисане институције Републике Српске. Сенат разматра питања од посебног значаја за политички, економски и културни развој Републике Српске. Финансирање Сената Републике Српске дефинисано је Законом о Сенату Републике Српске. Додајмо да је Сенат Републике Српске почео са радом 1. септембра 1996. године, а седнице Сената сазива председник Републике Српске који уједно председава овом институцијом.⁵⁹³

Народно позориште у Бањалуци под именом Народно позориште Врбаске бановине основано је 1930. године.⁵⁹⁴ У својој историји више пута је мењало име, да би после 1999. године понело име Народно позориште Републике Српске.⁵⁹⁵

592 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 407.

593 Исто, 406.

594 П. Војиновић, Врбаска бановина у политичком систему Краљевине Југославије, Бања Лука: Филозофски факултет, Одсек за историју, 1997, стр. 181–183.

595 Од оснивања 1930. године до данас, Народно позориште Републике Српске носило је, између осталих, и следећа имена: Народно позориште Врбаске бановине (1930–1934), Дом Краља Петра I Великог Ослободиоца (1934–1941), Народно позориште у Бањалуци (1945–1946 и 1947–1953), Народно позориште Босанске Крајине (1953–1994), Крајишко народно позориште (1994–1999) и Народно позориште Републике Српске (1999 до данас). (ЈУ Народно позориште Републике Српске, Статут Јавне установе Народно позориште Републике Српске, стр. 1, <<https://www.np.rs.ba/wp-content/uploads/2022/03/statut-nprs.pdf>>, приступљено 31. 07. 2024).

Треба споменути и Универзитет у Источном Сарајеву који је основан 14. септембра 1992. године под називом Универзитет у Сарајеву Републике Српске, чиме су потврђене раније одлуке власти Републике Српске према којима је Универзитет у Источном Сарајеву сукцесор Универзитета у Сарајеву (1949–1992).⁵⁹⁶ Република Српска има већину својих институција из области културе које носе име српске државе са леве обале Дрине као што су: Музеј Републике Српске, Музеј савремене уметности Републике Српске, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, Дечије позориште Републике Српске, Кинотека Републике Српске, Центар за развој и унапређење кинематографије Републике Српске, Архив Републике Српске, Завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, као и Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске.⁵⁹⁷

Од значаја је указати да је Скупштина српског народа у БиХ на 2. седници одржаној 21. новембра 1991. године једногласно усвојила одлуку да српски народ има право да ствара своје институције, као и да се из дела имовине у заједничким гласилима (БиХ) ствара основа за остварење српске радио-телевизије БиХ.⁵⁹⁸ Ово је покренуто на иницијативу посланика Велибора Остојића, који је у свом говору у Скупштини истакао да је српски народ у БиХ под информативном блокадом и да су БиХ средства информисања наследила континуитет уређивачке политике искоришћене за политичку моћ и притисак на српски народ.⁵⁹⁹ Остојић је даље нагласио да све ин-

596 Ч. Антић, Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 408.

597 С. Наградић, Политичко-културна конфигурација Републике Српске: расправе и огледи, Београд: Институт за политичко умрежавање, 2021, стр. 134–135.

598 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke druge sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, стр. 54 (SA01-2053)–55 (SA01-2054).

599 Исто, стр.52(SA01-2051)–53 (SA01-2052).

формације из Србије и Црне Горе у БиХ гласилима могу проћи ако имају негативан предзнак. Остојић је подвукао да су српски народ и српске територије у гласилима БиХ у неравноправном положају. У овом контексту посебно је нагласио да ТВСА предњачи у информативној блокади српског народа и приметио да је измењена кадровска политика ТВСА где су смењени и последњи уредници и водитељи српске националности, а да су српски новинари суспендовани и да им је забрањен рад.⁶⁰⁰ Професор Ненад Кеџмановић у свом интервјуу листу НИН од 13. септембра 1991. године изјавио је да су у ТВСА и Ослобођењу новинари бирани по кључу (националном) и истиче како су били претежно муслиманске националности.⁶⁰¹

На 3. седници Скупштине српског народа у БиХ одржаној 11. децембра 1991. године одлучено је да се отворе телевизијска студија у Бањалуци, Сарајеву, Требињу, Романији и Бијељини, као јединствен информативни систем.⁶⁰² Ово је био зачетак стварања државне телевизије Републике Српске. Посланик Остојић је на 3. седници Скупштине указао да су уклоњени српски кадрови из ТВСА и листа Ослобођење, а све у циљу оријентације БиХ као самосталне државе. Остојић инсистира да се утврди у оквиру постојеће мреже ТВСА и радио Сарајева простор за емитовање властитог информативно-политичког програма чија би уређивачка политика у потпуности задовољила интересе српског народа у БиХ и југословенски оријентисаних грађана.⁶⁰³

На 9. седници, одржаној 28. фебруара 1992. године, Скупштина је усвојила Одлуку о оснивању Телевизије

600 Исто, стр. 53(SA01-2052)–54 (SA01-2053).

601 Н. Кеџмановић, нав. дело, стр. 21. Цитирани текст из књиге објављен је у НИН-у 13. септембра 1991. године.

602 „Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Stenografske bilješke sa III sjednice Skupštine srpskog naroda u B i H”, стр. 87 (SA02 5019)–88 (SA02 5020).

603 Исто, стр. 85 (SA02 5017).

српског народа Босне и Херцеговине.⁶⁰⁴ Коначно, на 21. седници Скупштине Српског народа у БиХ одржаној 30–31. октобра и 1. новембра 1992. године под тачком 23. нашао се предлог одлуке о оснивању јавног предузећа Радио-телевизија Републике Српске (РТРС).⁶⁰⁵

Назив Републике Српске понеле су улице у Требињу и Сребреници у Републици Српској, као и у Лозници и Футогу у Републици Србији. Република Српска је добила свој трг у Бањалуци а Београд, главни град Србије једном од својих паркова дао је име парк „Република Српска”.

Име Републике Српске присутно је и у популарној култури.

На географију Републике Српске осврће се аутор и извођач Мирко Пајчин (уметничко име Баја Мали Книнца). Пајчин у својој песми *Република Српска* пева следеће стихове: „Има једна земља од Уне до Дрине / Република Српска јој је име”. На другом месту Пајчин додаје „од Требиња она је до Новог Града”, чиме географски оцртава територију Републике Српске.⁶⁰⁶

Географија Републике Српске присутна је и у песми *Српска Република* коју изводе Јелена и Огњен Копривица. У песми се спомињу Требиње, Бањалука, Романија, Зеленгора, Кнежево, Невесиње итд.⁶⁰⁷ У истој песми мо-

604 „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Stenografske bilješke 9. Sjednice Skupštine”, стр. 27 (SA01-1347).

605 „Записник са 21. Сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане у Приједору 30. 31. 10. и 1. 11. 1992. год”, стр. 2 (0410–2679) и 10 (0410–2687).

606 BMK Official Channel (03. 07. 2018), „Baja Mali Knindza - Republika Srpska - (LIVE) - (Konak „ESTRADA“ 2016)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=HVXhYCULHYI>>, (приступљено 30. 07. 2024).

607 TV Duga Plus Melodija Records (13. 02. 2019), „Jelena i Ognjen Koprivica – Srpska republika (Melodija vam predstavlja) 2019”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=XPOzNVnLGHg>>, (приступљено 31. 07. 2024).

жемо да приметимо мотив 9. јануара, дана настанка Републике Српске: „Свети архиђакон Стефан штити Српску земљу, народ поносити”, чиме се алудира на 9. јануар по грегоријанском календару (27. децембар по јулијанском), Дан Републике Српске, који је истовремено и дан Светог великомученика и архиђакона Стефана.⁶⁰⁸

Са друге стране, београдски музички састав под називом *Београдски синдикал* и уметница Даница Црногорчевић у својој песми *Једина Српска* праве историјски осврт на положај српског народа у БиХ и настанка Републике Српске у том правцу. Песма је објављена на 30. годишњицу оснивања Републике Српске.⁶⁰⁹

Моја Србија – Захвална Српска песма је чији текст и музику потписује Мирослав Јањанин из Бањалуке, аранжман Александар Локнер и продукцију Ненад Стевандић.⁶¹⁰ Према речима аутора, песма је настала као израз захвалности Републици Србији за све што је учинила и што чини за Републику Српску.⁶¹¹ У промотивном филму песме присутни су културни и историјски споменици Србије и Српске, као и државне институције две државе. Однос Српске према Србији из перспективе аутора представљен је у следећем стиху: „Моја судбина, моја заклетва, моја снага, Моја Србија”. У песми Јањанина Србија је централна српска држава око које се окупља српски народ.⁶¹²

608 Исто.

609 Beogradski Sindikat Official YT Channel (23. 01. 2022), „Једина Српска (feat. Danica Crnogorčević)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=Uhk7FH4Voj8>>, (приступљено 30. 07. 2024).

610 Ujedinjena Srpska PRESS (26. 03. 2022), „МОЈА СРБИЈА – ЗАХВАЛНА СРПСКА”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=QdfzCXqWcE4>>, (приступљено 30. 07. 2024).

611 Исто.

612 Исто.

Када је у питању кинематографија, треба споменути документарни филм о рату у БиХ под називом *Синови Српске*.⁶¹³

На крају треба рећи да је стварање, а потом и признање Републике Српске отворило пут ка успостављању институционалног оквира за јачање улоге свих фактора значајних за афирмацију српског националног идентитета, што и јесте био циљ Срба у БиХ када су 1992. године створили своју државу. Република Српска је створена као израз воље српског народа, али и као институционална заштита народа над којим су у два светска рата спроведени погроми и геноцид.⁶¹⁴

613 SRBIN info – kanal Centar (17. 06. 2022), „Sinovi Srpske – zabranjeni dokumentarni film o stvaranju Republike Srpske (Autor: Miodrag Zarković)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=yxa-86E7NrQw>>, (приступљено 04. 07. 2024).

614 Ј. Вукоичић, „Грађански рат у БиХ и српски национални идентитет”, у: Политеиа, бр. 4, 2012, стр. 136–138.

7. ЗАКЉУЧАК

Грађански рат у БиХ (1992–1995) био је одраз историјског наслеђа и друштвено-политичких кретања. Промена међународних односа, односно крај Хладног рата, створили су могућности за ратне сукобе. У овом светлу посебно треба истаћи улогу Немачке и САД, који су подржали сецесионистичке елементе у СФРЈ и руководили укидањем Југославије. Треба рећи да су народи у БиХ више пута у својој историји ратовали између себе. Кључно историјско искуство српског народа у БиХ и Хрватској било је трауматично искуство погрома и геноцида у два светска рата.

Покушај СДА 1991. године да *Меморандумом о суверености БиХ* сведе српски народ на статус националне мањине, што је учињено у Хрватској, упалио је аларм међу српским представницима. Коначни циљ *Меморандума* био је покушај да се БиХ издвоји из Југославије. Као одговор српских представника на прегласавање и усвајање *Меморандума* од стране муслиманских и хрватских представника основана је Скупштина српског народа у БиХ. Скупштина је кроз плебисцит хтела да провери вољу српског народа, односно у којој држави Срби у БиХ желе да живе. Плебисцитом је српски народ у БиХ одлучио да жели да остане у Југославији. Као реакцију на одсуство компромиса и договора од стране муслиманског и хрватског вођства, српски народ, предвођен

својим легитимним представницима, кренуо је у одбрану својих основних права. Незадовољство односом према српском народу у БиХ резултирало је оснивањем Републике Српске, као Републике српског народа у БиХ, дана 9. јануара 1992. године, пре почетка ратних операција. Српска држава са леве обале Дрине од стране српског народа у БиХ доживљавана је као гаранција да се погроми и геноцид више неће поновити.

Од самог почетка, представници Републике Српске истицали су да не желе целу БиХ, већ само територије на којима су чинили већину и оне територије на којима је почињен геноцид над Србима у Другом светском рату. Речју, српска страна није имала ништа против да се формира муслиманска држава на територијама на којима су Муслимани били већина. Поставља се питање коме би таква муслиманска држава представљала проблем.

У новој констелацији међународних односа САД је била једина глобална сила, која је наступала са позиције моћи и хтела да има глобално вођство у сваком смислу. Критику политике САД према БиХ изнео је бивши државни секретар САД Хенри Кисинџер⁶¹⁵ (енг. Henry Kissinger). У једном од својих интервјуа истакао је да се САД понашају као да покушавају да натерају Србе да се врате у „митску Босну која никада није постојала”.⁶¹⁶ Кисинџер наглашава да не постоји босански језик и босанска култура. Он додаје да је БиХ вештачки створена као део Југославије, а по његовим речима, западне силе су

615 Хенри Кисинџер (27. мај 1923. године, Фурт, Немачка – 29. новембар 2023. године, Кент, САД) обављао је високе дужности у америчкој администрацији. Између осталог, био је саветник за националну безбедност и државни секретар од 1973. године до 1977. године.

616 Штрumpf Штрumpf (12. 01. 2022), „Dr. Henry Kissinger, – Zasto je nastala Republika Srpska.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=U6NfVosImk8>> (приступљено 07. 08. 2024).

иљуио признале БиХ као државу 1991. године.⁶¹⁷ Кисинџер критикује медије у САД и поставља питање због чега Србе у БиХ називају *сејаратистима* и од чега се то они (Срби) одвајају, а да је то некад постојало.⁶¹⁸ Кисинџер указује да САД не би требало да прекрше сопствени принцип самоопредељења. Предложио је да САД треба да признају муслиманску државу, али да се допусти другима (Србима и Хрватима) да се осамостале или припоје Србији или Хрватској.⁶¹⁹

Важно је истаћи да је од понуђених шест мировних планова пре и за време рата, српска страна одбила два плана. Са друге стране, муслимански представници предвођени А. Изетбеговићем, одбили су три плана, укључујући и два плана пре почетка ратних операција. Додајмо овоме и да је САД учествовала у рушењу три мировна плана (Кутилеировог, Венс-Овеновог и Овен-Столтенберговог). Утолико је дисквалификација српског народа од стране САД и ЕЕЗ/ЕУ била само изговор за остваривање геополитичких интереса.

Име једне државе на најбољи начин изражава цивилизацију, вредности и културу једног друштва. Утолико је стварање Републике Српске између осталог било и борба за идентитет, што је подразумевало и име српске државе у БиХ, која је неколико пута мењала име да би од септембра 1992. године понела име Република Српска.

За боље разумевање треба истаћи да су српски политички представници у БиХ као главни циљ прокламовалиостанак БиХ у Југославији. Са друге стране, политичке процесе у БиХ обликовали су пре свих САД и Немачка, а они су инсистирали на независној БиХ. У преговорима који су уследили српска страна је прихватила да БиХ буде независна,

617 Исто.

618 Исто.

619 Исто.

али као услов поставила аутономију српског народа унутар БиХ. Мировни споразум који је већ био потписан срушили су САД и А. Изетбеговић, а БиХ је призната као независна држава без уважавања интереса српског народа.

Српска скупштина у БиХ је потом прогласила издвајање српске државе из БиХ. Треба приметити да су реакције српских представника биле одговор на акције муслиманског и хрватског вођства, као и САД и ЕЕЗ. Утолико промене имена српске државе стоје у уској вези са циљевима српског руководства и околностима у којима су донесене. Од важности је истаћи да је име Републике Српске донела Народна Скупштина Републике Српске. Додајмо да су и друге зарађене стране признале име српске државе; АП Западна Босна, хрватска страна и на крају, иако под притиском, А. Изетбеговић и власт у Сарајеву. Анализа докумената УН, као и анализа штампе, показала је неуједначеност термина који су се користили да означе Републику Српску. Ова неуједначеност својствена је не само истом штампаном медију, већ и истим ауторима. Ово нам указује на то да, као што је Крејчи приметио, многи језици још увек немају прецизан термин и да би промена статуса Републике Српске могла мотивисати разрешење ове проблематике. Такође бисмо истакли да је на енглеском говорном подручју најчешће коришћена транслитерација имена Републике Српске (енг. *Republika Srpska*), при чему није преведено чак ни државно уређење, а изостављен је и предлог *of*, што је уобичајена пракса. С обзиром на то да се транслитерацијом губи значењска повезаност, ова пракса нам такође потврђује да од самог почетка постоји интерес да се умањи државност Републике Српске.

Република Српска је створена у готово немогућим условима санкција, блокада, бомбардовања НАТО 1995. године и војних акција муслиманско хрватске коалиције против ње.

Међународно признање имена и државности као ентитета Републици Српској потврђено је у Дејтону у новембру 1995. године. Према Дејтонском споразуму, БиХ је састављена од Федерације БиХ и Републике Српске. Речју, субјективитет и суверенитет Република Српска је унела у државну заједницу. Република Српска је потписница 12 Анекса Дејтонског споразума чиме је постала субјекат међународног права. Од важности је истаћи да Република Српска има своју територију, становништво и власт. Као државотворни ентитет Република Српска има право на самостално одлучивање, на своје органе, Устав и доношење одлука на својој територији, што је у складу са међународним актима који су на снази.

Постдејтонски период донео је нове изазове за Републику Српску. Покушаји САД и ЕУ да се обесмисли државна позиција Републике Српске и њен Устав трају од потписивања Дејтонског споразума.

Главни асистенти у покушају развлашћивања Републике Српске су политички представници бошњачког народа из Сарајева. Треба приметити да је у сарајевским медијима у постдејтонској БиХ Република Српска називана „република шумска“ или само „Ерес“.⁶²⁰ У правцу рушења Дејтонског споразума је био и покушај СДА на челу са Б. Изетбеговићем из 2019. године да се Републици Српској укине назив. Иницијатива СДА је остала без подршке међународне заједнице. Чини се да су представници међународне заједнице проценили да би овај покушај довео до дубље кризе у БиХ, а питање је колико би такву кризу могли контролисати. Од значаја је указати да захтев за променом имена Републике Српске долази од бошњачке елите из Сарајева али не од Хрвата и Бошњака који живе у Републици Српској. Можда најбољи пример односа бошњачке елите према Републици Српској и ње-

620 Ч. Антић, Н. Кецмановић, нав. дело, стр. 353–354.

ном имену видимо у интервјуу Сенада Хаџифејзовића,⁶²¹ оснивача *Фејс ТВ*-а, са Мухамедом Филиповићем 2016. године. Осим што су Дејтонски споразум окарактерисали као неправедан и оптужили велике силе за његову реализацију, осврнули су се и на име Републике Српске. Хаџифејзовић је између осталог рекао да „Нама (Бошњацима) није драма у ингеренцијама које *шај* ентитет има, него у његовом имену”.⁶²²

621 Сенад Хаџифејзовић (7. јануар 1962. године, Сјеница) именован је за главног уредника и водитеља Дневника ТВСА 1991. године. На функцији главног и одговорног уредника Босанско-херцеговачке радиотелевизије (БХРТ) био је у периоду 1998–2000. године. Своју приватну телевизију Face TV основао је 2009. године.

622 FACE HD TV (02. 09. 2016), „Muhamed Filipović u CD-u: Srpska država u BiH može postojati samo u najvećem zlu – 02. 09. 2016.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=HECF3f6OTGw>> (pristupljeno 08. 08. 2024).

8. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори

Дигитални архивски извори и библиотеке

1. Босна и Херцеговина, Комисија за очување националних споменика, *Одлука*, 4–6. јун 2012, <http://aplikacija.kons.gov.ba/kons/public/uploads/odluke_srp/Banjaluka_Narodno%20pozoriste%20kompl%20SR.pdf>.
2. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (<www.icty.org>).
3. ЈУ Народно позориште Републике Српске, *Статут Јавне услове Народно позориште Републике Српске*, стр. 1, <<https://www.np.rs.ba/wp-content/uploads/2022/03/statut-nprs.pdf>>.
4. League of Nations, 1936, "Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States. Signed at Montevideo, December 26th, 1933", in: *Treaty Series, Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations*, 165(3801–24), стр. 19–42. <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20165/v165.pdf>>.
5. Office of the High Representative (OHR), Peace Implementation Council, <<https://www.ohr.int/international-community-in-bih/peace-implementation-council/>>.
6. „Präambel”, in: *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes zur Änderung des Grundgesetzes (Artikel 82) vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2478)*, <<https://www.bundestag.de/gg>>.

7. Службени гласник Републике Српске, бр. 49/2007, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/muls/Documents/Закон%20о%20амблему%20Републике%20Српске_447098301.pdf>.
8. Transkripti genocida, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine (<<https://srebrenicamemorial.org>>).
9. United Nations Digital Library System (<<https://digitallibrary.un.org>>).
10. Clinton Digital Library (<<https://clinton.presidentiallibraries.us>>).
11. Wilson Center Digital Archive (<<https://digitalarchive.wilsoncenter.org>>).

Објављене збирке докумената

1. V. Petrović (ur.), *Srpske političke elite i Londonska konferencija: Stenografske beleške sa sednica Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici Savezne Republike Jugoslavije*, Tom I, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2014.
2. M. Tuđman, I. Bilić, Ivan (ur.), *Planovi, sporazumi, izjave o ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine 1991 – 1995*, Zagreb: Udruga Svetog Jurja, 2005.
3. H. Ćemerlić (prir.), *Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Knj. 1, Dokumenti 1943–1944*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1968.
4. J. Horvat, Z. Štambuk, *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, Београд: Чигоја штампа, 2015.
5. T. Šimić, „Dokumenti predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991 – 1994”, u: *National security and the future*, vol. 7, br. 3, 2006, str. 6–272.

Мемоари и дневници

1. C. Bildt, *Peace journey: the struggle for peace in Bosnia*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1998.
2. H-D. Genscher, *Erinnerungen*, Berlin: Siedler, 1995.

3. M. Đilas, N. Gaće, *Bošnjak Adil Zulfikarpašić*, Zürich: Bošnjački Institut, 1995.
4. Љ. Зуковић, *Српска је рођена*, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 1996.
5. V. Jovanović, *Rat koji se mogao izbeći (U vrtlogu jugoslovenske krize)*, Beograd: Nolit, Kiz Altera, 2008.
6. Д. Ковачевић, *Како је њочео рај у Босни и Херцеговини 1992*, Београд: Свет књиге, 2022.
7. Н. Кољевић, *Сјаварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 1*, Београд: Службени гласник, 2008.
8. Исти, *Сјаварање Републике Српске: дневник 1993 – 1995. Сећања и сведочења. Део 2*, Београд: Службени гласник, 2008.
9. М. Крајишник, *Како се рађала Република Српска*, Бања Лука: Бесједа, 2016.
10. С. Лисица, *Командант њо њошреди*, Сомбор: Информативни центар, 1995.
11. L. Makenzi, *Čuvar mira: put za Sarajevo*, Beograd: Knjiga komerc, 2019.
12. T. P. Melady, *Veleposlanikova priča. Sjedinjene Američke Države i Vatikan u svjetskoj politici*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest, 1997.
13. D. Owen, *Balkanska odiseja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest, 1998.
14. Б. Плавшић, *Сведочим: књиџа њисана у зајвору*, Бања Лука: Триопринт, 2005.
15. К. Спироу, *Пуџ у Дејџон у њошрази за миром: дневник једанаестої Србина – истиниџа њрича*, том 1, Београд: Трећи миленијум, 2021.
16. Исти, *Пуџ у Дејџон у њошрази за миром: дневник једанаестої Србина – истиниџа њрича*, том 2, Београд: Трећи миленијум, 2021.
17. R. Holbrook, *To end a war*, New York: Modern Library, 1999.
18. B. Clinton, *Мoj život*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2004.

Периодика

1. Борба (1992), <<https://претражива.срб/преглед/борба>>.
2. Вечерняя Москва (1995), <https://rusneb.ru/collections/1935_gazeta_vechernyaya_moskva/>.
3. *Financial Times* (1993, 1994).
4. Glas (1992), <<https://arhivapdf.glassrpske.rs>>.
5. Глас Српске (2019), <<https://arhivapdf.glassrpske.rs>>.
6. *El País* (1995), <<https://elpais.com/diario>>.
7. *Independent (Ireland)* (1995).
8. *International Herald Tribune* (1995).
9. *IndexHR* (2007), <<https://www.index.hr>>.
10. *La Stampa* (1995), <<http://www.archiviolaStampa.it>>.
11. *Le Monde* (1993, 1995), <<https://www.lemonde.fr>>.
12. *North Otago Times* (1915), <<https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/north-otago-times>>.
13. *The Brooklyn Daily Eagle* (1915), <<https://www.newspapers.com/paper/the-brooklyn-daily-eagle/1890/>>.
14. *The Guardian* (1995).
15. *The News-Journal* (1995), <https://books.google.rs/books?id=X2kfAAAAIBAJ&dq=srpska&source=gbs_navlinks_s>.
16. *The Sunday Gazette* (1995), <https://news.google.com/newspapers?nid=OtrppQHxQ5wC&dat=19951126&b_mode=2&hl=en>.
17. *The Times* (1993).

Видео материјали

1. ArhiVid (24. 02. 2012), „JRT TV Sarajevo 1 – Vijesti, 18. avgust 1990.”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=NhNpDa51hjk>>, (приступљено 26. 04. 2024).
2. Beogradski Sindikat Official YT Channel (23. 01. 2022), „Једина Српска (feat. Danica Crnogorčević)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=Uhk7FH4Voj8>>, (приступљено 30. 07. 2024).
3. BMK Official Channel (03. 07. 2018), „Baja Mali Knindza - RepublikaSrpska- (LIVE)- (Konak"ESTRADA"2016)”, Youtube, <<https://www.youtube.com/watch?v=HVXhYCUHYI>>, (приступљено 30. 07. 2024).

4. VideoArhiv (02. 03. 2023), „SA3: Barikade i kontrabarikade u noći između 1. i 2. marta 1992.”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=hikW1GI6-c0>>, (приступљено 09. 05. 2024).
5. Vijesti RS (14. 01. 2023), „Svjedočenje: Vojislav Maksimović”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=l2MrOjMJ3MQ>>, (приступљено 21. 03. 2024).
6. Војне теме (22. 03. 2021), „Alija: 'Da smo nastavili rat zbog imena Republika Srpska bili bi poraženi...'”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=XOtAexa-fik>>, (приступљено 17. 04. 2024).
7. debeljaca1 (27. 07. 2021), „Питајте председника – др Радован Караџић уживо 1995.год.”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=UL7dw9icR6g>>, (приступљено 15. 07. 2024).
8. Miroslav Divčić (18. 04. 2023), „Radovan Karadžić i Alija Izetbegović u emisiji Yutel – mart 1992.”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=VrKC_IajAOs>, (приступљено 09. 05. 2024).
9. N1 (25.04.2018), „N1 Pressing: Akademik Muhamed Filipović (25.4.2018)”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=tLU20BJgdNI>>, (приступљено 17. 12. 2023).
10. RTRS vijesti (06. 01. 2024), „Iznuđeno nastala u miru, preživjela rati sve izazove – Srpska spremna za proslavu 9. januara”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=bg9RRUKdEFk>>, (приступљено 15. 04. 2024).
11. RTRS vijesti (08. 01. 2024), „Intervju: Milorad Dodik /// 08.01.2024.”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=C5hkgr0VKU>>, (приступљено 15. 04. 2024).
12. RTVIS (18. 11. 2015), „LICE NACIJE 18 11 2015 gosti MOMCILO KRAJISNIK I MUHAMED FILIPOVIC”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=KkaeoydYZbE>>, (приступљено 16. 12. 2023).
13. Sanela Prašović Gadžo (23. 01. 2017), „iz arhive – BH TEME urednica Sanela Prašović Gadžo 05.07.2001.”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=jKaMumujUIs>>, (приступљено 14. 12. 2023).
14. SRBIN info - kanal Centar (17. 06. 2022), „Sinovi Srpske – zabranjeni dokumentarni film o stvaranju Republike Srpske

- (Autor: Miodrag Zarković), *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=yxa86E7NrQw>>, (приступљено 04. 07. 2024).
15. TV Duga Plus Melodija Records (13. 02. 2019), „Jelena i Ognjen Koprivica – Srpska republika (Melodija vam predstavlja) 2019”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=XPOzNVnLGHg>>, (приступљено 31. 07. 2024).
 16. Ujedinjena Srpska PRESS (26. 03. 2022), „МОЈА СРБИЈА – ЗАХВАЛНА СРПСКА”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=QdfzCXqWcE4>>, (приступљено 30. 07. 2024).
 17. FACE HD TV (02. 09. 2016), „Muhamed Filipović u CD-u: Srpska država u BiH može postojati samo u najvećem zlu – 02. 09. 2016.”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=HECF3f6OTGw>>, (приступљено 08. 08. 2024).
 18. FACE HD TV (22. 02. 2019), „Filipović: Cvetković - Maček i Dejton-isto, dijele BiH! “Naši” pristaju!”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=jUcKWJv-MDk>>, (приступљено 10. 12. 2023).
 19. FACE HD TV (08. 04. 2022), „Silajdžić šokantno: Uskoro neće biti BiH! Ako rasparčaju državnu imovinu, Velika Srbija će se ostvariti”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=YOM-EX0UhEs>>, (приступљено 15. 03. 2024).
 20. Hayat Media BIH (08. 08. 2023), „SEDAM PLUS SMO POSVETILI ALIJI IZETBEGOVIĆU: BOSNOM NIKAD NIKO NIJE USPIO DA VLADA”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=y67hNoSebLc>>, (приступљено 12. 08. 2024).
 21. Штрumpf Штрumpf (12. 01. 2022), „Dr. Henry Kissinger, – Zasto je nastala Republika Srpska.”, *Youtube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=U6NfVosImk8>>, (приступљено 07. 08. 2024).

Интервјуи

1. Интервју аутора са Ненадом Кецмановићем (05. 08. 2024).

Литература

Речници и приручници

1. B. Aarts, S. Chalker, E. Weiner, *The Oxford Dictionary of English Grammar*, Oxford: Oxford University Press, 2014, стр. 280.
2. S. Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana. Supplemento 2004*, Torino: UTET, 2004, <<https://www.gdli.it/sala-lettura/vol/23>>.
3. *Vocabolario Treccani*, Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, <<https://www.treccani.it/vocabolario>>.
4. *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, <<https://www.merriam-webster.com/dictionary>>.

Монографије

1. Ч. Антић, Н. Кецмановић, *Историја Републике Српске*, Београд: Недељник, 2016.
2. Ј. Бакић, *Jugoslavija: razaranje njegovi tumači*, Београд: Službeni glasnik, 2011.
3. В. Божићевић, *Писменост у Босни и Херцеговини: од јојаве словенске писмености у IX в. до краја аустроугарске владавине у Босни и Херцеговини 1918. године*, Сарајево: Веселин Маслеша, 1975.
4. S. Burg, P. Shoup, *The War in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention*, Armonk, N. Y.: M. E. Sharpe, 1999.
5. П. Војиновић, *Врбаска бановина у политичком систему Краљевине Југославије*, Бања Лука: Филозофски факултет, Одсек за историју, 1997.
6. М. Гулић, *Југословенска држава (1918–2006): од Првог светског рата до Мајског референдума*, Београд: Институт за савремену историју, 2023.
7. Ј. Гускова, *Балкански њуџеви и сумануто беснуће: Мишљење руског историчара*, Београд: Catena Mundi, 2013.
8. Б. Димитријевић, *Генерал Младић и Војска Републике Српске*, Београд: Catena mundi, Институт за савремену историју, 2019.

9. R. Donia, *Sarajevo: biografija grada*, Sarajevo: Institut za istoriju, 2006.
10. М. Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у Новом Веку (1492–1992)*, Београд: Завод за уџбенике, 2008.
11. Исти, *Рајини циљеви Србије 1914*, Београд: Просвета, 1990.
12. Исти, *Срби на историјском раскришћу*, Београд: Српска књижевна задруга, 1999.
13. М. Јагодић, *Историја српског народа у Црној Гори, Хабзбуршкој монархији и Османском царству у 19. и почетком 20. века*, Београд: Завод за уџбенике, 2022.
14. D. Jović, *Jugoslavija, država koja je odumrla: uspon, kriza i pad Kardeljeve Jugoslavije (1974–1990)*, Zagreb: Prometej, 2003.
15. Исти, *Uvod u Jugoslaviju*, Novi Sad: Akademska knjiga, 2024.
16. Н. Кеџмановић, *Немогућа држава: Босна и Херцеговина*, Београд, „Филип Вишњић”, 2007.
17. Н. Кеџмановић, А. Врањеш, Ж. Будимир, *Ујон једне идеје: слобода и самосталност Републике Српске и улога Милорада Додика*, Београд: Службени гласник, 2021.
18. Т. Краљачић, *Калајев режим у Босни и Херцеговини (1882–1903)*, Београд: Catena Mundi, 2017.
19. P. Krejčí, *Eleven fragments from the world of Czech and South Slavonic languages. Selected South Slavonic Studies 2*, Brno: Masaryk University Press, 2019.
20. М. Љепојевић, *Udari na Srpsku*, Banja Luka: Besjeda, 2013.
21. N. Malcolm, *Bosna: kratka povijest*, Sarajevo: Buybook, 2011.
22. С. Наградић, *Политичко-културна конфигурација Републике Српске: расправе и ојегди*, Београд: Институт за политичко уређивање, 2021.
23. R. Nešković, *Nedovršena država – politički sistem Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013.
24. К. Никolić, *Bosna i Hercegovina u vreme raspada SFRJ 1990–1992: tematska zbirka dokumenata*, Beograd: Institut za savremenu istoriju, Fond za humanitarno pravo, 2011.
25. Исти, *Једна изјубљена историја – Србија у 20. веку*, Београд: Службени гласник, 2017.
26. Исти, *Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 1, „Сви Срби у једној држави”*, Београд: Службени Гласник, 2019.

27. Исти, *Југославија, последњи дани: 1989–1992. Књ. 3, Разарање државе, сиварање држава*, Београд: Службени Гласник, 2022.
28. Н. В. Parks, *Istorija Sjedinjenih Američkih Država*, Beograd: Rad, 1985.
29. D. Petrović, *Politika Francuske Republike u jugoslovenskoj krizi 1990–2001*, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2023.
30. P. Petrović-Njegoš, *Gorski Vienac: Istorijski događaj pri svršetku XVII. veka*, Novi Sad: Braća M. Popović, 1889.
31. J. R. Schindler, *Unholy terror: Bosnia, al-Qaeda, and the rise of global jihad*, Saint Paul: Zenith press, 2007.
32. С. Стефановић, *Усјон и њаг Вукове ћирилице: од Кримској рајџа до Кримској рајџа*, Андрићград – Вишеград: Андрићев институт, 2023.
33. В. Ђоровић, *Црна књија: њајџње Срба Босне и Херцеговине за време Светској рајџа 1914–1918*, Нови Сад: Прометеј, 2015.
34. R. M. Hayden, *From Yugoslavia to the western Balkans: studies of a European disunion, 1991–2011*, Leiden, Boston: Brill, 2013.
35. R. Hejden, *Skice za podeljenu kuću: Ustavna logika jugoslovenskih sukoba*, Beograd: Samizdat B92, 2003.
36. R. D. Šulcinger, *Američka diplomatija od 1900. godine*, Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji, 2011.

Чланци и расправе

1. D. Bogetić, „Nacionalno pitanje i Jugoslavija 1945–1989”, *Istorija 20. veka*, br. 1–2, 1999, str. 41–76.
2. P. Bourdieu, *Language and Symbolic power*, Oxford: Polity Press, 1991.
3. Ј. Вукоичић, „Грађански рат у БиХ и српски национални идентитет”, у: *Политика*, бр. 4, 2012, стр. 121–142.
4. Исти, „Организовани покушаји промене националног идентитета Срба у БиХ у XIX и XX веку”, у: *Политика*, бр. 6, 2013, стр. 177–197.
5. М. Jagodić, „Citizenship Of Autonomous Principality Of Serbia“, у: А. Aköz, S. Ilić, D. Yörük, D. Leovac (ur.), *Osmanli İdaresinde Balkanlar*, стр. 348–349.

6. Д. Јечменица, „Стонска повеља бана Стефана II Котрома-нића”, Р. Михаљчић (ур.), *Грађа о њрошлости Босне*, књ. 3, Бања Лука: АНУРС, 2010, стр. 29–46.
7. В. Kuljanin, „Međunarodni položaj Republike Srpske”, u: *Argumenti: Časopis za društvena/politička pitanja*, god. 15, br. 44, 2021, str. 113–188.
8. П. Лозо, „Република Српска – име, догађаји и историјски процеси”, у: *Српски историјски часопис*, бр. 3/4, 2021, стр. 164–193.
9. Р. В. Лукић, „Конституисање Народне скупштине и конститутивни акти Републике Српске”, у: М. Кусмук (ур.), *30 година Народне скупштине Републике Српске 1991 – 2021*, Бања Лука: Народна скупштина Републике Српске, 2021, стр. 39–57.
10. S. Ljepojević, „Geopolitika i Republika Srpska”, u: *Argumenti: Časopis za društvena/politička pitanja*, god. 15, br. 44, 2021, str. 9–33.
11. K. Nikolić, „Mudžahedini u armiji Bosne i Hercegovine 1992–1995.”, u: *Istorija 20. veka*, god. 41, 2/2023, str. 455–482.
12. Исти, „Unija tri republike. Mirovni plan za BiH iz 1993. godine”, u: *Istorija 20. veka*, god. 40, 1/2022, str. 149–178.
13. V. Petrović, „Neuspeh ženevskih pregovora o prekidu rata u Bosni i Hercegovini januara 1993.”, u: *Istorija 20. veka*, god. 39, 2/2021, str. 435–460.
14. М. Пилиповић, „Настанак и државност Републике Српске – од државе до ентитета Босне и Херцеговине, од своје прошлости и садашњости ка будућности”, у: *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, vol. 59, бр. 87, 2020, стр. 231–254.
15. В. Савић, „(Псеудо)класични и стари називи српских земаља у старим српским изворима”, у: *Српско језичко и књижевно наслеђе на њроштору данашње Црне Горе : Српски језик и књижевност данас*, 2019, стр. 95–125.
16. М. Савић, „Тридесет година међународне сарадње и представљања Српске у иностранству”, у: М. Кусмук (ур.), *30 година Народне скупштине Републике Српске 1991–2021*, Бања Лука: Народна скупштина Републике Српске, 2021, стр. 105–111.

17. Б. Ђорић, „Још о повељи Бана Кулина (графемика, фонемика, морфемика)”, у: *Теоријско-методолошки оквир за модернизацију описи српског језика (III)*, Научни саставник слависта у Вукове дане, бр. 39/3, 2010, стр. 11–46.
18. М. Šolaja, „Međunarodni subjektivitet Republike Srpske”, у: *Argumenti: Časopis za društvena/politička pitanja*, год. 15, бр. 44, 2021, стр. 61–92.
19. Р. Woodman, „The interconnections between toponymy and identity”, *Review of Historical Geography and Toponomastics*, vol. 9, бр. 17–18, 2014, стр. 7–22.

Докторске дисертације

1. Ж. Вујошевић, *Српска владарска канцеларија у Средњем веку. Студија из уредне дипломатике*, докторска дисертација, Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2015.
2. Ј. Вукоичић, *Рат и национални идентитет Срба у Републици Српској и БиХ*, докторска дисертација, Београд: Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, 2012.
3. У. Шешум, *Србија и Стара Србија (1804–1939)*, докторска дисертација, Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2016.

РЕГИСТАР ИМЕНА

А

Абдић, Фикрет, 78, 109
Антић, Чедомир, 67
Ахтисари, Марти, 94

Б

Бадинтер, Робер, 29
Бакарић, Владимир, 175
Бараћ, Вјеслав, 74
Бартоломју, Рециналд, 106
Билт, Карл, 83, 116, 119–120,
132, 144–145
Бобан, Мате, 94, 97, 80
Богићевић, Војислав, 171–173
Божовић, Радоман, 86
Бокан, Драгослав, 71
Борцер, Џулијан, 158
Босиљчић, Љубо, 40
Брозовић, Далибор, 75
Булатовић, Момир, 86, 121
Булатовић, Павле, 86
Бург, Стивен, 108
Бурдије, Пјер, 7, 129
Бутрос-Гали, Бутрос, 46, 84,
133
Буха, Алекса, 43, 101, 121, 178
Буш, Џорџ Херберт Вокер, 82,
84

В

Вајовић, Петар, 86
Венс, Сајрус, 94–95, 97–104,
106, 109, 111, 189
Викић, Драган, 53
Вјештица, Мирослав, 58
Владислав, митрополит
дабробосански, 60
Вујошевић, Жарко, 35
Вукић, Миодрaг, 175

Г

Ганић, Ејуп, 22, 55
Гардовић, Никола, 52
Геншер, Ханс Дитрих, 27,
80–81, 89
Голијанин, Момчило, 96
Гонзалес, Фелипе, 123
Гор, Алберт, 99
Гузина, Илија, 69
Гулић, Милан, 114, 116
Гускова, Јелена, 27, 84
Гутенберг, Јохан, 173

Д

Демирел, Сулејман, 120
Димитријевић, Бојан, 55–56,
116–117
Додик, Милорад, 38, 145, 169
Дол, Роберт, 87

- Донија, Роберт Ц., 19
 Драговић, Стојан, 40
 Дутина, Тодор, 179
- Ђ
- Ђерић, Бранко, 69
 Ђокић, Драгомир, 133, 148–149, 154
 Ђукановић, Мило, 86
- Е
- Екмечић, Милорад, 21
 Ерцег, Никола, 58
- З
- Зекић, Горан, 40
 Зимерман, Ворен, 81, 93
 Зубак, Крешимир, 109
 Зуковић, Љубомир, 62–63, 69–70
 Зулфикарпашић, Адил, 22, 76, 89, 91
- И
- Изетбеговић, Алија, 19, 21–24, 28, 37, 42, 47, 52, 64, 74, 76, 78, 87, 91–94, 97, 99, 115–117, 119–120, 158, 165, 168, 189–190
 Изетбеговић, Бакир, 168–169, 191
 Ијачић, Видоје, 40
- Ј
- Јањанин, Мирослав, 184
 Јељцин, Борис, 84, 134
 Јовановић, Владислав, 80–81, 85–88, 93, 95, 105
 Јовић, Дејан, 78
- К
- Караџић Јовичевић, Соња, 71
 Караџић, Радован, 39, 43, 47, 51–52, 57, 64, 69–71, 79–80, 85–86, 90, 92, 94–100, 106, 108, 111, 118, 121, 133–134, 141–142, 144, 155–156, 159, 167, 177
 Карингтон, Питер, 47, 50
 Касагић, Рајко, 40, 51, 58, 101
 Керовић, Драгомир, 49–50
 Кеџмановић, Ненад, 67, 115, 166–167, 178, 182
 Кинкел, Клаус, 110–111
 Кисинџер, Хенри, 188, 189
 Клинтон, Вилијам, 9, 30, 82–84, 89, 102, 115–116, 122–123
 Ковачевић, Душан, 75
 Козирџев, Андреј, 84, 113
 Кол, Хелмут, 28, 76–77, 102, 116, 123
 Кољевић, Никола, 37, 39, 64, 75, 85–87, 90, 97–99, 106, 109, 113, 118, 121–122, 134, 141–142, 144, 155–156, 162, 177
 Контић, Радоје, 136–138, 151–153
 Копривица, Јелена, 183
 Копривица, Огњен, 183
 Котроманић, Стефан II, 34, 172
 Крајишник, Момчило, 19–20, 22, 37–39, 44–45, 54, 59–61, 63, 68–71, 75, 85, 93, 121, 134, 144, 177–179
 Крејчи, Павел, 130–132, 190
 Кристофер, Ворен, 83, 102, 110, 122
 Кулин, бан, 172
 Купрешанин, Војислав, 66
 Кутб, Саид, 22
 Кутилеиро, Жозе, 50, 68, 92–94, 109, 189

Л

Ласић, Миро, 92
Лисица, Славко, 53–54
Лозо, Предраг, 8, 59, 63, 66,
68, 71
Локнер, Александар, 184
Лукић, Велимир, 121

М

Мазовјецки, Тадеуш, 135,
147–148
Макензи, Луис, 55, 115
Максимовић, Војислав, 45,
60, 62–63, 69–70, 96, 101,
178–179
Марић, Горан, 71
Марић, Светислав, 175
Матовић, Младен, 168
Мачек, Влатко, 90
Мејдор, Џон, 123, 133
Мелади, Томас Патрик, 84
Мијатовић, Мирко, 101
Милановић, Милован, 59, 67
Милиновић, Горан, 121
Миловановић, Манојло, 56
Милошевић, Слободан, 81–82,
84, 86–87, 89–91, 95, 100,
102, 104, 106, 108, 113, 116,
118–119, 121
Милутиновић, Милан, 118,
120–121
Мировић, Раденко, 52
Мискин, Јово, 43
Митић, Миодраг, 86
Митровић, Саво, 177
Михаиловић, Драгољуб, 15
Мицотакис, Константин, 100
Младић, Ратко, 56, 60, 94, 116,
121, 141–142, 155–156,
Мркић, Иван, 86

Н

Најдановић, Милутин, 39, 60
Немањић, Стефан, краљ, 34
Нешковић, Радомир, 123
Никлс, Дон, 87
Никола (Србин), 35
Николић, Коста, 52–53, 75, 78,
85, 87, 93, 107
Новаковић, Милан, 101

О

Овен, Дејвид, 94–95, 97–109,
111, 119, 134, 189
Олбрајт, Мадлен, 83, 112
Олић, Теодор, 86
Остојић, Велибор, 61, 66, 69,
181–182

П

Пајчин, Мирко, 183
Панић, Живота, 86
Панић, Милан, 86
Пауел, Колин, 88
Пеливан, Јуре, 19
Петковић, Миливој, 94
Петровић, Владимир, 101–102
Пијаде, Моше, 16
Плавшић, Биљана, 37, 39, 70,
75, 96, 144–145
Поплашен, Никола, 167
Порфиогенит, Константин, 33
Поћорек, Оскар, 174

Р

Руварац, Иларион, 35

С

Савић, Виктор, 34
Савић, Милош, 40
Саркотић, Стјепан, 174
Силајџић, Харис, 28
Симин, Бранко, 101

Симовић, Душан, 13
 Симовић, Миодраг, 39, 44
 Скоко, Милорад, 51
 Спиру, Крис, 81, 116, 118, 120, 122
 Срдић, Срђан, 179
 Станишић, Јовица, 118
 Стевандић, Ненад, 184
 Степановић, Степа, 13
 Стефан Душан, цар, 34
 Стефан Немања, велики жупан, 34
 Стефановић Карацић, Вук, 36
 Стефановић, Синиша, 171, 174–176
 Стојановић, Светозар, 86
 Столтенберг, Торвалд, 104–106, 108–109, 189
 Стругар, Владо, 62

Т

Талић, Момир, 57
 Толимир, Здравко, 122
 Трбојевић, Милан, 58
 Туђман, Фрањо, 21, 75–78, 89–90, 94, 107

Ћ

Ћосић, Добрица, 86, 94, 100

Ф

Филиповић, Мухамед, 76, 90–91, 192
 Фишман, Ен, 81–82
 Франц Фердинанд, 12

Х

Халиловић, Сефер, 94
 Хам, Јосип, 175
 Хаџифејзовић, Сенад, 192
 Хејден, Роберт, 19
 Холбрук, Ричард, 81, 117–120, 132, 144–145, 162

Ц

Цветковић, Драгиша, 90
 Црногорчевић, Даница, 184
 Црнојевић, Ђурађ, 173

Ч

Чанчар, Петко, 40, 50, 58, 63, 96, 101, 103
 Челебић, Зоран, 121
 Чолак, Бариша, 169
 Чолаковић, Родољуб, 15
 Чуркин, Виталиј, 106

Ш

Шаиновић, Никола, 100
 Шаровић, Мирко, 167
 Шаћирбеј, Мухамед, 120
 Шепаровић, Звонимир, 77
 Шешум, Урош, 34
 Шиндлер, Џон, 15
 Ширак, Жак, 123
 Шолаја, Милош, 125
 Шоуп, Пол, 108
 Штајнер, Михаел, 113

Одјељење за друштвене науке
Библиотека
Научне монографије

Књига 5

Мићо Резничек
ИМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Главни и одговорни уредник
Емир Кустурица

Уредник
Проф. др Слободан Антонић

Издавач
АНДРИЋЕВ ИНСТИТУТ
Трг Николе Тесле, Андрићград
00387 58 620912; info@andricevinstitut.org

За издавача
Емир Кустурица, директор

Лектура и коректура
Желидраг Никчевић

Прелом текста
Жељка Башић Станков

Штампа
Белпак, Београд

Тираж
100 примерака

ISBN 978-99976-89-40-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

323(497.6 РС)”20”

РЕЗНИЧЕК, Мићо, 1981-

Име Републике Српске / Мићо Резничек. - Вишеград : Андрићев
институт, 2025 (Београд : Белпак). - 208 стр. : табеле ; 20 см. - (Библи-
отека Научне монографије. Одјељење за друштвене науке / уредник
едиције Слободан Антонић ; књ. 5)

Тираж 100. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библио-
графија: стр. 193-203.

ISBN 978-99976-89-40-5

COBISS.RS-ID 143219457

